

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÖÇ SORUNU VE
TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİNDE SINIR GÜVENLİĞİ**

AD/SOYAD

SİBEL IŞIK

DANIŞMAN

PROF. DR. SEYHUN DOĞAN

İstanbul-2019

Belirtilecek açıklamalar için ayrılan yerlerin yeterli olmaması durumunda formun arka yüzü veya ek bir kağıt da kullanılabilir.

	T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI	
---	---	---

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : SİBEL IŞIK Numarası : 2501140060
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : AVRUPA BİRLİĞİ Danışmanı : PROF.DR. SEYHUN DOĞAN
Tez Savunma Tarihi : 11.06.2019 Saati : 15:00
Tez Başlığı : AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ SORUNU VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİNDE SINIR GÜVENLİĞİ

TEZ SAVUNMA SINAVI. İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR. SEYHUN DOĞAN		KABUL
2- PROF.DR. BURAK GÜRİŞ		KABUL
3- PROF.DR. AYHAN AYTAÇ		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR. OSMAN KÜÇÜKAHMETOĞLU		
2- - DR.ÖĞR. ÜYESİ ELİFE AKIŞ		

ÖZ

AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÖÇ SORUNU VE TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİNDE SINIR GÜVENLİĞİ

SİBEL IŞIK

İnsanlık tarihi aynı zamanda göçün de tarihidir. Bu bağlamda, tarihin en erken dönemlerinden beri insan toplulukları doğal afetler, kıtlık, zulüm, baskı, yoksulluk vb. çeşitli sebeplerle bulundukları yeri terk etmek ve başka topraklarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Ancak, bu dönemlerde göç, daha doğal ve kendiliğinden bir süreç olarak görülürken, 15. yüzyıldan itibaren tarihte o güne kadar görülmedik bir hızla ve kitleselliğe kavuşmuştur. Bu tarihten sonra üç yüzyıl süreyle, sömürgecilik büyük bir köle transferine girişmiş ve böylece, Amerika ve Avrupa’nın demografik yapıları şekillenmiştir. Bu bağlamda, bir diğer önemli faktör ise sanayileşmedir. Sanayileşmeyle birlikte göçe neden olan sebepler çeşitlenmiştir. Ekonomik ihtiyaçlar, işgücü ihtiyacının karşılanması, siyasi istikrarsızlık ortamları, ulus devlet çağındaki baskıcı rejimler, savaşlar bu yeni dönemin göç oluşturan yeni sebepleri olmuştur.

Bu çalışmanın amacı; Avrupa Birliği’nin göç sorunu ve geliştirdiği politikaların Türkiye ile ilişkilerinde sınır güvenliğinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda; göç kavramı, göçün nedenleri, Avrupa Birliği’nin göçmenler için hedef ülke olma nedenleri, Avrupa Birliği’nin göç politikaları, Türkiye ile ilişkilerinde sınır güvenliği ile ilgili literatür incelenmiştir. Sonuç olarak göç gerçekleşen ülkeler arasında ve transit ülke konumunda olan ülkeler için çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Göçün neden olduğu sorunların önlenmesi için uluslararası işbirliğinin yapılması, yapılan işbirliklerinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, göç, mülteci, sınır güvenliği

ABSTRACT

THE MIGRATION PROBLEM OF THE EUROPEAN UNION AND BORDER SECURITY RELATIONS WITH TURKEY

SİBEL IŞIK

In this context, since the earliest periods of history, human communities have suffered from natural disasters, famine, oppression, oppression, poverty. They have had to abandon their place for various reasons and to live in other lands. However, during these periods immigration has been seen as a more natural and spontaneous process, but since the 15th century, it has attained an unprecedented speed and mass. For three centuries after this date, colonialism has embarked on the transfer of a great slave, thus demographic structures of America and Europe have been shaped. Another important factor in this context is industrialization. With industrialization, the reasons that caused the earthquake were diversified. Economic needs, meeting the need for labor, environments of political instability, repressive regimes in the age of nation state, wars are new causes of migration in this new period.

The aim of this study; the European Union's immigration policy has been identified and developed as the study of border security in relations with Turkey. In this context; The concept of migration, the causes of migration, why be a target country for immigrants to the European Union, the European Union's immigration policies have been reviewed literature related to border security in relations with Turkey. As a result, there are various problems between the countries that have migrated and the countries that are in transit. International cooperation in order to prevent problems caused by migration. It was concluded that the collaborations made should be improved.

Key Words: European Union, migration, refugees, border security

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı; Avrupa Birliği'nin göç sorunu ve geliştirdiği politikaların Türkiye ile ilişkilerinde sınır güvenliğinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda; göç kavramı, göçün nedenleri, Avrupa Birliği'nin göçmenler için hedef ülke olma nedenleri, Avrupa Birliği'nin göç politikaları, Türkiye ile ilişkilerinde sınır güvenliği ile ilgili literatür incelenmiştir. Sonuç olarak göç gerçekleşen ülkeler arasında ve transit ülke konumunda olan ülkeler için çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Göçün neden olduğu sorunların önlenmesi için uluslararası işbirliğinin yapılması, yapılan işbirliklerinin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

SİBEL IŞIK, 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE SINIR GÜVENLİĞİ KAVRAMI

1.1. Göç Kavramı	4
1.1.1. Göçün Tarihsel Gelişimi	5
1.1.2. Göçün Türleri.....	7
1.1.2.1. İç Göç	7
1.1.2.2. Dış Göç	8
1.1.3. Göçü Meydana Getiren Sebepler	11
1.1.4. Göçün Doğurduğu Sonuçlar	13
1.1.4.1. Ekonomik Sonuçlar	13
1.1.4.2. Sosyo-Kültürel Sonuçları	14
1.1.5. Göç, Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları.....	15
1.1.6. Göçü Oluşturan Sebepler	21
1.1.7. Göçle İlgili Uluslararası Düzenlemeler	22
1.1.8. Mülteci Sorunun Tarihsel Gelişimi.....	27
1.1.9. Mültecilerin Özellikleri.....	29
1.2. Sınır Güvenliği Kavramı	29
1.2.1. Uluslararası Göç Sorunu	33
1.2.2. Göç / Mülteci Sorununu Doğuran Sosyo-Politik Ortam.....	41
1.2.3. Göç ve Mülteci Sorununun Güncel Görünümü	43

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ SORUNU

2.1. Avrupa'ya Göçün Arka Planı	47
2.2. Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve Hukuki Mevzuat.....	53
2.2.1. Avrupa Birliği'nin Akdeniz Politikası.....	58
2.2.2. Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ VE SINIR GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

3.1. Avrupa Birliği'ne Yönelen Yasadışı Göçün Boyutları	65
3.2. Avrupa Birliği Göç Politikasına Yönelik Eleştiriler	67
3.2.1. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Sınır Güvenliği Mevzuatı.....	69
3.2.2. Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Yönetimi	71
3.2.2.1. Avrupa Birliği Sınır Yönetimi Alanındaki Düzenlemeler	73
3.2.2.2. FRONTEX	75
3.2.2.3. EUROPOL	77
3.3. Türkiye'nin Göç Politikası	78
3.4. Türkiye'nin Sınır Güvenliği Politikası	80
3.4.1. Transit Ülke Olarak Türkiye.....	81
3.4.2. Mülteci Krizinde Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki Müzakereler	92
3.4.3. AB'nin Sınır Güvenliğiyle Alakalı Türkiye'den Beklentileri	99
3.3. Göç Yönetiminin Yeniden Yapılanması	101
3.3.1. Kurumsal Düzenlemeler	105
3.3.2. Uluslararası Organizasyonlar ve STK'larla Diyalog	109
SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA	124

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Aktif Olarak Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruklarına Göre Dağılımı (2017).....	24
Tablo 1.2: Yasadışı Göçmenler/Sığınmacılar İçin Avrupa Sınırlarından Geçişler ...	37
Tablo 2.1: En Çok Göç Alan ve Göç Veren 10 Ülke.....	51
Tablo 3.1: İnsani Gelişmişlik Endeksine Göre En Gelişmiş İlk On Ülke.....	66
Tablo 3.2: Avrupa Birliği Dış Sınırlarında Yasadışı Göçmen Tespiti ile İlgili Durum	76
Tablo 3.3: Suriye İç Savaşı Sonucu Göç Eden Suriyeli Mültecilerin Ülkelerdeki Dağılımı	85
Tablo 3.4: Türkiye’de Yakalan Transit Göçmen Sayısı ve Menşei (1995-2013)	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Devlet Bakış Açısına Göre Göçün Sınıflandırılması	10
Şekil 3.1: Avrupa Birliği'ne Yönelen Yasadışı Göçün Farklı Boyutları.....	65
Şekil 3.2: Avrupa Birliği ve Türkiye Arasındaki Göç Sistemi.....	96
Şekil 3.3: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması	104
Şekil 3.4: Ülkemizde Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler.....	109

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1: Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Dağılımı.....	25
Grafik 1.2: Türkiye’de Güvenlik Güçleri Tarafından Yakalanan Göçmen Kaçakçıları (1998-2012).....	26
Grafik 3.1: Avrupa Birliği Sınırlarında Yakalanan Yasadışı Göçmen Sayısı	72

KISALTMALAR LİSTESİ

AAO	: Avrupa-Akdeniz Ortaklığı
AB	: European Union (Avrupa Birliği)
BİLGESAM	: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi
BM	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
CBO	: Community Based Organisation (Topluluk Temelli Organizasyon)
CFSP	: Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
ENP	: European Neighborhood Policy (Avrupa Birliği Komşuluk Politikası)
EURODAC	: European Dactyloscopy (Avrupa Birliği Parmak İzi Birimi)
EUROPOL	: European Police Office (Avrupa Birliği Polis Teşkilatı)
EU Council	: Council of Europe (Avrupa Konseyi)
FRONTEX	: Operasyonel İşbirliğinin Yönetiminden Sorumlu Avrupa Ajansı (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union)
ICMPD	: International Centre for Migration Policy Development (Uluslararası Göç Politikaları Merkezi)
INTERPOL	: International Criminal Police Organization (Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı)
IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
MEDA	: Mediterranean Economic Development Area (Akdeniz Kalkınma Yardımları)
NGO	: Non-Governmental Organization (Sivil Toplum Kuruluşları)

OECD	: Organization For Economic Co-operation and Development (İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
ODGP	: Common Foreign and Security Policy (Ortak Dış ve Güvenlik Politikası)
RABIT	: Rapid Border Intervention Teams (Ani Sınır Müdahale Ekipleri)
SIS	: Schengen Information System (Schengen Bilgi Sistemi)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TAIEX	: Technical Assistance and Information Exchange (Teknik Yardım ve Bilgi Değişimi Aracı)
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
AİB	: Union for the Mediterranean (Akdeniz için Birlik)
UKORAM	: Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi
UNODC	: United Nations Office on Drugs and Crime (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi)
VIS	: Visa Information System (Vize Bilgi Sistemi)

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın gelişmemiş bölgelerinden özellikle Afrika, Asya ve Karayipler'de yaşayan insanlar ücretli iş gücü olarak Kuzey ülkelerine (ABD, Kanada, AB ülkeleri, Avustralya) yoksulluk ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle göç etmişlerdir. 1960'lardan sonra ise Kuzey ülkelerindeki göç yasaları gevşetilmeye başlanmış ve göçmenlerin aileleriyle beraber gelişine izin verilmiştir. 20. Yüzyılın ortalarında Avrupa Birliği (AB)'nin kurulmasına neden olan gelişmelerin başlaması ve AB'nin kurulması, serbest dolaşım ile ilgili mevzuatın yürürlüğe girmesi ve Demir Perde'nin yıkılması, belirleyici parametreler olmuşlardır. Bu dönemde başta Üçüncü Dünya ülkeleri olarak tanımlanan az gelişmiş ülkelerdeki siyasi ve etnik çatışmalar, çevre felaketleri ve küreselleşmenin adaletsiz dağılımı sonucu siyasi ve toplumsal yaşam sürdürülemez hale gelmiş ve nihayetinde, az gelişmiş olan ülkelere, daha gelişmiş ya da gelişmiş olan ülkelere doğru bir göç dalgası yaşanılması kaçınılmaz olmuştur. Afrika'daki kıtlık, iç çatışmalar, yoksulluk; Ortadoğu'daki işgal ve savaşlar, baskıcı yönetimler bu son göç dalgasının en temel itici güçleri konumunda olmuştur. Eğer kitleler yasal yollardan göç edememiş ve kendini kurtaramamışsa, yasadışı yollardan göç etme imkânı aramaya başlamışlardır. Bu şekilde yasadışı göç ve iltica hareketleri küresel bir sorun haline gelmiştir.

20. yüzyılda yaşanan küreselleşme ile birlikte özellikle ulus devletler, kendi sınırları içerisinde yoksulluk, özgürlük, adalet gibi sorunlar dışında, dolaylı yoldan kendi sınır güvenliklerini ihlal eden diğer ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasi sorunlarına da eğilmeye ve yeni stratejiler üretmeye başlamışlardır. Birleşmiş Milletler tarafından 2013 yılında yapılan araştırmaya göre; göçmen sayısı 232 milyondur ve bu göçmenlerin yüzde 59'u gelişmiş ülkelerde, yüzde 41'i de gelişmekte olan ülkelere yaşamaktadırlar. Ayrıca, gelişmiş Kuzey ülkelerinde 136 milyon göçmen yaşamakta ve bu göçmenlerin yüzde 60'ı gelişmekte olan ülke kökenli, yüzde 40'ı da o ülkelere doğmuş bireyler olarak görülmektedir. 96 milyon insanın 82 milyon kadarlık kısmının ise Güney ülkeleri kökenli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bugün Sierra Leone, Gabon, Suriye, Irak gibi ülkelere ait sorunlar, sonuçları itibarıyla Almanya, Fransa, İtalya gibi ülkelerin de sorunları haline dönüşmüştür. Bu bağlamda, göç sorunu da

küresel bir nitelik kazanmış ve ulus devletlerin sınır güvenliğine yönelik tedbirler alması ve sınır güvenliklerini korumak amacıyla çeşitli önlemler geliştirmesiyle birlikte devletlerarası ve uluslararası kurumlar düzeyinde işbirliği gündeme gelmiştir. Dolayısıyla, hedef ve transit ülkelerin yasadışı göç ve iltica hareketlerine karşı, birbirlerine ve uluslararası kurumlara olan ihtiyacı artmıştır.

21.yüzyılın ilk çeyreğinde Ortadoğu ve Afrika’da yaşanan karışıklıklar yeni bir göç dalgasına sahne olmuştur. Özellikle, Afrika’daki etnik çatışmalar ve kıtlık, Irak’taki işgal olayları ve Suriye’deki iç çatışmalar sonrası oluşan kitlesel göç hareketleri bugün küresel medyada sıklıkla karşılaştığımız acı karelere yenilerini eklemiştir. Örneğin Avrupa’nın içlerine ilerlemeye çalışan göçmenlerle dolu tekneler her gün Ege Denizi’nin ortasında batmakta ve kaçak göçmenler yaşamını yitirmektedir. Bir başka örnek ise Macaristan, Makedonya vb. ülkelerin sınırlarındaki gelişmeler ile Bodrum’da kıyıya vuran küçük göçmen çocukların cansız bedenleridir. Bu durum son dönemde yasadışı göçlerin boyutları ve sonuçları itibariyle küresel kamuoyunu hiç olmadığı kadar meşgul etmiştir.

Literatürde, yasal ya da yasadışı göçün nihai durağı olan ve demokratik, hukuk üstünlüğüne dayalı, serbest piyasa ekonomisinin yürürlükte olduğu, insan haklarına saygılı gelişmiş Kuzey ülkeleri, “hedef ülkeler” adını almaktadır. Bugün, Avrupa Birliği; hedef ülkelerin içerisinde olduğu bir uluslararası kurum/yapılanma olarak yasadışı göç ve iltica hareketlerine karşı hem kendi mevzuatını güçlendirmeye hem de yeni stratejiler oluşturmaya çalışmaktadır. Ancak AB bunu gerçekleştirirken çoğu zaman uyguladığı, “Giriş Yok” politikası, korunma ve sığınma taleplerini inceleme yükümlülüğünü üçüncü ülkelere yönlendiren “saptırma” politikaları ve sığınmacılara karşı yoğunlaşan doğrudan gözaltına alma, sosyal yardımdan mahrum bırakma ve sınırlı bir koruma ile daha az hak verilmesi gibi politikaları nedeniyle eleştirilmektedir.

Öte yandan, çoğunluğunu AB ülkelerinin oluşturduğu hedef ülkelere gidilirken geçilen ülkelere ise “üçüncü ülkeler” ya da “transit ülkeler” denilmektedir. Transit ülkelerin sayısı bir ya da birden daha fazla olabilmektedir. Bu ülkeler çoğu zaman yasadışı göçe müsaade ettikleri gerekçesiyle hedef ülkeler ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından eleştirilmektedirler. Son gelişmeler, transit ülkeler ile hedef ülkelerin bir arada çalışmasının zorunluluğunu ortaya koymuştur. Ülkemiz de özellikle

Afrika, Asya ve Ortadoğu’yu Avrupa’ya bağlayan jeo-stratejik konumundan ötürü oldukça önemli bir transit ülkedir. Son yıllarda Türkiye özellikle Suriye iç savaşından kaçan göçmenler için hedef ülkeye dönüşmüş olsa da, bu göçmenlerden bir kısmının yeniden Avrupa’ya gitmek için yola çıkması nedeniyle transit ülke olma konumunu hala sürdürmektedir.

Kendi göçmen mevzuatı da bulunan Türkiye, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde hem mevzuatını AB’ye uyumlu kılmaya, hem de ulusal sınır güvenliğini ve çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Bu durum, Türkiye’yi AB nezdinde önemli bir partner haline getirirken aynı zamanda kendi karşılaştığı sınır güvenliği sorunlarına karşı stratejiler üretmeye de mecbur bırakmaktadır.

Bu çalışma, AB açısından artık sürdürülemez bir raddeye varmış olan mülteci sorununu konu edinmektedir. Çalışmanın amacı; tarihsel ve güncel perspektiften AB-mülteci sorunu ilişkisini ele almak ve hem AB hem de Türkiye açısından göç sınır güvenliği kavramlarını incelemektir. Çalışmanın yöntemi literatür taramasıdır. Bu doğrultuda; gerek Türkçe gerekse İngilizce kitap, makale, rapor, tez ve web kaynakları incelenecektir. Çalışmanın önemini sağlayan husus, küresel dünyanın en önemli sorunlarından birine dönüşen ve terörizm gibi diğer önemli sorunlarla da yüksek derecede ilişkili olan mülteci sorununa yönelik, güncel bir bakış açısıyla oluşturulabilecek stratejileri tartışmasından ileri gelmektedir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; yasadışı göç, göçmen, mülteci, sığınmacı, sınır güvenliği gibi kavramların açıklandığı bir kavramsal çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde; bir AB krizi haline dönüşen küresel göç sorununun güncel görünümü nedenleri, etkileri/sonuçları itibarı ile ele alınmış ve hedef ülke-transit ülke ayrımı üzerinden Türkiye’nin konumu tartışılmıştır. Üçüncü bölümde; AB’nin ve Türkiye’nin göç-iltica hareketlerine karşı gerek birlik çapında gerekse ulusal hukuki mevzuatları gereğince göç politikaları ele alınmıştır. Son bölümde ise “sınır güvenliği” kavramı ile ilişkili olarak göç yönetiminin yeniden yapılanmasına yönelik stratejiler ve öneriler sıralanmıştır. Çalışmanın yerli ve yabancı kaynakların taranması ile sınırlı kalması ve uygulama ile desteklenmemesi ise çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE SINIR GÜVENLİĞİ KAVRAMI

1.1. Göç Kavramı

Sosyal bilimler alanında incelenen göç kavramının farklı şekillerde pek çok tanımı yapılmaktadır. En genel tanımı ile göç, kişinin deneyiminin geri kalanını asimile etmek için geçici ya da kalıcı olarak bir yerden bir yere taşınmış olduğu bir yerindenlik durumunu ifade etmektedir. Göç kavramı siyasi, sosyo-kültürel, ekonomik ve demografik yönleriyle bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Bu fenomen çok farklı alanlarla ilgilidir çünkü birçok boyutta düşünülmüş ve tanımlanmıştır. Göç kavramı tarihçilerden coğrafyacılara, siyaset bilimcilerden ekonomistlere, planlamacılardan yöneticilere, sosyologlardan antropologlara kadar birçok bilim adamının ilgisini çekmiş olan geniş kapsamlı bir olgudur.¹

Sosyal bilimcilerin göç kavramı tanımına göre; Bir yerleşim alanından diğerine ya da bir ülkeden diğerine kalıcı veya geçici olarak taşınan birey veya kitle hareketleridir.² Antropolojik yaklaşıma göre göç, belirli bir yerleşim üzerindeki nüfusun yerinden olması olarak tanımlanmaktadır.³ Coğrafya bilimlerine göre göç, belirli bir süre idari ve siyasi sınırların dışlanmasıdır.⁴ Ekonomistlere göre ise göç, daha iyi yaşamak ve ekonomik koşullar elde etmek için yapılan coğrafi nitelikli yer değiştirme hareketidir.⁵

Kavramla ilgili yapılan tanımlarda da belirtildiği gibi göç, birçok boyut olması nedeniyle, çok boyutlu incelenmesi ve değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Bu yüzden tek bir tanım bu kavramı açıklamakta yetersiz kalabilir. Aynı zamanda göç, yaşanacak bir olay değil, yaşanacak bir süreçtir. Bunun nedeni göçün, ayrılma süreci

¹ Mustafa Mutluer, **Uluslararası Göçler ve Türkiye**, İstanbul, Çantay Kitabevi, 2003, s.9.

² Ömer Demir ve Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınları, Ankara, 2005, s.175.

³ Miachel Kearney, (Editör: Robin Cohen), **From The Invisible Feet: Antropological Studies of Migration and Development, Theories of Migration**, Edward Elgar Publishing, England, 1996, s.374.

⁴ Stephen Castles, **International Migration At the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues**, UNESCO, 2000, s.12.

⁵ Yusuf Akan, İbrahim Arslan, **Göç Ekonomisi**, Ankara, Ekin Basın Yayın, 2008, s.3,4.

ile başlayıp sınırlardan geçişle sonuçlanabilecek bir süreç olmasından kaynaklanmaktadır.⁶

1.1.1. Göçün Tarihsel Gelişimi

Göç, insan hayatında uzun zamandan beri var olan bir kavramdır. Bazen bir sömürge ulusun istilası, bazen doğal afetlerin tahrip edilmesi, bazen ekonomik imkânsızlıklar insanları yaşadıkları yerden uzaklaşmaya zorlamıştır. Dolayısıyla göç kavramı da insan hayatına insanlık tarihinin başlamasıyla birlikte girmiştir. Göç hareketinin tarihi gelişmesi değerlendirildiğinde, ilk büyük kitle göçleri muhalefet edenler tarafından gerçekleştirilmiştir. 4. yüzyılın ortalarında, Çinliler'in zulmünden kaçma olayı Kavimler Göçü'ne neden olmuştur. Avrupa kıtasının bu bölgede bulunan Germen kabileleri tarafından istilası sonucu Karadeniz'in kuzeyinde "Kabile Göçü" gerçekleşmiş ve günümüz Avrupa ülkeleri böylece kurulmuşlardır.⁷

Çeşitli bölgelerde gerçekleşen kitlesel göçler, yeni devletlerin kurulmasını sağlamıştır. Avrupa'daki ekonomik büyüme, işçi açığı ve talebi adına kitlesel göçü genişletmiştir. Avrupa'da gerçekleşen sanayi devriminde de benzer bir durum oluşmuş ve demografik yapı etkilenmiştir. Buradan yola çıkılarak ekonomi ve toplumsal yapıda görülen büyük gelişme ve değişimlerin insanların yönünü değiştirebilecek kuvvetler olduğu sonucuna varılabilir. Tarihe baktığımızda, 17. yüzyıldan itibaren göçmenler arasında görülen beş büyük göç dalgası vardır. Birinci büyük göç dalgasına, nüfus fazlasını kullanarak koloniler kuran İngiltere, Fransa, Portekiz ve İspanya'nın sebep olduğu görülmektedir. Bu durum Birinci Dünya Savaşı'na kadar sürmüştür. Ayrıca bu ülkeler koloniler üzerinde her türlü hakka sahip olma ayrıcalığıyla, göçün gerçekleştiği bölgeyi sömürge olarak da kullanmıştır.⁸

⁶ Marek Okolski, **Migration Pressures in Europe, European Populations: Unity in Diversity, European Association for Populations Studies**, (Eds: Dirk Van de Kaa, Henri Leridon, Guiseppe Gesano), Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Netherlands, 1999, s.141.

⁷ Kınık, 2010'dan akt. Yasemin Naz, "Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Isparta, 2015, s.15.

⁸ Cemal Yalçın, **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayınları, Ankara, 2004, s.101.

İkinci göç dalgasının nedeni, kolonilerin bulunduğu ortamın yaşam standartlarının çok kötü olmasıdır. Bu nedenle sömürgeler Avrupa'ya ve Amerika'ya dönmüşlerdir. 1800'lü yıllarda köleliğin sona ermesiyle birlikte göçler, sözleşmeli işçi alan ülkelere gerçekleştirilmiştir. 19. yüzyılın sonlarına doğru sona ermiş köleliğin ardından başlayan sözleşmeli işçi göçleri, bir ulus haline gelecek sayıya ulaşacak kadar yoğunlaşmıştır.⁹ Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam eden göçlerle, çiftliklerin ve madenlerin emek eksikliği giderilmiştir. Aslında milyonlarca insan sözleşmeli işçiler olarak yerinden edilmiş durumda bırakılmıştır.¹⁰

Üçüncü göç dalgası, devletlerin ve büyük imparatorlukların dağılmasının sonucu gerçekleşmiştir. Ele geçirilen bölgelerde yaşayan insanlar çoğunluğa göre hareket etmiş ve kendilerinden olmayanları topraklarından çıkmaya zorlamışlardır. Bu yolla başlayan zorunlu göçler arasında Almanya'nın Nazi şiddetinden kaçanlar, Rusların Bolşevik devriminden etkilenen diğer etnik gruplar ve Anadolu'ya göç edenler bulunmaktadır.¹¹

Dördüncü en büyük göç, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlık ilan edilen bölgelerde gerçekleşmiştir. Bölgeye yeni gelen insanlar sömürge ülkenin vatandaşlarını zorla yerinden etmişlerdir.¹²

Beşinci göç dalgası, II. Dünya Savaşı'ndan sonraki göçleri ve özellikle de işçi göçlerini kapsamaktadır. Savaş sonrasında büyük bir ekonomik kriz yaşayan Batı Avrupa ülkeleri, Marshall Programı kapsamında destek almış ve ekonomik büyüme yaşamıştır. Bu ekonomik iyileşme göçmenlerin de ilgisini çekmiştir. Bu dönemde işgücüne ihtiyaç duyulması, işçi göçü kavramını ortaya çıkarmıştır. Almanya, iş sözleşmeleri ile ilgili bir dizi düzenlemeye gitmiş ve göçmen işçilere geçici oturma izni vermiştir. Geçici izinler tam olarak uygulanmadığından kalıcı göçler gerçekleşmiş ve işçilere oturma izni verilmiştir.¹³ Göçmenlerin serbest bırakılmasının sınırlandırılması

⁹ A.e.

¹⁰ Terasa Hayter, **Open Borders**, Pluto Press, London, UK, 2000, s.9.

¹¹ Yalçın, **a.g.e.**, s.101.

¹² Sühal Şemşit, "Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir, 2010, s.69.

¹³ Şemşit, **a.e.**

için alınan tedbirler yasadışı göçlere yol açmıştır. 1980 yılında göç kısıtlamaları ciddi uygulamalarla göç politikalarına dönüştürülmüş ve bu dönemde uluslararası göç politikaları oluşturulmuştur. 1998 yılından bu yana azalan göçlere rağmen, uluslararası göç politikaları siyasi sorunlara neden olmuş ve bundan sonraki göçmenlere “mülteci” adı verilmiştir.¹⁴

1.1.2. Göçün Türleri

Göçler genellikle iç göçler ve dış göçler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan başka devletin bakış açısına, göçmenlerin bakış açısına, yasal ya da geçici olup olmamasına göre de sınıflandırmalar yapılabilmektedir.

1.1.2.1. İç Göç

Herhangi bir ülkenin kendi sınırları içindeki meydana gelen geçici veya devamlı olarak meydana gelen göç hareketlerine “iç göç” adı verilir. Bu göç türü ya şehirlerarasında ya da şehir içinde sürekli veya mevsimlik, kademeli, uzak mesafeli gibi alt basamaklara da ayrılabilir.¹⁵

2009 yılında yapılan Kentleşme Şurası’na göre iç göç kavramı, “yurt içinde beş ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun, iki genel nüfus sayımı arasındaki dönemde ikametgâhının farklı olması durumunda gerçekleşen göçlerdir. İkametgâhı bilinmeyenler, mevsimlik göçler, ikametgâh değişikliği yurt dışı olanlar ve sayımlar arasında birden fazla ikametgâh değişikliği yapanlar iç göç kapsamına dâhil değildir”.¹⁶

Keleş’in 1998 yılında yaptığı tanıma göre de iç göç “bir ülke içinde bölge, kent, kasaba ve köy gibi yerlerin birinden diğerine yerleşme amacıyla yapılan hareket”tir.

¹⁴ Ahmet İçduygu, Sema Erder, Ömer Faruk Gençkaya, **Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devler Oluşumunda Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2014, s.54.

¹⁵ Serdar Sağlam, “Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, 2006, C.5, s.34.

¹⁶ Mustafa Şen, “Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi”, **Çalışma ve Toplum**, C.1, 2014, s.233.

İç göç, belirli bir süre bir yerleşim yerindeki insanların kendi istek ve arzularıyla ya da zorlamalara maruz kalarak söz konusu yerleşme alanı dışına taşınmalarıdır.¹⁷

İç göçler sanayileşmenin başladığı yıllardan itibaren başlayan özellikle hem Dünya savaşlarının etkisi hem de soğuk savaş döneminde gelişmeye başlayan sanayi şehirlerinin cazibesi, insanların kırsal kesimlerden şehirlere göçmelerini artırmıştır. Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren görülmeye başlayan hızlı kentleşmeye paralel olarak iç göçlerde de artış olmuş, şehirlerin daha iyi yaşam şartlarına sahip olması insanların kırsal kesimden kentlere göç hızını artırmıştır.¹⁸

1.1.2.2. Dış Göç

Dışgöçler, ülkelerin milli sınırlarını aşan göçlerdir. Bu göç hareketi hem milli sınırlardan sınır dışına, hem de milli sınır dışından sınır içine doğru olabilen nüfus hareketlerinin meydana gelmesidir. Ülkemizden yurtdışına gerçekleşen dış göçler genellikle ekonomik yetersizlik ve işsizlik nedeniyle Avrupa ülkelerine gerçekleşmiş, yurtdışından ülkemize yapılan dış göçler ise etnik nitelik taşımıştır.¹⁹

İkinci Dünya savaşından sonraki yıllardan itibaren ülkemizin gündemine giren dış göç hadisesi, iş bulma hayaliyle insanlarımızın genellikle Almanya, Hollanda, İsviçre gibi ülkelere önce tek başına sonra ise ailesini de götürmesiyle sonuçlanmıştır. Dış ülkelere göç eden vatandaşlarımız burada da kültür, dil ve çocukların eğitimi sorunuyla karşılaşmış ve bu sıkıntıların giderilmesi adına Türkiye ile bu ülkeler arasında antlaşmalar yapılmıştır.²⁰

Göçmenlerin bakış açısına göre göç gönüllü ve zorunlu göç şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Bu açıdan zorunlu göç; açlık, savaş, işkence ve sel gibi sebeplerden dolayı insanların yerlerini terk etmeleri demektir. Bu bağlamda, zorunlu göç

¹⁷ A.e.

¹⁸ Hikmet Kavruk, **Anakent’e Bakış- Türkiye’de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerini Yönetimi**. Ankara: Hizmet İş Sendikası Yayınları, 2002, s.63.

¹⁹ Ahmet İçduygu, İbrahim Sirkeci, **Bir Ülke, Bir Aile ve Birçok Göç: Cumhuriyet Döneminde Bir Toplumsal Dönüşüm Örneği. 75 Yılda Köylerden Şehirlere**. (Ed. Baydar, O). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. 1999, 249–260.

²⁰ Zuhâl Tatar, “Yetişkinlerin Kentleşme ve Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Görüşleri (Eskişehir İli Örneği).”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2009, s.33.

kavramına dâhil olan insanlara “mülteci” denmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), 2007 yılı verilerine göre dünyada 9 milyon mülteci,²¹ 2018 Dünya Göç Raporunda ise 22,5 milyon mülteci, 2,8 milyon sığınmacı bulunduğu açıklanmaktadır. Mülteci ya da sığınmacı olan bu kişilerin yüzde 51’nin 18 yaşından küçük olduğu belirlenmiştir.²² Göçmen bakış açısına göre yapılan bir diğer sınıflandırma ise ekonomik koşulların yetersizliğinden ve siyasi nedenlerle yapılan göçlerdir. Ekonomik nedenlerden ötürü göçlerde daha iyi iş imkânlarına sahip yerler tercih edilmektedir. Bu tür göçlere, “işgücü göçü” denir. İşçi göçleri nitelikli işgücü ve niteliksiz işçi göçü olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunların yanı sıra sosyal nedenlere bağlı göçlerde sosyal değişiklikler ön plana çıkmaktadır. Sosyal nedenler arasında eşlerin iş bulduğu yerlere kadın ve çocuklarıyla birlikte göç etmeleri vardır. Bu göçlere de aile göçü adı verilmektedir.²³

Dünya ülkelerinin genel niteliklerini ilgilendiren çok boyutlu ve karmaşık bir yapı olarak tanımlanan göç kavramı farklı biçimlerde gruplandırılmıştır. Devletin bakış açısına göre yapılan sınıflandırma, devletler tarafından istenen veya istenmeyen göçler şeklinde ayrılabilir. Bu göçlerin de kendi içerisinde farklı kategorilere ayrıldığı Şekil 1.1’de gösterilmiştir.

²¹ Khalid Koser, **International Migration: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, Oxford, 2007, s. 16-17.

²² Göç Araştırmaları Vakfı (GAV), “IOM tarafından yayınlanan rapor, göçün geldiği noktayı gösteriyor”, (Çevrimiçi) <http://gocvakfi.org/tag/uluslararası-goc-orgutu/>, 21.02.2019.

²³ Koser, **a.g.e**, s. 16-17.

Şekil 1.1: Devlet Bakış Açısına Göre Göçün Sınıflandırılması

Kaynak: Jorgen Carling, “European Strategies for Reducing ‘Unwanted’ Immigration”, **Danish Institute for International Studies Brief**, 2007, s. 2.

Göçün başka bir türü kalıcı ve geçici göçtür. Kalıcı göç, adından da anlaşılacağı üzere sürekliliği olan bir göç türüdür. Bu şekilde yerinden olanlar, hiç geri dönmeyecek gibi planlar yapıp göç ediyorlar. Geçici göç ise belli bir süre için yer değiştirmedir.²⁴ Son yıllarda geçici göçmen sayısı geçmişe göre daha fazladır. İnsanlar yaşadıkları ülkeyi terk edip başka ülkelere gitmekte ve ileriki dönemlerde tekrar kendi ülkelerine geri dönmektedirler. Geçici göçler, aynı zamanda geniş bir filo yelpazesinde tercih edilen yaygın bir göç türüdür. Araştırmacılar, öğrenciler, sanatçılar, öğretmenler, servis çalışanları, mevsimlik işçiler gibi alanlarda çalışan kişiler geçici göç kapsamındadır.²⁵

Son olarak göç, yasal ve yasadışı olarak da sınıflandırılmaktadır. Bu tür göçe birçok kaynakta düzenli ve düzensiz göç şeklinde de rastlanılmaktadır. Düzenli göç; talep edilen belge ve bilgiler yasal yollarla sunulduğunda ve istenen ülke tarafından

²⁴ Mutluer, **a.g.e.**, s.10.

²⁵ Sopemi, “International Migration Outlook 2008”, **Organisation for Economic Cooperation and Development**, 2008, s.47.

onaylandığında ortaya çıkan göç türüdür. Bu tür göçler bazen bir kişinin kendi isteğine bağlı gerçekleşirken, bazen de ülkeler tarafından nüfus ve emek ihtiyacına bağlı olarak talep edilebilir. Bu tür göçe Almanya'nın 1960'lı yılların başında başlattığı ve misafirperverlik biçiminde bir işgücü hakkı tanınması örnek gösterilebilir.²⁶ Sığınmacılar da düzenli göç kapsamında değerlendirilmektedir.

Düzensiz göç ise; göç alan ve göç gönderen ülkelere yasadışı yollardan girişlerin olmasıdır. Yasadışı göç durumunda, gönderen ülke tarafından belirlenen kurallardan çıkarak ülkeyi terk etme veya ülkeden kaçma durumu vardır. Bu durumda göçmen oturma izni verilerek göçün kabul edilmesi aşamalarını atlamış ve gidilen ülkedeki çalışma yasalarını ihlal etmiş olmaktadır.²⁷ Böyle bir durumla karşı karşıya olanlar, kaçak sayılmakta ve gidilen ülkelerin yasalarına aykırı davranmakta, oturma izni ve ya vize almadan ülkeyi terk edememektedir. Buna ek olarak, mülteci başvurusu yapmış ve kabul edilmemişse, hâlâ ülkede sayıldığı için yasadışı göçmen grubuna dahil olmaktadır. Bu tür göçler yakın zamanda insan kaçakçılığına dönüştüğü için küresel bir sorun haline gelmiştir.²⁸ Bu şekilde para kazanan insan kaçakçılarının yılda 10 milyar kazanç sağladığı düşünülmektedir. Hedef ülkeler bu durumu önlemek için önlemler geliştirmiş olsalar da, insan tacirleri her defasında yasakları delmenin bir yolunu bulmuşlardır.²⁹

1.1.3. Göçü Meydana Getiren Sebepler

İnsanların göç sürecine girme eylemi gönüllü veya zorunlu nedenlerden kaynaklanmaktadır. Geçmiş yıllar incelendiğinde çoğunlukla bazı zorunluluklarla karşılaşan insanların arazilerini terk ettikleri görülmektedir. Göç, geçmişten günümüze canlılığını daima korumuştur. Gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan ülkelere gelenler

²⁶ Ayhan Gençler, "Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği", **TÜHİS İş Hukuku**, 2002, C. 17, No.3, s.29,30.

²⁷ IOM. **Glossary On Migration**, Switzerland, IOM, 2004, s.34.

²⁸ Jacqueline Bhabha, "Trafficking, Smuggling and Human Rights. Migration and Human Rights", 2005, (Çevrimiçi) <http://www.migrationpolicy.org/article/trafficking-smuggling-and-human-rights>, (15.05.2017).

²⁹ Global Commission on International Migration, **Migration at Glance Report**, 2005, (Çevrimiçi) www.gcim.org, 24.05.2017.

nedeniyle göçmenlerin oranı sürekli artmaktadır. Gelişmiş ülkelerin giderek artan işgücü ihtiyaçları ister istemez emek göçünü gündeme getirmiştir. Uluslararası ticaret ve ekonomik ilişkiler göçü teşvik eden faktörlerdendir. Bunun nedeni küreselleşmenin etkisidir. Çünkü küreselleşme toplumlar arasında bilgi akışı ve ticari ilişkilerin gelişmesini sağlamakla birlikte ülkeler arasında eşit olmayan bir gelir dağılımı ve sosyal yapının varlığını ortaya çıkarmaktadır. Bu durum düşük gelir düzeyine sahip ülkelerdeki vatandaşları gelir düzeyinin yüksek olduğu ülkelere yönlendirmektedir. Buna ek olarak, toplumların demografik yapıları yani doğum ve ölüm oranları, genç nüfusun oranı, iş gücü kalitesi gibi faktörler göç olgusunu gerekli hale getiren unsurlardan sayılmaktadır. Bazı gelişmiş ülkelerde, düşük doğum oranı nedeniyle işgücü talep edilmektedir. Ülke, bu ihtiyacı ortadan kaldırmak için kendi çerçevesinde işçiler istemekte ve bu ihtiyaç daha ucuza çalışacak göçmen işçiler tarafından karşılanmaktadır.³⁰

İngiliz Coğrafya Yöneticisi Ravenstein, kanunların baskıcı ve çekici etkisinin olduğunu, iklim koşulları ve gelirleri aşan vergilerin hayatı zorlaştırdığını ve göç oluşumunu tetiklediğini açıklamaktadır. Aslında Ravenstein, göçü hızlandıran en önemli unsurun Sanayi Devrimi'yle birlikte ticaret merkezlerinin artması olduğunu ve düşük gelirli kişilerin daha güzel şartlarda yaşamak için ticaret merkezlerinin yoğunlaştığı bölgeleri tercih ettiğini belirtmiştir.³¹ Ancak ünlü Coğrafya uzmanının yaptığı bulgular günümüzde güncelliğini yitirmiş ve göç kavramını da tam olarak açıklayamamıştır. Catles ve Miller, Ravenstein'dan farklı bir teori geliştirerek göç olgusunu tanımladılar. Catles ve Miller, geliri düşük bölgelerde yerleşmiş nüfusun geliri yüksek bölgelere göçü klasik baskı kuramına benzetmekte, yaşam koşullarının yetersizliği, ekonomik verimsizlikler ve politik baskılar gibi unsurlardan yüksek gelirli iş gücü, ekonomik canlılık ve siyasi özgürlüklere doğru bir kaçış olduğunu

³⁰Ayhan Gençler, "Avrupa Birliğinin Göç Politikası", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, No. 49, 2010, s.176.

³¹Yalçın, **a.g.e**, s.26.

belirtmektedirler.³² Bu şekildeki yaklaşımlar yaşanan olayların gözlenmesi ve küresel değişikliklerin takip edilmesiyle elde edilmektedir.

Göçmenler ve mülteciler için tercih edilen bir bölge olan Türkiye, küresel değişimin de etkisiyle son zamanlarda göçmen trafiğinin yoğun olarak yaşandığı bir ülke konumundadır. Göçmenlerin dikkatini çekmek için ekonominin canlı olması da gerekmiyor. Türkiye, bazen göçmenlerin varış noktası bazen de diğer ülkelere göç etmek için bir köprü vazifesi yapmaktadır. Bu nedenle mültecilerin ve yasadışı yollardan ülkeye girmek isteyenlerin hedefi haline gelmiştir. Ayrıca, üç tarafının denizlerle çevrili olması yasadışı göçü artıran önemli bir etkidir.³³

1.1.4. Göçün Doğurduğu Sonuçlar

Bugün, yaklaşık 175 milyon insan farklı nedenlerle birbirlerinden ayrılmakta ve göçmen konumuna düşmektedir. Göçün nedenleri arasında yer alan birçok faktör aslında en sonunda göç sorunlarına da neden olmaktadır.

1.1.4.1. Ekonomik Sonuçlar

Ekonomik yetersizlikler tarafından yönlendirilen insanlar giderek ülkenin ekonomik yükleri haline dönüşmektedir. Göçmenler özellikle ülkenin talebi dışında göç ettiklerinde büyük tehlikeleri de beraberinde o ülkeye getirirler. Yasadışı yollarla ülkeye giren göçmenler bölge halkının çalışmayacağı ağır işlerde, sigortasız ve düşük gelirli olarak çalıştırılmaktadırlar. Yasaya aykırı olan bu uygulamalar, o ülkenin milli gelirini olumsuz olarak etkilemektedir. Buna ek olarak, milli gelirden yasadışı göçmenler için de pay ayrılması nedeniyle ülkedeki kişi başına düşen milli gelir oranı azalmaktadır.³⁴

³² Castles ve Miller, 1998'den akt. Aslı Özge Özgen, "Avrupa Birliği Göçmenlik Politikaları: Tarihsel Geçmiş ve Mevcut Durum", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Isparta, 2010, s.24.

³³ İlkey Südaş ve Mustafa Mutluer, "Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye'nin Turizm Merkezlerine Yönelik Avrupalı Göçleri", **Ege Coğrafya Dergisi**, C. 17, No.1-2, 2008, s.52.

³⁴ John Macisco, "International Migration: Issues and Research Needs", **Migration, Population and Redistribution Policies**, (der.) Calvin Goldscheider, Westview Press, Summertown, 1992, s.240.

Küreselleşme etkisi ile sadece ekonomik büyümede değil aynı zamanda hızlı bilgi akışı sonucu teknolojide de ilerlemeler yaşanmış ve bu durum eğitim alanına da etki etmiştir. Bu anlamda Avrupa, kapasitesi yüksek öğrencilere çekici fırsatlar sunan bir eğitim sistemi geliştirerek beyin göçüne kapı açmıştır. Bu politikayı sadece eğitimle sınırlı bırakmamış, yüksek ücretlerle desteklenen stratejiler geliştirerek istenilen biçimlerde bilimsel çalışmaların yapılmasını kolaylaştırmıştır.³⁵

Türkiye’de meydana gelen iç göçlerin en belirgin sonuçları istihdamın sektörel yapısında oluşturduğu değişikliklerdir. Ülkemizde tarımsal ağırlıklı istihdamdan hızlı bir şekilde sanayi ve hizmet sektörüne kaçışın olduğu bu değişimin ise tarımsal bazda ekonomiyi olumsuz etkilediği görülmektedir.³⁶

Ekonomik gelişmenin hızlanmasıyla birlikte kişi başına düşen gerçek gelir oranı da artmaktadır. Kentlerde tarım ürünlerine olan talebe göre mal ve hizmete olan talebin daha fazla kentin cazibesini, işportacılık, hizmetçilik, hamallık vb. işlerden oluşan marjinal iş sektörlerinin oluşmasını sağlamıştır. Bu iş kollarının ortaya çıkışı kırsal alanlarda yaşayanların kentlere göç etmesini cazip bir duruma getirmiştir.³⁷

1.1.4.2. Sosyo-Kültürel Sonuçları

Tarımda yaşanan dönüşüm sonucunda, nüfusta yaşanan hızlı artış, sosyal ve ekonomik yapının değişimi gibi birçok neden iç göçlerin olmasının sosyo-kültürel nedenleridir.

İç göçlerin en önemli sonuçlarından biri tarımda yaşanan dönüşümdür. Tarıma dayalı ekonomisi olan ülkelerde sosyal yapı toprakla bağlantılıdır. Teknolojide yaşanan gelişmelerin toprak ile olan etkileşimi ve ekilebilir arazi alanlarının küçülmesine bağlı olarak insan gücü sayısında azalmalara neden olmuştur. Yaşanılan bölgenin eğitim sorunları, istenmeyen evlilikler, etnik dışlanma, ailevi nedenler, seller,

³⁵ Boehning, 1984’ten akt. Özgen **a.g.e.**, s.27.

³⁶ Halis Başel, “İç Göçün Sonuçları ve İş Gücüne Etkileri”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 2010, S.51, s.315, 317.

³⁷ Şen, **a.g.e.**, s.239.

depremler, volkanik patlamalar, çölleşme, erozyon gibi doğal olaylar, kırsal kesimlerdeki hızlı nüfus artışı göçün sosyo-kültürel sonuçları arasındadır.³⁸

Kırsal alanlardan kentlere göç eden insanların eğitim, uzmanlaşma, işbölümü, barınma imkânı gibi kent yaşamına ait yaşam biçimini tanımaması bir uyum sorunu yaşanmasına neden olmaktadır. Bu sorunun giderilebilmesi genellikle ailenin yaşça en büyüğünün önderliği, hemşehrileri, siyasal parti temsilcilikleri ve dini cemaatlerin oluşturduğu patronaj ilişkileriyle sağlanabilmektedir.³⁹ Bu aşamada köyden kente göçenler ya kendileri gibi köyden göçenlerle aynı mahallelerde yaşayarak köy hayatını kısmen yaşamaya çalışırlar ya da kentin birçok özelliğine yönelik kendini geliştirerek kentlileşmeye çalışacaktır. Göçmenler kentlerde genellikle akrabalık ilişkilerini devam ettirmekte, hemşehricilik ilişkisi kentsel dayanışmada daha fazla ön plana çıkmaktadır.⁴⁰

Sonuç olarak, küreselleşmenin tetiklediği göç olgusunun beraberinde getirdiği bilgi akışıyla birlikte insanlar kültür, dil, gelenek gibi birçok özelliği paylaşmaktadırlar. Ancak bu paylaşım olumlu sonuçlanabildiği gibi olumsuz gelişmelere de neden olabilmektedir. Kültür ve dilde meydana gelen yozlaşma, zamanla insanların kendi kültürel mirasını olumsuz yönde etkilemekte ve değerlerini unutturmaktadır. Olumlu sonuç ise farklı kültürlerin birbirlerinin niteliklerini tanıması nedeniyle kültürel zenginliklerin artmasıdır. Göçler, insanların sadece yer değiştirdiği bir olgu değil aynı zamanda yeni bir sosyo-kültürel kimlik ve yeni meslekler kazandığı oldukça karmaşık bir olgudur.

1.1.5. Göç, Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları

Uluslararası göç, tarihin her aşamasında görülebilen bir olgu olmakla birlikte, hâkim ekonomik sistemlerdeki değişikliklerle ilişkili olarak çeşitli formlara bürünmektedir. Bu çağın hâkim ekonomik paradigması olan küresel kapitalizmin

³⁸ Şen, **a.g.e.**, s.242,243.

³⁹ Mübeccel B. Kıray, **Kentleşme Yazıları**, Bağlam Yayınları, Ankara, 2007, s.185.

⁴⁰ Halis Başel, “Sosyal Politika Açısından İç Göçler: Sivas’tan İstanbul’a Göç Örneği”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2003, s.63,64.

sonuçlarından biri olarak dünya nüfusu artmış, farklı etkenlerle birlikte (iç çatışmalar, açlık, siyasi baskılar vb.) kaçınılmaz olarak göç oranları büyümüştür. Bu göçler içerisinde yasal göçlerle kıyaslandığında, özellikle yasadışı göç ve iltica hareketleri büyük sayılara ulaşmıştır.⁴¹

Bu bağlamda, uluslararası göç çerçevesinde ele alınan kavramların çeşitli tanımları şu şekildedir;

- Göç; bireylerin yaşadıkları ülkeden, başka bir ülkeye yerleşmek için yapılan yer değiştirmeye göç denir.⁴² BM'e göre ise göç, grupların ya da kişilerin bulundukları coğrafi birimden, farklı bir coğrafi birime ikamet etmek için yönetsel ya da siyasi sınırların aşılması⁴³ olup; ekolojik, siyasal ya da bireysel nedenlerle gerçekleşebilmektedir.⁴⁴

- Göçmen; Yaşadığı yeri ya da ülkeyi terk edip farklı bir kültüre sahip başka bir yere ya da ülkeye göç ederek egemen topluma katılan kişilerdir.⁴⁵

- Yasadışı Göç; ikamet amacıyla gidilen ülkenin kurallarına uymadan ülkeye giriş-çıkış yapma ya da ikamet etme durumudur. Dünya Göç Örgütü, yasadışı göçü, "düzensiz göç" kapsamında değerlendirmektedir. Yasadışı göçün iki temel kaynağı söz konusudur. Bunlar, insan kaçakçılığı ve insan ticareti olup; her iki kategoride de göçmenler kâr sağlama amacıyla yasal olmayan yollardan başka ülkelere geçirilmektedir.⁴⁶

Yasadışı göçle ilişkili önemli kavramlar ise "yasa dışı göçmen, mülteci ve sığınmacı" olup çoğu zaman birbirleri ile karıştırılmaktadırlar.

⁴¹ Cansu Güleç, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", **Tesam Akademi Dergisi**, C.2, S.2, 2015, s.82.

⁴² Cengiz Başak, **Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler**, İçişleri Bakanlığı Yayınları, No. 686, Ankara, 2011, s.4.

⁴³ United Nations, "Department of Economic and Social Affairs/Population Division", 2006, s.3.

⁴⁴ Yalçın, **a.g.e.**, s.13.

⁴⁵ Ersan Varyemez, "1951 Cenevre Sözleşmesi'nden Günümüze Avrupa'da Mülteci Haklarının Oluşumuna Etki Eden Süreçlerin Sosyolojik Bir Analizi", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2006, s.22.

⁴⁶ Emine Akçadağ Alagöz, "Yasa Dışı Göç ve Türkiye", **BILGESAM**, Rapor No. 42, 2012, s.4.

- Yasadışı Göçmen; Yerleşmek amacıyla gidilen ülkenin kurallarının dışında, ülkeye giriş yapmaya çalışan ya da ülke kurallarına uymadan girişi yapan kişilerdir.⁴⁷ Yasadışı göçmenler gerekli izni almadıkları takdirde çoğu zaman sınır dışı edilirken, bir başka kavram içine giren mülteciler ise -ulusal güvenlik veya kamu düzeni aksini söylemiyorsa- her koşul altında yaşamı ve hürriyeti tehdit altında olan ülkelere gönderilemeyeceği hüküm altına alınmış kişilerdir.⁴⁸

- *Mülteci*; Birleşmiş Milletler 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre: ⁴⁹

“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”

İlk bölgesel sözleşme olan Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nin 2. maddesine göre (1974) ise; ⁵⁰

“(..) kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu devletin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu devlet dışında başka bir yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes”tir.

22 Kasım 1984'te ABD'de ilan edilen Cartagena Mülteciler Bildirisi'nde ise mülteci kavramı 1951 Sözleşmesini içermekle birlikte; yoğun şiddet olaylarının olması, insan haklarını ihlal eden olayların yaygın yaşanması, kamu düzeninin bozulması gibi nedenlerle özgürlüklerin ve can güvenliği tehdidi ile karşı karşıya kalan kişiler olarak tanımlanmıştır. 1994 yılında yapılan Arap Sözleşmesi'nde ise mülteci tanımı daha genişletilmiştir. Arap Sözleşmesinde, yabancı denetimi, doğal afet, yıkıcı olayların neden olduğu kamu düzeninin ülkenin bir bölümünde ya da belirli bir

⁴⁷ Varyemez, **a.g.e.**, s.22.

⁴⁸ Akçadağ Alagöz, **a.g.e.**, s.4.

⁴⁹Bkz: Cenevre Sözleşmesi.

⁵⁰ Gökhan Taneri, “Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Konya, 2012, s.3.

bölümünde bozulması nedeniyle başka ülkeye sığınmak zorunda kalan kimseler olarak eklenmiştir.⁵¹

Avrupa Konseyi Ülkesel Sığınma Bildirisi (1977) ise 1951 Cenevre Sözleşmesi başta olmak üzere kendinden önce imzalanmış olan mülteci sözleşmelerine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni de referans vererek taraf ülkelere gelen kişilere sığınma hakkı tanımları gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bununla beraber Cenevre Sözleşmesi'nden farklı olarak gelen kişilerin “insancıl nedenlere” dayanarak sığınma hakkı talep edebileceğini belirtmesi açısından önemlidir. Bu durum sığınmacı kavramının altını çizmeyi gerekli kılmaktadır.⁵²

- Sığınmacı; şiddet gören ya da görme ihtimali olan ve bu nedenle başka bir ülkeden sığınma talebinde bulunan, 1948 tarihli İnsan Hakları Evresel Beyannamesi'nin 14.(1) maddesine göre güvence altına alınmış olan sığınma hakkını kullanmak isteyen kişidir. Sığınmacılar, “1951 Mülteci Statüsü”nü elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu sözleşmeye göre prosedür süresince taraf ülkelerin yükümlülükleri arasında sığınmacılara mülteci muamelesi yapmak bulunmaktadır.⁵³ Bir başka tanıma göre ise sığınmacı; “uluslararası korumaya ulaşmak için ülkesini terk eden ancak iltica başvurusunun bir devlet ya da BM mülteci birimi, UNHCR, tarafından sonuçlandırılmasını bekleyen kişidir”.⁵⁴ Bir başka görüşe göre sığınmacılar; “üçüncü ülkelere yaptıkları başvurular incelenen ve bu esnada geçici koruma statüsünden yararlanan ve henüz mülteci statüsünü elde edemeyen kişilerdir”.⁵⁵ Sığınmacılar, yabancı bir devletin ülke sınırları içine, diplomatik temsilciliğine, konsolosluklarına, savaş ya da uçak gemilerine girdikleri andan itibaren sığınmacı durumuna geçmektedirler.

Bu bağlamda, sığınmacı olabilmek için dört kriter söz konusu olmaktadır⁵⁶:

⁵¹ A.e., s.10.

⁵² Meryem Doğan, “Türkiye’de Mültecilerin ve Sığınmacıların Uluslararası Hukuk Çerçevesindeki Temel Haklarının Sağlanması”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale, 2009, s.23-24.

⁵³ Varyemez, a.g.e., s.21.

⁵⁴ A.e., s.3.

⁵⁵ Mehmet Özcan, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s.23.

⁵⁶ A.e., s.3,4.

- Sığınma arayan kişi, uyruğunu taşıdığı devletin dışında olmalıdır. Sığınmacının kaçmakta olması, uluslararası sınırları geçmekte olması gibi durumlar, kendi olağanlığı içerisinde değerlendirilmelidir.

- Mülteci olmak için başvuru yapmış kişinin, uyruğunun bulunduğu ülkeden koruma istemezse, koruma istemeye isteksiz ya da koruma istemesinin imkansız olduğu durumların olması gerekmektedir.

- Sığınmacı olmak isteyen kişinin gerçek nedenlere dayalı bir zulüm korkusu bulunmalıdır.

- Sığınmaya arayan kişinin korkusu; ırk, din, milliyet, sosyal grup ya da siyasi düşünce nedeniyle zulüm görme durumuna ya da ihtimaline dayanmalıdır. Bu nedenle cinsiyete dayalı zulüm konusu hâlihazırda tartışmalı bir husustur.

Mülteciler ve sığınmacılar göçmen kişilerdir ancak her göçmen mülteci ve sığınmacı statüsünde değildir. Dolayısıyla, mültecinin hukuki bir statü olduğunu ve bu statünün yasalar çerçevesinde belirlendiğini hatırlatmakta fayda bulunmaktadır. Ayrıca, sığınmacı kelimesi hem mültecileri hem de mülteci tanımı dışında kalan diğer sığınma arayışındaki grupları da kapsamaktadır.⁵⁷

Ziya (2012) ise, göçmen ve mültecileri üç parametre ışığında birbirinden ayırmaktadır⁵⁸:

- Nedenleri itibarı ile; göçmenler çoğunlukla sosyo-ekonomik nedenlere dayalı olarak göç etmektedirler daha rahat yaşayacaklarını düşündükleri sosyo-ekonomik olarak iyi koşulları olan ülkelere gitmek için ülkelerini terk etmektedirler. Mültecilerde ise göçün kaynağı güvende olma ihtiyacıdır. Mülteciler kendi ülkelerinde yaşam hakları ile ilgili güvende değildir. Bu nedenle güvende olabilecekleri ülkelere iltica ederken sahip oldukları malları ülkelerinde bırakırlar.

- Amaçları itibarı ile; Mülteciler kendi ülkelerinde yaşadıkları siyasi korku, etnik çatışma, zulüm ve baskı ortamını geride bırakmak için zorunlu olarak göç

⁵⁷ Andrew McConnell, **Mülteci ve Göçmen?**, UNCHR, Cyprus, 2016.

⁵⁸ Olcay Ziya, "Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri", **TBB Dergisi**, C.24, No.99, 2012, s.232,233.

ederken, göçmenler daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak amacıyla gönüllü göç etmektedirler.

- Araç/ İmkân itibarı ile; Mülteciler, koşullar (açlık, işgal, iç savaş, doğal afetler vb.) nedeniyle çoğu zaman aniden karar vermek ve yer değiştirmek zorundadırlar. Bu yüzden yanlarında resmi evrakları yoktur. Göçmenler ise en azından yolculuklarının bir kısmını rahat geçirmelerini sağlayacak ve kendi ülkelerindeki sosyo-ekonomik koruma düzeyinin düşük olduğunu belirten evraklara sahiptirler.

Bir diğer altı çizilmesi gereken fark ise mülteci ve yasadışı göçmen kategorileri arasındadır. Mülteciler, yasadışı göçmenlere göre yasal statüye sahip olsalar da, benzer seyahat ve kaçakçılık yollarıyla (deniz ya da karayolu) ülke değiştirmekte, hem transit ülkelerde hem de hedef ülkelerde benzer insan hakları ihlalleri ile karşılaşmaktadırlar. Öte yandan, yasadışı göçmenler çoğunlukla gittikleri ülkelerde kendi ülkesini gönüllü bir biçimde terk etmiş ve “hukuk dışı” bir alanı temsil ederlerken mülteciler, uluslararası hukukla ilişkili olmakla birlikte transit/hedef ülkenin iç hukukundaki düzenlemelerle de bağlanmış olan statüyü temsil etmektedir.

- Uluslararası Korumaya İhtiyaç Duyan Kişiler; Diğer kavramlardan farklı olan bu kavramın tanımı 1967’de geliştirilmiş olup, ülkelerin kendi vatandaşlarına koruma sağlamadıkları durumda, bu kişilerin özel uluslararası korumaya muhtaç olarak kabul edilmelerine referans vermektedir. Bu kişiler, “mülteciler ve sığınmacıların yanı sıra geri gönderme (refoulement) riski karşısında uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişiler” olup, şu nedenlerden ötürü vatandaş oldukları ülkeye geri gönderilememektedirler⁵⁹:

- Geri gönderilmeleri durumunda işkenceye uğrama riski (BM İşkence Karşıtı Sözleşme, 3. madde),

- Yaşamlarının tehlikeye girme riski (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 2. madde),

⁵⁹ Uluslararası Af Örgütü, **İki Arada Bir Derede**, Uluslararası Af Örgütü Yayınları, 2009, s.6.

- Zalimce ve normal dışı muamele görme ya da ağır insan hakları ihlaline veya cezaya maruz kalma riski (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 7. madde; Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, 7. madde).

1.1.6. Göçü Oluşturan Sebepler

Uluslararası Göç Grubu'nun hazırladığı Göçmenlik Sözlüğü'nde, yasadışı göçe, düzensiz göç de denmektedir. Açık ve ya genel kabul gören bir tanımı da bulunmamaktadır. Göçün tarafları olan ülkelerin düzenlemiş olduğu kurallar dışında yapılan göçlerdir. Göç alan ülke açısından ise yasadışı ülkeye girişi ifade etmektedir. Göçmenler, göçmenlik mevzuatı uyarınca giriş yapmak istedikleri ülkeye girmek, ülkede ikamet edebilmek ve çalışabilmek için gerekli izinleri ve belgeleri yoktur. Bu durumdaki bir kişinin uluslararası bir sınırı geçmek için idari şartları yerine getirmemesi, geçerli bir pasaport veya seyahat belgesi olmadan ülkeyi terk etmesi usulsüzlük sayılmaktadır.⁶⁰

Buradan yola çıkarak yasadışı göçün sebepleri şu şekilde sıralanabilir⁶¹:

- Bölgesel savaşlar.
- Ekonomik güçlükler.
- Ülkeler arasında meydana gelen çıkar çatışmaları.
- İç savaşlar.
- Ülkeler arasındaki gelir dağılımındaki uçurumdan etkilenerek daha iyi ve rahat bir yaşam sürme isteği, macera isteği.
- Aile kaynaklı sorunlar.
- Salgın hastalıklar.

⁶⁰ IOM, **Göç Terimleri Sözlüğü**, Editör: Bülent Çiçekli , Cenevre, 2009, s.15.

⁶¹ EGM, **Dünya'da ve Türkiye'de Yasadışı Göç**, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2001, s.14.

- Ülke içindeki bölgesel ve kültürel farklılıklar.
- Açlık ve kıtlık sorunudur.

Aslında gerekçelerine bakıldığında yasadışı göçün yasal çerçeveye dahil olabileceği görülmektedir. Ancak yasal çerçeve için gerekli şartların yerine getirilemiyor olması insanları yasadışı duruma düşürmektedir. Yalnız olarak hedef ülkeye gitmeye cesaret edemeyen göçmenler ise insan tacirlerinin eline geçmekte ve çoğu zaman ölümle sonuçlanan bir umut yolculuğuna çıkmaktadırlar.⁶²

Göçmenlerin daha insanca yaşama umuduyla çıktıkları yolculukları, insan ticareti yapanlar tarafından insanlık dışı uygulamalarla gerçekleştirilmektedir. İnsan ticareti, hukuktaki küçük cezalar nedeniyle birçok kişi tarafından meslek edinilmekte ve az çabayla çok para kazanmanın bir yolu olarak görülmektedir.⁶³

İnsanları yasadışı yollarla göç etmeye iten nedenler çok çeşitlidir. Yaşam güvenliği, sosyal ve politik faktörler, iklim, coğrafi bölgenin koşulları, dinsel ve ekonomik faktörler bu nedenlerin başta gelenleridir. Daha iyi yaşam koşullarında yaşamak isteyenleri çevrelerinden ayrılmaya iten en genel ve kapsayıcı neden ekonomik eşitsizliktir. Bütün bu sebepler insanların hayatlarını tehlikeye atarak yasadışı göçmenlik merkezlerine başvurmalarına neden olmaktadır.⁶⁴

1.1.7. Göçle İlgili Uluslararası Düzenlemeler

Avrupa, ekonomik büyümesinin bir sonucu olarak sıklıkla göç almaktadır. Başlangıçta emek ihtiyacını kapatmak için göç istenmiş olsa da tahminleri aşan göçler Avrupa’da sıkıntılara neden olmuş ve durdurulmuştur. Bunun için yasadışı yollardan göç etmeyi engelleyecek çeşitli yönetmeliklere ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla atılan en önemli adım Amsterdam Konseyi tarafından 1999’da yapılan “Tampere Programı”

⁶² UNODC, “Migrant Smuggling”, ty, (Çevrimiçi) <http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/smuggling-of-migrants.html>, 10.05.2017.

⁶³ UNODC, “Human Trafficking: An Overview”, New York, 2008, p.3,4. (Çevrimiçi) <https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2008/HumanTrafficking-AnOverview.pdf>, 11.05.2017.

⁶⁴ The Bangkok Declaration on Irregular Migration, “Towards Regional Cooperation on Irregular / Undocumented Migration”, **International Symposium on Migration**, Bangkok, 1999, s.1,4.

dır. Buradaki yaklaşımda ortak bir göç politikası programı belirlenerek dört başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar “Yaşama Göçü ve Entegrasyonu”, “Avrupa Sığınma Sistemi”, “AB üyesi olmayan ülkelerin vatandaşları için yasadışı göçle mücadele etmek” ve “transit ülke bölgeleri ile birlikte çalışmak” şeklinde programda yer almıştır.⁶⁵

1999-2004 yıllarını kapsayan Tampere Programı, çok yıllık programların ilkidir. Bu programın oluşturulmasını gerektiren koşullar şöyle dile getirilmektedir: Avrupa Birliği, kendi vatandaşlarının refah ve barış ortamında yaşayabilecekleri bir ortam yaratmak amacıyla tek bir piyasa ile baş edebilme, ekonomik ve parasal birlik sağlama, küresel siyasi ve ekonomik zorlukların ortadan kaldırması gerektiğini savunmuştur. Bu nedenle yapılan Amsterdam Antlaşması, serbest dolaşım hakkı da dahil olmak üzere herkesin birlik içerisinde, yeterli güvenlik ve adalet koşullarında yararlanabilmesini sağlamaya yönelik düzenlenmiştir. Burada özellikle güvenlik, adalet ve özgürlük kavramlarının önemi vurgulanmaktadır. Tampere programı Avrupa entegrasyonu, insan haklarına saygılı, hukukun üstünlüğünün olduğu ve kurumlarının demokratikliğine dayanan ortak bir özgürlük taahhüdü üzerine kurulmuştur. Bu ortak değerler AB barışının korunması ve sosyal refahın teşvik edilmesi ile genişleyen Birlik için de bir dönüm noktası görevi üstlenmektedir.⁶⁶

Bu tür düzenlemeler, bu konuda oluşturulacak mevzuatın temelini oluşturmaktadır. Aynı zamanda atılacak siyasi adımlar da yönlendirilmiş ve göçün bir güvenlik sorunu olduğu vurgulanmıştır. Göçle ilgili olarak AB, üye ülkelerin ve komşu ülkelerin sınır güvenliğini artırmak için Tampere programını içeren politikalar uygulamıştır. Türkiye stratejik konumu nedeniyle transit(köprü) ülke olmakla birlikte aynı zamanda yasadışı göçle de mücadele etmektedir. Bu yüzden de ciddi önlemler alma yoluna gitmektedir.⁶⁷

⁶⁵ Elisabeth Collett, **Immigrant Integration in Europe in a Time of Austerity**, Washington, DC, Migration Policy Institute, 2011, s.11.

⁶⁶ European Council, “Tampere European Council Presidency Conclusions”, 15- 16 October 1999, (Çevrimiçi), http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#, 17.05.2017.

⁶⁷ Andrew Geddes, “The Europeanization of What? Migration, Asylum and the Politics of European Integration”, **The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration**, Ed. Thomas Faist and Andreas Ette, New York, Palgrave Macmillan, 2007, s.52.

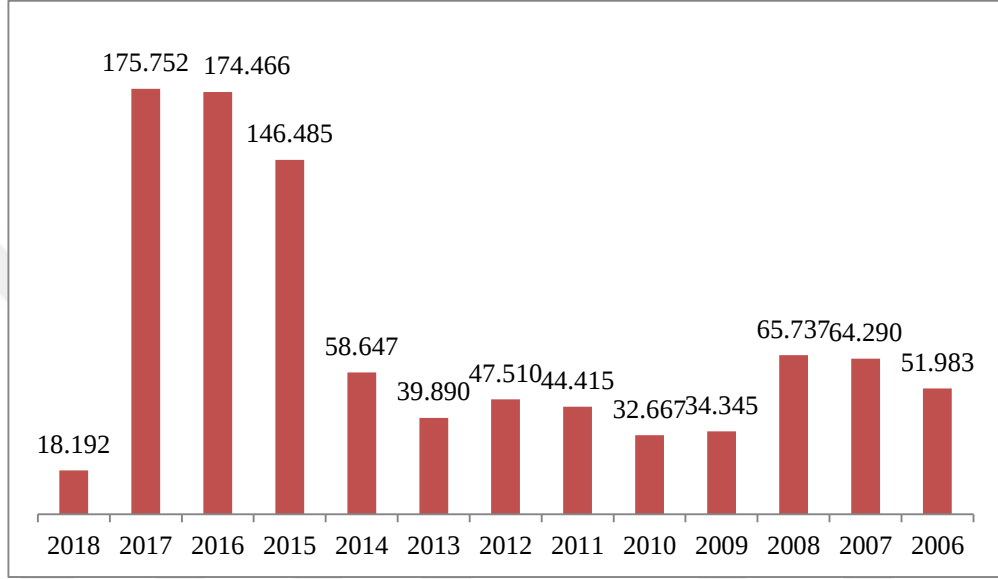
Tablo 1.1: Aktif Olarak Türkiye’de Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruklarına Göre Dağılımı (2017)

UYRUK	TOPLAM
Suriye	50.217
Afganistan	45.259
Pakistan	30.227
Irak	18.488
Özbekistan	3.321
Gürcistan	2.954
Bangladeş	2.735
İran	2.707
Azerbaycan	1.693
Kongo	1.553
GENEL TOPLAM	175.752

Kaynak: Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, **2017 Yılı Göç İstatistik Raporu**, (Çevrimiçi) https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf, 10.02.2019.

Yıllar boyunca Türkiye’de tutuklanan yasadışı göçmen sayısı istikrarlı bir şekilde artış göstermiştir. Kızılay Göçmen ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü tarafından 2017 döneminde yayınlanan göç raporunun istatistikleri bu değişikliği somut kanıt olarak göstermektedir. Yasadışı göçmen sayısı 2005-2013 yılları arasında belirli bir seyir izlemeye devam ederken, özellikle 2013’ten sonra ciddi bir artış bulunmaktadır. Yasadışı yollardan ülkemize girmeye çalışanların ağırlıklı olarak Pakistan ve Afganistan’dan geldiği görülmektedir. Buna ek olarak, Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle, bu ülkeden de birçok giriş bulunmaktadır.

Grafik 1.1: Yıllara Göre Düzensiz Göçmenlerin Dağılımı

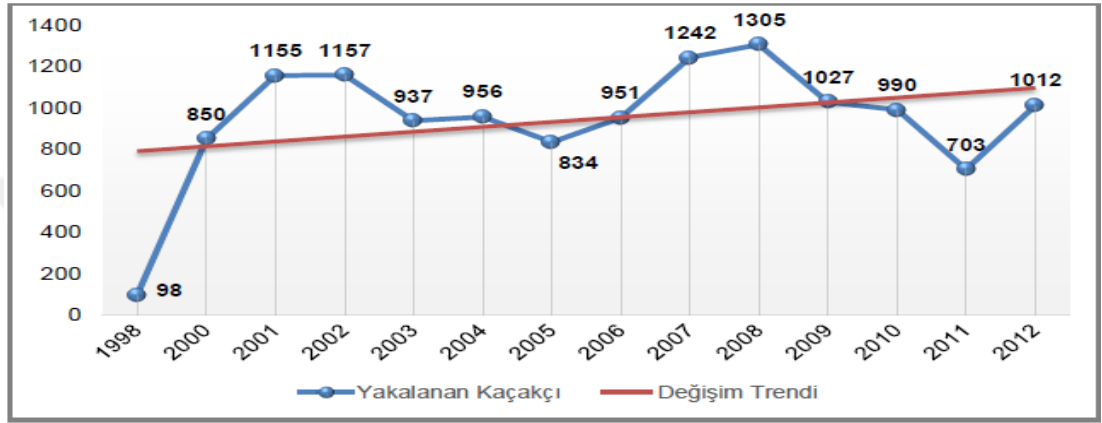
Kaynak: Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, **2017 Yılı Göç İstatistik Raporu**, https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf, 10.02.2019.

Akdeniz üzerinden Avrupa ülkelerine gitmek için Ege Denizi'ni ve kıyılarımızı kullanan insan ticareti mağdurları, denizden hedef ülkeye tekneler ve şişme botlarla götürülmektedir. Ancak bu zorlu yolculuğa çıkan göçmenlerin çoğu Sahil Güvenlik Komutanlığı ekiplerinde yakalanmakta veya boğulmaktan son anda kurtarılmaktadır. Son iki yılda yaklaşık 206 bin yasadışı göçmen ele geçirilmiş ve 5000'den fazla kişi denizde yakalanmıştır. Avrupa'ya geçmek için en çok tercih edilen güzergâhlardan biri olan deniz yolunun kullanımı nedeniyle Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından 2015 yılının başında Akdeniz'de "Güvenli Meditasyon Operasyonu" ve Mayıs 2015'te Ege Denizi'nde "Ege Umutu Operasyonu" başlatılmıştır.⁶⁸

⁶⁸ Türk Kızılayı Göç ve Mülteci Hizmetleri Müdürlüğü, **a.g.e.**, s.9.

İnsan kaçakçıları tarafından insanların bulunduğu yerlerden yasa dışı olarak göç ettirilmesi ile suç işlenmektedir. Özellikle 90'lı yılların sonlarında yasadışı göç Türkiye'de de yaşanmıştır. İnsan ticareti, küçük risklerle çok para kazanılan bir iş olarak görüldüğünden pek çok kişi tarafından yapılmaktadır.⁶⁹

Grafik 1.2: Türkiye'de Güvenlik Güçleri Tarafından Yakalanan Göçmen Kaçakçıları (1998-2012)

Kaynak: Ogün Özgür “Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye’ye Etkileri, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul. 2013, s.224.

Bu grafik, göçmen kaçakçılığıyla mücadelede alınan tedbirleri ve güvenlik güçlerinin yakaladığı kaçakçı sayısını yansıtmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü temsilcilerinin de katılımıyla göçmenlik konusunda yabancı sınır bölgelerinde hassas çalışmalar yürütülmüştür. Dış sınırdaki kontrolü artırmak için 1 yıllık bir çalışmayla 14 Nisan 2003 tarihli Dış Sınırları Koruma Strateji Belgesi yayınlanmıştır. Bu belge, AB uyumlaştırma sürecinde olan Türkiye’nin finansal desteği ile eğitim, teçhizat, yasal ve kurumsal reformların gerçekleştirilmesine ivme kazandırmıştır.⁷⁰

Türkiye’nin üye bir devlet olarak katıldığı Budapeşte Sürecinde, hükümet ve 49 ülkenin 10 uluslararası örgütü tarafından kaçak göç değerlendirilerek, göçleri engelleme mücadelesi için kalıcı çözüm önerileri geliştirilmesi gerektiği savunuldu. Türkiye’nin 1991’de yasadışı göçle mücadele konusunda tartışmaların yapıldığı transit

⁶⁹ EGM, **Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı 2006 Raporu**, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü, 2007.

⁷⁰ Ogün Özgür “Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye’ye Etkileri”, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2013, s.224.

ülkedeki foruma katılması önemli bir adımdı. Burada yasadışı göçle mücadeleyle yönelik verilen öneriler şunlardır:⁷¹

- Yasal ve yasadışı göç konusunda bilgi alışverişi,
- Sığınma,
- Sınır Yönetimi,
- Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti,
- Göçmenlerin insan hakları,
- Vize uygulamaları,
- Uluslararası koruma

Budapeşte süreci güncelliğini günümüzde de halen korumaktadır.

1.1.8. Mülteci Sorunun Tarihsel Gelişimi

Göç, daha insanlık tarihinin başlangıcıyla birlikte insanların hayatlarında yerini almıştır. Göçün nedenleri arasında yaşanan çevrenin şiddet ve zulmünden, daha fazla baskı yaratacak unsurlardan uzaklaşma ve daha iyi yaşam koşulları sağlama isteği vardır. Bütün bunlar için yapılan girişimler ise mülteci kavramının temelini oluşturmaktadır. İltica ve mülteci kavramları M.Ö. 2000 yılına dayanmaktadır.⁷² Günümüzde Balkan savaşlarıyla başlayan süreç İkinci Dünya Savaşı başlayınca kadar devam etmiş ve yıkılmış imparatorlukların yerini yenileri almıştır. Bu bölgelerde baskıcılar ve eziciler tarafından geride kalan insanlara göç ve baskı uygulanmıştır. Zorunlu nedenlerle diğer ülkelere sığınma talebinde bulunanlar mülteci konseptinin kapsamına girmektedir. İkinci Dünya Savaşı'yla artan sorunlar, Avrupa'da zorunlu olarak yerinden edilmiş 20 milyon insanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁷³

⁷¹ A.e, s. 225.

⁷² Tefik Odman, **Mülteci Hukuku**, Ankara, AUSBİ İnsan Hakları Merkezi Yayınları, 1995, s.6.

⁷³ Bülent Peker, Mithat Sancar, **Mülteciler ve İltica Hakkı: Yasamın Kıyısındakilere Hoş Geldin Diyebilmek**, İnsan Hakları Derneği Yayınları, Ankara, 2001, s.4,5.

Dünya savaşlarından sonra patlamalarla yıkılan Afrika'da büyük göç hareketleri başlamıştır. Savaşların etkisiyle halka karşı işlenen insanlık, soykırım ve savaş suçlarıyla mücadelenin artması, dünya çapındaki mültecilerin sayısının da artmasına neden olmuştur. Bu anlamda ilk ciddi adım Milletler Cemiyeti tarafından atılmış ve Norveçli kaşif F. Nansen 1921'de Uluslar Meclisi Ligi Yüksek Komiserliği görevine atanmıştır. Bu görev, mültecilerin hukuk hakkını güvence altına almaktır. Norveçli kaşifin ölümünden sonra, Nansen Ofisi kurulmuş ve çalışmaları izlenmiştir. Ofis çalışmaları yeterli olmadığında, Milletler Cemiyeti tarafından yüksek bir komisyon üyesi atanarak Londra konseyi kurulmuş ve devralınmıştır. Sorunların çözülmesi zorlaştığında, hükümetler arası sığınma komitesini yürütmek üzere 1938'de yeni bir yüksek komiser kurulmuştur.⁷⁴

Kurulan komiserler, hukuki sorumluluklarını yerine getirmemiş olan yardımlara da dahil olmuştur. Bununla birlikte, 1943'te Birleşmiş Milletler Yardım ve İmar İdaresi adlı bir organ kurulmuştur. Bu organ yabancı ülkelerdeki mültecileri kendi ülkelerine iade etmek ve menşe ülkenin idari, sosyal ve ekonomik yükünü hafifletmek için kurulmuştur. BM Genel Kurulu, 14.12.1950 tarihli bir kararla B.M tarafından bilgilendirilmiş ve Sığınmacılar Yüksek Komiserliği'nin (H.C.R.) Statüsü kabul edilmiştir. Sığınmacılar hakkındaki tek evrensel sözleşme olan Cenevre Sözleşmesi 28.07.1951'de imzalanmış ancak 22.04.1954 tarihinden itibaren geçerlilik kazanmıştır. Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ni 1961'den itibaren yürürlüğe girdirmiştir.⁷⁵ Bununla birlikte sözleşmede bazı değişiklikler yapılmış ve ek bir protokol hazırlanmış ve 1.7.1968 ve 6 sayılı kararname ile onaylanmıştır. Bu gelişmelerden sığınmacıların haklarına ilişkin bölgesel anlaşmaların Cenevre Sözleşmesini takiben yapıldığı ve uluslararası belgelerin kabul edildiği anlaşılmaktadır.

⁷⁴ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, II. Kitap, 6.Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 1999, s. 203,304; Odman, **a.g.e.**, s.17,18.

⁷⁵ **A.e.**, s. 204,205.

1.1.9. Mültecilerin Özellikleri

Genellikle mülteci başvurularının yoğunlaştığı ülkeler olan Avrupa ülkeleri, başvuran ülkeleri bölerek Doğu Avrupa ülkeleri, Ortadoğu-Asya bölgesi ve Afrika kıtasında ülkeler olarak sınıflandırılmıştır. Türkiye’den de 1980 olaylarından sonra politik nedenlerle Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine mülteci hareketi görülmüştür.

Mülteci kavramını tanımlarken veya özelliklerini belirtirken açıklığa kavuşturulması gereken iki kavram daha vardır. Bu iki kavram arasındaki ayrımın doğru yapılması mülteci konseptinin daha net anlaşılmasını sağlamaktadır. Bunlar ulusal mülteci ve uluslararası mülteci kavramlarıdır. Ulusal mülteci, aynı ulusal çıkarlara sahip kişilerin bulunduğu yerlere sığınmak isteyen mülteciler tarafından kullanılan bir kavramdır. Uluslararası mülteci ise, yabancı ulus olarak gördükleri bölgelere sığınan mültecileri ifade eder. Bu kavramlar Türkiye’de de kullanılmaktadır.⁷⁶

Nisan 2019 verilerine göre; 3.6 milyon Suriye, 170 bin Afganistan, 142 bin Irak, 39 bin İran, 5.7 bin Somali, 11.7 bin diğer ülkelerden kişi Türkiye’de yaşamaya başlamıştır. 2018-2019 yılında Türk karasularında ölen ya da kaybolan sayısı 97, denizde yakalanan sayısı 33.7 bin olarak belirlenmiştir.⁷⁷

1.2. Sınır Güvenliği Kavramı

Yasadışı göç, yasadışı göçmen, sığınmacı, mülteci gibi kavramlarla ilişkili bir diğer kavram ise sınır güvenliğidir. Sınır güvenliği; ülkenin kara, deniz ve hava sınırlarından yasadışı geçişi önlemek için alınan bütün tedbirlerdir olarak nitelendirilmektedir.⁷⁸ Sınır güvenliği, ülkelerin yasadışı göç ve iltica ile ilgili

⁷⁶ Zeynep Pelin Ataman, “Devletler Özel Hukuku’nda Mültecinin Hukuki Statüsü”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul 2002, s.33-35.

⁷⁷ UNHCR, t.y. “Türkiye İstatistikleri”, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>, 01.08.2017.

⁷⁸ Salih Turgay, “AB Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Sınır Güvenliği”, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli, 2011, s.16.

güvenlik sorunlarına karşı kendi ulusal sınırlarını etkin bir şekilde kontrol etmeleri açısından birincil öneme sahip olup, egemenlikten kaynaklanan temel sorumlulukların başında gelmektedir.

Sınır güvenliği kavramı, üç temel bileşenden oluşmaktadır. Bunlar⁷⁹:

- Sınır Kontrolü; hukuki çerçevede doğrultusunda sınırlardan yasadışı giriş yapanların cezalandırılması, sınır kapıları oluşturulması ve bu kapılar haricinde giriş-çıkışların önlenmesidir. Sınır kontrolü ile sağlanmak istenen; devlet sınırlarını tehdit altına alan eylemler ile geçiş şartlarını taşımayan kişilerin giriş ve çıkışlarını engellemektir. Çin Seddi, Berlin Duvarı, Batı Şeria Duvarı sınır kontrolünün çeşitli örneklerini temsil etmektedir. Sınır kontrolü; sınır muhafızları tarafından yapılmaktadır.

- Sınır Gözetimi; daha çok sınır kapıları arasındaki sınır bölümlerinin korunmasını ve gözetimini içerirken ayrıca iç güvenliğe ve dış sınırların güvenliğine yönelik tehditlerin de analizini barındırmaktadır. Sınır gözetimi; sınır devriyeleri ile icra edilir. Devriye muhafızları, yasadışı giriş çıkışları engellerken failleri yakalama ve yasal işlemleri gerçekleştirme görevini de yaparlar.

-Entegre sınır yönetimi: Bu kavram; sınır yönetimi ve gözetiminde rol alan tüm kurumların (Gümrük, polis, jandarma, veteriner, sağlık vb.) etkin bir sınır yönetimi oluşturmak için koordine bir şekilde ve işbirliği içerisinde çalışmalarını optimize etmeleridir. Bu gerçekleşmediğinde, yasadışı kişi ve eşyaların sınırdan geçişinin önü açılmaktadır. Entegre sınır yönetiminde kurumlar arası işbirliği kadar, kurum içi ve uluslararası işbirliği de önemlidir. Kurum içi işbirliği yatay ve dikey bilgi paylaşımı ile koordinasyona referans verir. Uluslararası işbirliği ise, küreselleşme süreci ile birlikte oldukça önemli bir bileşene dönüşmüştür. Uluslararası işbirliği bağlamında; komşu ülkelerin sınır kapılarında prosedürel ortaklık ve eşgüdüm sağlanması, ortak teknolojilerin kullanılması, sınırın her iki tarafındaki görevlilerin yerel işbirliği, ikili işbirliği vb. gündeme gelmektedir.

⁷⁹ A.e., s.17,23.

Küreselleşme “sınır güvenliği” kavramının süreç içerisinde değişmesinde önemli bir etkidir. Küreselleşme süreci ile birlikte güvenlikte klasik realist teorinin yerini, güvenlikleştirme (securitization) teorisi almıştır. Bu teori; sınır aşırı suçlar, insan kaçakçılığı, yasadışı göç gibi olguları düşman gibi algılamaya dayanmaktadır.⁸⁰ Bu bağlamda; 1970’li yıllardaki Petrol Krizi’ni müteakip, serbest piyasanın gerektirdiği ürün, hizmet, sermaye ve işgücü dolaşımının serbestisiyle göçmenler ve sığınmacılar koruma talep etmenin ötesinde, devletin sosyal hizmetlerinden yararlanmaya çalışan ya da sosyal düzeni tehdit eden, bu nedenle sınırlara tehdit oluşturan kişiler olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.⁸¹

Günümüzde yasadışı göç; terörizm, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti vb. suçlarla ilişkili olması nedeniyle ulusal sınırların güvenliğini tehdit eden bir unsura dönüşmüş ve bu sebeple ülkeler yasadışı göçe karşı sıkı yaptırımlar içerisine girmeye başlamıştır. Özellikle, 11 Eylül saldırıları ile ortaya çıkan güvenlik kaygıları, kişilerin haklarını kısıtlayan ve zorlaştıran tedbirlerin uygulanmasını gündeme getirmiş ve bu yaklaşım göç hareketlerine yönelik uygulamalara da yansımıştır.⁸² Aniol, uluslararası göçün nedenleri arasında etnik çatışma, iç savaş, insan hakları ihlali saymakla birlikte, bizzat göçün kendisinin de yoğun ve kontrolsüz bir şekilde gerçekleşmesi sonucu uluslararası güvenlik tehdidine dönüşebileceğini belirtmektedir.⁸³

Bu bağlamda, 11 Eylül bir eşik noktasını temsil etmektedir. 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren kişilerin yasadışı kaçak ya da geçici göçmen oldukları ortaya çıkmış, bunun üzerine ABD göç birimini milli güvenlik bölümü içerisinde ele almaya başlamıştır. 2004 Madrid ve 2005 Londra bombalı saldırılarından sonra bu yaklaşım AB ülkeleri ve diğer gelişmiş ülkeler tarafından da benimsenmiştir. Bu bağlamda; 2003 yılında AB Güvenlik Strateji Belgesi’nde yasadışı göç, bir güvenlik tehdidi olarak organize suçlar bölümüne dahil edilmiştir. Kanada, 2004 Ulusal Güvenlik Belgesi’nde 11 Eylül sonrası sınır yönetiminin önem kazandığına referans vermiş ve yüksek riskli şahısların tespit edilip sınır dışı edilmesinin, sınır yönetim

⁸⁰ Ahmet Kaya, “Sınır Güvenliği Paradigmalarındaki Değişim ve Türkiye’nin Sınır Güvenliği Yapısının Analizi”, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, C.4, S.2, 2013, s.4.

⁸¹ Güleç, *a.g.e.*, s.84.

⁸² Başak, *a.g.e.*, s.3.

⁸³ Akçadağ Alagöz, *a.g.e.*, s.8.

stratejisinde önemli bir unsur olduğunun altını çizmiştir. Aynı şekilde, Avustralya Güvenlik Strateji Belgesi'nde de yasadışı göçlere güvenlik tehdidi muamelesi yapılmaktadır. Aynı ülke 2010 tarihli Terörle Mücadele Strateji Belgesi'nde ise yasadışı göçün engellenmesini terörle mücadele kapsamında değerlendirmektedir.⁸⁴

Castles ve Miller'a göre son yıllarda göç karakter değiştirmiş; küreselleşmiş, çeşitlenmiş, hızlanmış ve politikleşmiştir.⁸⁵ Buna göre göçler, sınırların teröristler, kaçakçılar ve diğer tehlikeli unsurlar tarafından aşılmasının en önemli vasıtasına dönüşmüş ve bu paradigma değişimi, "göçün güvenlikleştirilmesini" gündeme getirmiştir. Yeni paradigmaya göre; Batı Avrupa devletlerinin refahını ve sosyal entegrasyonunu tehdit eden unsurların başında kamu düzeni, kültürel kimlik (eğitim, dil, kültür) ve iç pazarın istikrarının karıştığını temsil eden göçmenler gelmektedir. Huysmans'a göre bu mitte elde edilmek istenen batılı uygarlıkların, göçmenlerin devre dışı bırakılmasıyla elde edebileceklerini düşündükleri homojen geçmiştir.⁸⁶ Özellikle Batı ülkelerinde siyasi elitler, "ucuz iş gücü" meselesini de gündeme getirerek, suç oranları ile göçmenlik olgusu arasında bir ilişki kurmakta ve toplumdaki güvensizlik-korku ikliminin nedeni olarak göçmenleri göstermekte ve onları ötekileştirmektedirler.⁸⁷

Bu süreçte öne çıkan bir diğer ideoloji de İslamofobi olmuştur. İngilizeli Müslümanlar ve İslamofobi Komisyonu'nun 1997 tarihli raporuna göre; "İslamofobi, 11 Eylül'ün ürünü olmayıp, tarihsel bir olgu olmakla birlikte, bu tarihten sonra daha uç ve tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Bu nedenle İslamofoblar, İslam'ı tek bir blok olarak görmekte ve onu terörle ilişkilendirmektedirler".⁸⁸ Sadece Müslümanlar değil, yasal ya da yasadışı yollarla gelişmiş ülkelere gelen tüm göçmenler, terör ve düzensizlik üreten unsurlar olarak sayılmış ve bu doğrultuda sınırların güvenliği önem kazanmıştır. Ancak, burada sınır güvenliğinin sağlanması noktasındaki asıl hedef

⁸⁴ A.e., s.10.

⁸⁵ Stephen Castles ve Mark Miller, **The Age Of Migration**, London, Palgrave, 2003, s.7-9.

⁸⁶ Anış Paydak, "Küreselleşme ile Değişen Göç Kavramı: Yasadışı Göç ve Türkiye'de Adana İli Örneği", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Adana, 2012, s.34.

⁸⁷ Akçadağ Alagöz, **a.g.e.**, s.8.

⁸⁸ Tuba Er ve Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.17, S.2, 2008, s.760.

kuşkusuz belirli bir bürokratik prosedüre tabi olanlar değil, yasadışı yollardan giriş yapanlar veya yapmaya çalışanlardır. Göç ve iltica hareketleri yapan kişilerin bir ülkeden başka bir ülkeye geçişlerinde takip ettikleri güzergahlar çoğu zaman örtüşmektedir. Bu durum da, güvenlik sorunlarına karşı alınacak tedbirlerin birinci sırasına sınır fiziki kontrollerini ve giriş politikalarını yerleştirmektedir.⁸⁹

Günümüzde sınır güvenliği sadece ulus devletlerin kendi sınırlarını denetlemelerine dayalı bir sistem değildir. Küreselleşme süreci, sorunların küreselleşmesinin yanında çözümlerin küreselleşmesini de beraberinde getirmiş; bu doğrultuda gerek uluslararası örgütler (AB, BM vb.) gerekse de ülkeler arası partnerlikler önem kazanmıştır. Özellikle, hedef ülkeler ile transit ülkeler arasında yapılan sınır güvenliği işbirlikleri, yasadışı göçün ve iltica hareketlerinin yönetilmesinde kritik öneme sahip olmuştur.

Gerek AB gerekse Türkiye'nin göç ve sınır güvenliği ilişkisinde geliştirdikleri mevzuat ve politikalar ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.2.1. Uluslararası Göç Sorunu

Günümüzde küresel ve ulusal medyada göze çarpan en büyük sorunlardan biri de göçmen krizidir. Bazen Orta Avrupa sınırını geçmek için mülteci kamplarında bekleyen binlerce insan mevcut sorunun çarpıcı görüntülerine sahne olmaktadır. Özellikle, Bodrum'un plajlarına vuran küçük göçmen Aylan Kurdi'nin acısı daha çok uluslararası göç krizinin yaşandığı AB ülkelerinde, tüm dünyayı genel bir bakış açısı ile ortaya koymaktadır. Nitekim her gün ortalama 10 kişi ölmekte ve AB ülkelerine geçmek isterken boğulmaktadırlar.⁹⁰

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve BM gibi örgütler, bu insani krizi farklı olarak nitelendirmiştir. Çünkü bu yeni göç paradigmasında, yüzlerce savunmasız kadın ve anne-babası başında olmayan çocuk Akdeniz sahillerinde

⁸⁹ Yücel Acer, İbrahim Kaya ve Mahir Gümüş, "Yasadışı Göç ve İltica Bağlamında Sınır Güvenliği: Avrupa Birliği Düzenlemeleri ve Türkiye", **Yerelden Küresele Sınırışan Suçlar**, Ed. A. Sözer, S. Özeren, O. Demir, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2010, s.151.

⁹⁰ Trocaire, "Policy Briefing", 2015, (Çevrimiçi) <https://www.trocaire.org/sites/trocaire/files/resources/policy/migration-policy-briefing-2015.pdf>, 25.11.2017.

boğulup ölmektedir. Buna ek olarak, daha önceki krizlerden farklı şekilde değişik motivasyonlara sahip çok çeşitli sosyal ve etnik grup bulunmaktadır. AB'nin bu krizi algılaması uzun ve acı verici bir süreç olmaktadır. Bugün, AB için uluslararası göç konusu, tarihinde hiç yaşanmamış büyük bir soruna dönüşmüş olup İkinci Dünya Savaşı'ndaki göçmen krizine benzetilmektedir. AB ülkelerine yönelik gerçekleşen göçlerde Batı, Orta ve Doğu Akdeniz ile Balkanların Batısında bulunan rotalar olarak üç temel yolla yürütülmektedir. Türkiye, Ortadoğu ülkelerinden (İŞİD ve Irak, Pakistan ve Afganistan'ın tehlikesinden dolayı iç savaş ortamından kaçan ve Suriye'den) gelen göçmenler için transit bir ülke konumundadır. Bu göçmenler Akdeniz, Yunanistan, İtalya veya Balkanlar üzerinden geçerek AB sınırlarını aşmaktadırlar. Bu rota "Doğu Akdeniz ve Balkanlar'ın Batı yolu" olarak adlandırılmaktadır.⁹¹

2014'e kadar Yunanistan'dan 210.000 ve İtalya'dan 120.000 kişi olmak üzere toplam 330.000 kişi başarılı bir şekilde AB ülkelerine ulaşmıştır. Uluslararası Göç Dairesine (IOM- International Organization For Migration) göre, Yunanistan'dan Makedonya'ya her gün yaklaşık 5.000 göçmen gelmektedir. 2015'te AB sınırlarına dayanmış olan 700.000 ila 1.000.000 göçmenden 350.000-450.000 kadarına sığınma hakkı verilmiştir. Nitekim, "AB Üye Devletleri'nin Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliğinin Yönetiminden Sorumlu Avrupa Ajansı" (FRONTEX) verilerine göre 2015 yılının ilk sekiz ayında yaklaşık 500.000 ve 2014 yılının ilk sekiz ayında 280.000 yasadışı sınır geçişi tespit edilmiştir. ⁹²Ayrıca bu rotayı kullanarak ilk altı ayda Akdeniz üzerinden 66.000 sınır geçişi tespit edilmiş, 2015 yılının Temmuz ve Ağustos ayında ise 137.000 kişi AB sınırlarına geçmiştir. Bu rota çoğunlukla çocuklu aileler tarafından tercih edilmektedir. BM Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR- UNHCR) verilerine göre; 2014'te geçiş yapan 330.000 kişinin % 15'i çocuk % 80'den fazlası

⁹¹ OECD, "Is this humanitarian migration crisis different?" **Migration Policy Debates and Data Briefs**, MPD No.7 September 2015, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/els/mig/Is-this-refugee-crisis-different.pdf>, 23.10.2017.

⁹² IOM, "Europe / Mediterranean Migration Response International Organization For Migration", **Situation Report, 5 October 2015**, (Çevrimiçi) https://www.iom.int/sites/default/files/situation_reports/file/Europe-Mediterranean-Migration-Crisis-Response-Situation-Report-05-October-2015.pdf+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, 23.11.2017.

ise yetişkinlerdir.⁹³ Uluslararası Göç Ofisi (IOM)'a göre 2014'te AB ülkelerine ulaşmaya çalışırken denizde boğularak yaşamını yitiren göçmen sayısı 3.702 olarak kaydedilmiştir.⁹⁴

UNHCR, 2015 yılının son ayında başka bir rapor yayınlamış ve deniz yoluyla AB'ye ulaşan insan sayısının 850.571'e ulaştığını bildirmiştir. Bu şekilde AB ülkelerine ulaşmaya çalışanların sayısı 3.485 olarak tespit edilmiş ve gelenlerin %22'sinin çocuk, %16'sının kadın, %62'sinin erkek, %52'sinin Suriyeli, %19'unun Afgan, %6'sının da Iraklı olduğu görülmüştür.⁹⁵

Uluslararası göç krizi denildiğinde her ne kadar akla Afrika ve Ortadoğu temelli bir trafik gelse de, bir diğer unsur da Kosovalılar ve Arnavutların oluşturduğu göçmenlerdir. Aynı rota içerisinde Nisan 2015'te çok sayıda Arnavut, AB ülkelerine geçiş yapmıştır. Bu göçün motivasyonu ise; zayıf ekonomik koşullar, genç nüfustaki yüksek düzeyde işsizlik, Kosova kimlik belgeleri ile Sırbistan'a ulaşmakta kolaylık, bölgede açılan kaçakçılık yolları ve bu yolların işsizliği azalttığı yönündeki şayialardır.⁹⁶

Bir başka rota ise, "Orta Akdeniz" yolu olarak bilinen Libya ile İtalya arasındaki rotadır. Ağustos 2015'ten itibaren, İtalya'ya ulaşan teknelerde 116.000 göçmen bulunmuştur. 2014 yılının aynı döneminde 172.000 kişinin İtalya üzerinden AB bölgesine ulaştığı görülmektedir. 2015 yılında bu rotayı kullanan etnik profil ağırlıklı olarak Libya ve Eritre olup, yalnızca% 6'sı Suriyeli'dir. Çünkü Suriyeliler bu rotayı kullanmak için Mısır ve Cezayir vizyonlarını elde etmek zorunda olduklarından Doğu Akdeniz'den daha tehlikeli bir yol denemektedirler. Bu rota en çok Afrikalıların AB bölgesine geçişi için kullanılır. 2015 yılının ortalarından itibaren etnik profil ile bu rotayı kullanma yüzdesi arasındaki ilişki aşağıdaki gibidir; Eritre (% 27), Nijeryalılar (% 11), Somalili (% 9), Gambians (% 5) ve Sudanlılar (% 5).⁹⁷

⁹³ UNHCR, "Refugees/MigrantsEmergencyResponse-Mediterranean", (Çevrimiçi) <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>, 23.11.2017.

⁹⁴ IOM "IOM Continues to Monitor Mediterranean Migrant Arrivals and Deaths", 25 August 2015, (Çevrimiçi) <https://www.iom.int/news/iom-continues-monitor-mediterranean-migrant-arrivals-and-deaths> 23.11.2017.

⁹⁵ UNHCR, **a.g.e.**

⁹⁶ OECD **a.g.e.** 17 Eylül 2015.

⁹⁷ **A.e.**

Üçüncü ve son rota ise “Batı Akdeniz rotasıdır”. Bu rota İspanyol Ceuta ve Melilla yerleşim bölgeleri ya da Cebelitarık Boğazı kullanılarak geçilen ve geleneksel olarak Sahra Altı Afrikası’ndan göçmenlerin itibar ettikleri bir rotadır. Ancak son yıllarda Faslı yetkililerle işbirliği ve kontrol çalışmaları sonucunda bu rota daha az erişilebilirlik kazanmıştır. AB’ye iltica eden göçmenlerin genel oranlarına bakıldığında ise; Suriyeliler (%21), Kosovalılar (%9), Eritreliler (%6,4), Iraklılar (%2,6) olarak sıralanmaktadır. En büyük aktör olan Almanya’ya 2015’te göçenlerin %20’si Kosova, %20’si Suriye ve %15’i Arnavutluk kökenlidir. İsveç’te Suriyeliler (%27), Eritreliler ve Afganlar (%10) düzeyindedir. Fransa’da Kosovalılar %10’la en önde gelen göçmen grubu iken, onu Kongo ve Rusya’dan göçenler izlemektedir. İtalya’da ise Gambia, Senegal ve Nijerya kökenli göçmenler ilk üç sırada yer almaktadır. Son olarak İngiltere’de Pakistan (%9), Eritre (%9) ve İranlılar en önemli göçmen grupları olarak sıralanmaktadır.⁹⁸

⁹⁸ A.e.

Tablo 1.2: Yasadışı Göçmenler/Sığınmacılar İçin Avrupa Sınırlarından Geçişler

SINIRLAR	GİRİŞ YAPAN UNSURLAR
Doğu Avrupa	Vietnam (%26), Afganistan (%24), Gürcistan (%9)
Macaristan	Afganistan (%29), Suriye (%28), Kosova (%23)
Yunanistan	Suriye (%59), Afganistan (%25), Pakistan (%5)
İtalya	Eritre (%26), Nijerya (%12), Sahra-altı Afrika ülkeleri (%11)
İspanya	Suriye (%57), Gine (%10), Fildişi Sahilleri (%5)

Kaynak: OECD: “Is this humanitarian migration crisis different?” **Migration Policy Debates and Data Briefs**, MPD No.7 Semtember 2015, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/els/mig/Is-this-refugee-crisis-different.pdf>, 23.10.2017.

Göçmenler için İtalya, Yunanistan, Macaristan veya Bulgaristan son durak değildir. Avusturya, İsveç ve Almanya gibi iyi ekonomik ve sosyal sistemleri olan ülkeler göçmenler için daha uygun ülkeler olarak görülmektedir. 2014 yılından 2015 yılına kadar hedef ülkelerden olan Almanya (%86,2’i), Avusturya (% 3,3), İsveç (% 7,8) ve İsviçre (% 2,7) mülteci göçü almıştır. 800.000 kişiye denk gelen bir taleple uygulanan bu sayı Almanya nüfusunun% 1’ine denk gelmektedir. İsveç 2014’te 81.300 sığınma başvurusu almış, 2015 yılının ilk yarısında Macaristan’da 65.000’den fazla sığınmacı kabul edilmiştir. Fransa, İngiltere ve İsviçre’ye bakıldığında göç konusunda önemli bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, birçok AB ülkesi için ilk kez bu büyüklükte bir kriz yaşanmaktadır. Bulgaristan, Polonya, Macaristan gibi yeni AB üyesi devletler böyle bir krizi karşılayabilmek için mali ve teknik desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.⁹⁹ Bu göç trafiği küresel bir soruna dönüşmekle birlikte, öncelikle AB’nin bir sorunu konumundadır. Nitekim Avustralya gibi gelişmiş ülkeler 2014’te 10.000 iltica başvurusu ile karşılaşmıştır. Öte yandan ABD 2016 yılında 5.000-8.000 arası Suriyeli mülteciyi ülkesine kabul etmiştir.¹⁰⁰

Transit ülkelerden AB ülkelerinin “hedef ülke” olarak görülmesini, Sloven filozof Zizek, “hedef ülkelerin” “cennet” algısı ile “hedef ülke” seçilmesindeki yanlışlığa vurgu yapmakta ve Norveç’te bile Norveç diye bir yer olmadığını

⁹⁹ A.e.

¹⁰⁰ Deutsche Welle, “ABD Suriyeli Mülteci Alacak”, 25 Ağustos 2015, (Çevrimiçi) <http://www.dw.com/tr/abd-suriyeli-m%C3%BClteci-alacak/a-18670242>, 23.11.2017.

belirtmektedir. Ona göre, sorulduğu takdirde Güney Avrupalılar da tıpkı göçmenler gibi müreffeh Kuzey ülkelerinde yaşamayı tercih edeceklerdir. Bu nedenle göçmenler hayallerini sansürlemeyi öğrenmeli ve “gerçekliğin içinde hayallerinin izini sürmek yerine, değişen gerçekliğe odaklanmalıdırlar”. Öte yandan AB ise; göç sistemlerine karşı kendini yeniden örgütlemeli, açık ve anlaşılır kurallar ile düzenlemeler oluşturmali, Macaristan ya da Slovakya sınırlarında yaşanan yerel yönetimlerin sert tedbirlerinin yaşanmaması için tüm AB’yi kuşatan bir denetim sağlamalıdır. Böylece mültecilerin güvenlik kaygıları bitirilmeli, bu yapılırken onlara kendilerine ayrılan yaşama alanlarını ve AB’nin kurallarını kabul etmek zorunda oldukları bildirilmelidir. Bu bağlamda, bu kurallar belirlenip gerekirse zorlayıcı önlemler alınarak uygulanmalıdır. Zizek, üçüncü olarak göçmen krizlerini tetikleyen bir etkenin de küresel güçlerin Afrika ve Ortadoğu’daki operasyonları olduğunu, bu müdahaleler sonucunda küresel göçün önlenemez boyuta ulaştığını belirtmektedir. Bu yüzden yeni sömürgecilikle ilişkili bu tür müdahalelerden kaçınılmalı; mülteci üreten sosyo-ekonomik koşulları ortadan kaldıracak radikal değişiklikler yapılmalıdır. Çünkü bu yapılmaz ise Yunanistan gibi ekonomik kriz içerisindeki ülkeler de göçmen üretmeye başlayacaktır.¹⁰¹

Bugün göç krizi derinleşmekte ve sayılan üç rotasyonda yasadışı göç hareketleri devam etmektedir. Bununla birlikte mülteci ve sığınmacıların umutsuzlukları ve karşılaştıkları hastalık riskleri artmakta ve Fransa, Yunanistan, Makedonya, Sırbistan gibi ülkelerde yerel yönetimlerin gösterdikleri zorluklara direniş azalmaktadır. Buna ek olarak Macaristan, mülteci geçişlerini önlemek için Sırbistan sınırına yaklaşık 4 metre yüksekliğinde ve 109 metre uzunluğunda bir duvar inşa etmiştir. Bu duvardan geçenlere 4 yıl hapis cezası verilmektedir.¹⁰² 17-30 Eylül tarihleri arasında Hırvatistan Sağlık Bakanlığı göçmenler arasında 7.630 tıbbi vakayı tespit etmiştir. Buna ek olarak kış iklimi nedeniyle Slovenya-Hırvatistan sınırı ve Türkiye denizyolu seyahati gibi önemli sınırları kapatacak çalışmalar ise çok zor koşullarla gerçekleşen insani krizi daha da artırmıştır. OECD’ye göre hastaneler,

¹⁰¹ Slavoj Zizek, “Yok Olacağız ve Yok Olmayı Hak Edeceğiz”, (Çevrimiçi) <https://yersizseyler.wordpress.com/2015/11/16/yok-olacagiz-ve-yok-olmayi-hak-edecemiz-slavoj-zizek/>, 26.11.2017.

¹⁰² Trocaire, **a.g.e.**

giyim, gıda güvenliği, engelliler, yetim çocuklar, yaşlılar, hamile kadınlar, emzirme için özel hizmetlerin nakliyesi, temiz içme suyu, konaklama, yıkanma, sağlık ve psiko-sosyal destek hakkı krizin en önemli boyutunu oluşturmaktadır.¹⁰³

Öte yandan, 13 Kasım'da Paris'e terör saldırılarından sonra Fransa devletinin sınırlarını kapatması uluslararası göç krizi ile de bağlantılıdır. Nitekim aşırı sağ lider Marine Le Pen göçü uzun süredir bir tehlike olarak tanımlamaya devam etmektedir¹⁰⁴. Bu bağlamda AB ülkeleri; 11 Eylül olayı ve Suriye İç Savaşı'ndan sonra, sınırdan geçmek isteyenler arasında terörist unsurların olduğuna inanmaktadırlar. Özellikle Avrupa'da ortaya çıkabilecek yeni bir İslamofobi dalgası karşısında mültecilerin yaşamları daha da zorlaşacaktır. Parkes'e göre bu durum, sınırların sıkılaştırıldığı ve göçmenlerin ekonomik bir seferberlik faktörü olarak engellendiği yeni bir küreselleşme-dışlaşma sürecine yol açabilir.¹⁰⁵

1990'lardan beri göçle ilgili olumlu yapısal değişiklikler yapan AB, bu çapta bir kriz karşısında neredeyse hazırlıksız yakalanmıştır. Bu noktada AB'nin göç krizi; AB tarafından yaşanan diğer krizlerle bütünleşmiştir. AB'deki genel krizi tetikleyen krizlerin başında 2009 Avrupa Bölgesi krizi gelmektedir. Yunanistan'daki borç kriziyle başlayan bu olgu, kurumsal ve ekonomik krize dönüşmüş ve bu süreç boyunca tüm Avrupa'ya yayılmaya devam etmiştir. Bu paradigma, Avrupa'nın geleceği için umutların tartışıldığı yeni bir entelektüel karmaşıklığı ifade etmektedir. Bu paradigmanın en radikal önermeleri; sorumluluklarını yerine getiremeyen AB üyelerinin borçları, bütçe federalizmi tartışmaları ve Euro Bölgesidir. Bu içerikte; krizin nedeni olarak üye devletlerin farklı ulusal ekonomik yapılara sahip olması olduğu düşünülmektedir. Var olan ekonomik eşitsizliklere cevap verebilecek hiçbir kurumsal altyapının bulunmadığı tespit edilmiştir¹⁰⁶. Özellikle 2009 krizinden sonra, AB ülkelerinin iklimi uluslararası göç dinamizmine eklendiğinde çok boyutlu bir görünüm kazanmıştır. 11 Eylül olayından sonra AB açısından göçler ile güvenlik,

¹⁰³ OECD, **a.g.e.**

¹⁰⁴Independent, "Paris Attack: Isis Atrocity leads to tighter border controls across European Union", 14 November 2015, (Çevrimiçi) <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/paris-attack-border-controls-tighten-across-european-union-after-isis-atrocity-a6734726.html>, 02.12.2017.

¹⁰⁵Roderick Parkes, "European Union and the Geopolitics of Migration", **Swedish Institute of International Affairs**, 2015. No.1, 1-49

¹⁰⁶ Akçadağ Alagöz, **a.g.e.**, s.8-9.

sosyal istikrar ve kültürel kimlik tehdit altında olup, yasadışı göçmenlik önlemlerinin yüksek maliyetleri de önemli bir parametre olarak kabul edilmiştir. Euro krizinde olduğu gibi, göç krizinde de en önemli “hedef ülkeler” olan Almanya ve Fransa, birliğin en büyük aktörleri olarak inisiyatif kullanmaktadır. AB, göç krizini kendi başına çözerken, transit ülkelere finansal ve teknik destek verme seçeneğini tartışmaya açmıştır. 2017 yılında Türkiye’de yaşayan 1.9 milyon Suriyeli mülteci yüzünden 300.000 Afgan, Iraklı ve Pakistan yasadışı olarak AB ülkelerine göç etmek için beklemektedirler. Buna Lübnan’da yaşayan 1.1 milyon Suriyeli sığınmacı, Ürdün’de 630.000 sığınmacı ve Mısır’da 130.000 sığınmacı ile birlikte, Rusya ve İran’ın Suriye’ye müdahaleleri sonucu çok daha fazla sayıda göçmen eklenmiştir.¹⁰⁷

Türkiye’ye verilen AB fonlarının mültecilere yönelik tesislerin kuruluşu sırasında kullanılması öngörülmektedir. Mültecilerin korunacağı ve taleplerinin karşılanacağı bu tesisler (mülteci kampları) için AB tarafından Türkiye’ye 469 milyon Euro’luk bir fon tahsis edildiği; ayrıca, söz konusu mülteci krizine karşı Türkiye’ye 3 milyar avroya yakın mali yardım yapılacağı belirtilmiştir.¹⁰⁸

Bununla birlikte göç sorunu, ev sahibi ülkelerin kendi başlarına aşabilecekleri bir sorun değildir. Türkiye’yi farklı bir yere yerleştirmek için kırılgan sosyo-ekonomik yapılar nedeniyle Irak, Mısır ve Ürdün gibi ülkeler bu sorunun maddi yükünü üstlenmek için ortak olmalıdırlar¹⁰⁹. Aynı zamanda uzun süredir “transit ülke” olma özelliği nedeniyle eleştirilen Türkiye’nin, AB üyesi olma yolunda olduğu da düşünüldüğünde, AB ile Türkiye arasındaki göçmen krizinin “sürdürülebilir” boyutlara çekilmesi noktasında partnerlik anlaşmalarının gündeme gelmesi kaçınılmaz gözükmektedir. Suriye’deki iç savaş sonlanmadığı müddetçe yeni göç dalgalarının gündemde olacağı ve sorunun sadece AB ile sınırlı kalmayıp Ortadoğu’nun genel güvenliğini de riske sokacağı açıktır. Buna benzer sorunlar ise, AB için “sınır güvenliği” kavramını tehdit eden bir soruna dönüşmektedir.

¹⁰⁷ OECD, **a.g.e.**

¹⁰⁸ The Guardian, “Angela Merkel backs deal offering Turkey up to €3bn to tighten its borders”, 16. October, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.theguardian.com/world/2015/oct/16/angela-merkel-eu-backs-aid-deal-turkey-tighten-borders>, 24.11.2017.

¹⁰⁹ Oytun Orhan, “Suriye İç Savaşı’nın İnsani Maliyeti: Mülteci Krizi”, **ORSAM Dergisi**, C.6, S.61, 2014, s.39.

1.2.2. Göç / Mülteci Sorununu Doğuran Sosyo-Politik Ortam

Günümüzde AB'nin karşı karşıya kaldığı uluslararası yasadışı sorunu, kapsamlı bir sosyo-politik ortamdan kaynaklanmaktadır. Özellikle “kaynak ülke” diye tabir edilen, koşulları nedeniyle dışarıya göç veren ülkelerdeki ortam, vatandaşlarının çoğu zaman asgari koşulları sağlayamadığı bir profile referans vermektedir. Bu ortamı hazırlayan sosyo-politik ve ekonomik dinamikler şu şekilde sıralanabilir;

- Ekonomik eşitsizlikler: Tarihsel olarak, Doğu ile Batı arasındaki sosyo-ekonomik eşitsizlik ve çatışma, zamanla Kuzey-Güney yönünde gelişmiştir. Günümüzde refah ve yaşam tarzı bakımından Kuzey ve Güney arasında büyük bir fark bulunmaktadır. Kuzey ülkeleri, post-endüstrileşmiş refah toplumlarının imajını sergilerken, Güney ülkeleri siyasi ihtiyaçların ve sosyal özgürlüklerin mevcut olmadığı veya asgari ihtiyaçların ancak karşılandığı bir düzeye işaret etmektedir. Ravenstein'in erken teşhisi, hiçbir faktörün ekonomik zorluk kadar talep edilmediğini önermektedir. Nitekim dünyanın güneyindeki işsizlik, yoksulluk gibi ekonomik eşitsizliklerin varlığı ve Kuzeydeki refah seviyesi, iş olanakları, yüksek gelir seviyesi gibi etkenler bu bölgelerde yaşayan insanları, Kuzeye göç etmeye teşvik etmektedir.

¹¹⁰ Bu göçlerin en tipik bir örneği Afrika'dan AB ülkelerine göçlerdir. Günümüz dünyasında yoksulluğun en yüksek olduğu yer olarak Sahra altı Afrika bölgesi görülmektedir. Bölgedeki nüfusun% 50.91'i günde 1.25 doların altında yaşamaktadır. 2006 yılı OECD verilerine göre bölgede 300 milyonun üzerinde insan yaşamakta ve günde 1 dolardan daha az bir gelir elde ettikleri için yoksulluk, işsizlik ve açlık oranı oldukça yüksektir. Asya ve El Salvador ile Birleşik Devletler arasındaki göç ancak ekonomik eşitsizliklerle açıklanabilmektedir. Bugün dünyadaki göçmenlerin% 80'i gelişmiş ülkelerde yaşamaktadır.¹¹¹ Son çeyrek yüzyıllık periyotta, tüm bu etmenlere küresel neo-liberal ekonominin yarattığı yoksulluk da eklenmiştir.

Daha Geniş Bakış Açısı: Özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişme ile birlikte diğer ülkelerdeki yaşam standartları hakkında fikir sahibi olan insanlar, diğer

¹¹⁰ Akçadağ Alagöz, **a.g.e.**, s.5.

¹¹¹ Jose Antonio Alonso, “International Migration and Development: A Review in Light of Thecrisis”, **CDP Background Paper**, No.11, 2011, s.12.

ülkelere gidip orada yeni fırsatlar bulmaya çalışabilir ve yüksek gelirli yeni bir yaşam kurma riskine girebilirler.¹¹²

Çevre Felaketleri, Kıtık, Hastalık: Bir milyardan fazla insan bugün su güvenliği açısından yoksundur. Çoğunluğu az gelişmiş güney ülkelerinden oluşan 3 milyar insan içme suyu havzalarının kirlenmesi ve iklim değişikliklerine bağlı olarak kuraklığın artması nedeniyle uygun sağlık koşullarına sahip değildir.¹¹³

Siyasal Nedenler, Çatışmalar, İç Savaşlar: Özellikle gelişmemiş veya az gelişmiş güney ülkelerinde otoriter rejimler ve diktatörlükler egemen olup genellikle özgürlükten yoksun bırakma ve keyfi olarak yaşam hakkının gözetilmesiyle yoksulluğa katkıda bulunmaktadır.¹¹⁴ Bu siyasi, etnik ve dini motiflerden kaçmak için her yıl binlerce insan ülkelerinden ayrılmaktadır. Buna en son verilen örnekler 2002 Irak Savaşı ve 2011’de başlayan Suriye iç savaşıdır. Suriye Savaşı’nın büyüklüğü ve göçün boyutları küresel göçü en önemli dinamizm haline getirmektedir.¹¹⁵

İşgücü İhtiyaçları: Gelişmiş kapitalist ülkelerde nüfus yaşlandığı için işgücü ihtiyacı genellikle harici göçle ortadan kaldırılmaktadır. Örneğin; AB’nin 2025 yılına kadar aktif emeklilik nüfusunu korumak için 135 milyon göçmen işçiye ihtiyaç duyacağı öngörülmektedir.¹¹⁶

Diğer Sosyal Faktörler: Alonso’ya göre göçe sebebiyet veren diğer sosyal faktörler şu şekilde sıralanmaktadır¹¹⁷:

- Toplumu referans birlik olarak konumlandırıp, bu birlikteliği risklerden koruyarak ulus ötesi ailelerin doğmasını sağlamak.
- Aileler arasındaki etnik veya dilsel sadakat, göçün maliyetini coğrafi açıdan azaltmakta ve kısmen kurulmuş doğal bir çevre yaratmaktadır.

¹¹² A.e.

¹¹³ Hasan Kaya, “Küreselleşme ve Göç Sorunu”, 30 Ağustos 2015, (Çevrimiçi) <http://www.hasankaya.com/kuresel.html>, 24.11.2017.

¹¹⁴ Mehmet Arı, “Düşük Yoğunluklu Demokrasi ve Türkiye: 1980 Sonrası Dönemde Türkiye’de Demokratikleşme Süreci”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara, 2004, s.57,64.

¹¹⁵ Veysel Karkın, Önder Yazıcı, “Arap Baharı’nın Suriye’ye Yansıması ve Türkiye’ye Sığınan Mülteciler (Gaziantep Örneği)”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, C.4, S.12, 2015, s.201.

¹¹⁶ A.e.

¹¹⁷ Alonso, **a.g.e.**, s.17,20.

- Göçmenlerin ucuz bir işgücü olarak görülüp, bir ülkenin ana vatandaşlarının yapmak istemediği işleri devralması nedeniyle ülkeler tarafından talep edilmeleridir. Tüm bu dinamikleriyle birlikte küresel dünya ve özellikle AB'ye göre politik nedenler, çatışma durumları ve ekonomik eşitsizlikler göç sorununun en önemli nedenleridir.

1.2.3. Göç ve Mülteci Sorununun Güncel Görünümü

21. yüzyılda dünya bir kez daha büyük bir göç krizi ile yüz yüze gelmiştir. 20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçerken politik istikrarsızlıklar, iç savaşlar, şiddet gibi dinamikler küresel mülteci konusunu gündeme getirmiştir. 2000'li yılların başında Ortadoğu, Uzak Doğu, Doğu Afrika ve Orta Asya ülkelerinden 26 milyon kişi silahlı çatışma, 25 milyon kişi doğal afet ve 16 milyon kişi siyasi sebeplerle transit veya hedef ülkelere göç etmek durumunda kalmışlardır.¹¹⁸ 2010'daki BM verilerine göre, dünya genelinde 214 milyon insan göçmen olarak yaşamına devam etmektedir. 2013 yılında ise 232 milyona ulaşmıştır. Avrupa, 72 milyonluk nüfusla dünyanın en çok göç alan coğrafi bölgesidir. Asya'da 71 milyon göçmen yaşamaktadır. 2013 yılında 36 milyon kişi ile Güney Asyalılar en büyük göçmen grubunu oluşturmuştur. Sığınmacıların ise % 80'i Suriyelilerden oluşmaktadır.¹¹⁹

¹¹⁸ Hasan Canpolat, Hakkı Onur Arıner, "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi", **ORSAM Rapor No.22**, 2012, 1-27. s.10.

¹¹⁹ Emine Sonnur Özcan, "Dünya Tarihindeki En Yüksek Göçmen ve Sığınmacı Sayısına Ulaşıldı", t.y., (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/6874024/D%C3%BCnya_Tarihindeki_En_Y%C3%BCksek_G%C3%B6%C3%A7men_ve_S%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1_Say%C4%B1s%C4%B1na_Ula%C5%9F%C4%B1ld%C4%B1, 18.07.2018.

Tablo 1.1: Birleşmiş Milletler Verilerine Göre Göçmenlerin Bölgelere Dağılımı (2013)

Bölge/Ülke	1990	2000	2010	2013
DÜNYA	154,161,984	174,515,733	220,729,300	231,522,215
Daha Fazla Gelişmiş Bölgeler	82,306,645	103,388,690	129,737,280	135,583,436
Daha Az Gelişmiş Bölgeler	71,855,339	71,127,043	90,992,020	95,938,779
En Az Gelişmiş Ülkeler	10,922,472	10,240,044	10,181,518	10,958,217
En Az Gelişmiş Bölgeler Hariç Az	60,932,867	60,886,999	80,810,502	84,980,562

Kaynaklar: Emine Sonnur Özcan, Dünya Tarihindeki En Yüksek Göçmen ve Sığınmacı Sayısına Ulaşıldı, t.y., (Çevrimiçi) https://www.academia.edu/6874024/D%C3%BCnnya_Tarihindeki_En_Y%C3%BCksek_G%C3%B6%C3%A7men_ve_S%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1_Say%C4%B1s%C4%B1na_Ula%C5%9F%C4%B1ld%C4%B1, 18.07.2018.

Özellikle Suriye krizinin de etkisiyle bu sayı her geçen gün artmaktadır. Suriye iç savaşından ve terör faktöründen kaynaklanan göçler neredeyse sistematize olmuştur. 2015 yılına gelindiğinde ise Rusya'nın bölgede gelişmesiyle göç daha da artmış ve kriz derinleşmiştir. Göç uluslararası aktörler açısından 21. yüzyılın ilk çeyreğinde büyük bir sosyal, ekonomik, kültürel ve güvenlik sorunu haline gelmiştir. UNHCR Türkiye Sözcüsü Selin Ünal'a göre, Suriye'deki iç savaş UNHCR'nin yetkisi altındaki en büyük mülteci krizine yol açmıştır. Bununla birlikte, ABD ve Avrupa ülkeleri uzun süredir bu soruna duyarsız olmakla suçlanmaktadır. Bu sorunun çözümünde küresel bir perspektife ihtiyaç duyulmaktadır.¹²⁰

Avrupa siyasetçilerine göre göçmenler ve mülteciler arasında birçok terörist unsur bulunabilir. Bu yaklaşıma göre, ülkesini güvenlik nedeniyle terk eden insanlar, gittikleri ülkede güvenlik açısından bir sorun haline dönüşmektedirler. Mülteciler, ülkenin politik ve sosyal istikrarını, askeri rejimini, çevreyi, ekonomiyi ve en önemlisi de güvenliği giderek daha fazla etkilemektedir. Aynı argümana göre, mülteciler ve

¹²⁰ Aram Ekin Duran, "Suriyeliler Türkiye'de Kalıcı", 18.08.2015, (Çevrimiçi) <http://www.dw.com/tr/suriyeliler-t%C3%BCrkiyede-kal%C4%B1c%C4%B1/a-18654827>, 23.12.2017.

göçmenler ülkelerdeki muhalefete ve terörist saldırılara katılarak, giderek daha fazla işbirliği içerisine girmektedirler.¹²¹ Bir yılda iki saldırıya maruz kalan Fransa’da terörist unsurların, mültecilerin ve göçmenlerin birleştikleri görülmüştür. Dahası, yalnızca bir ülkede hareketlilikten söz edilmemektedir. Avrupa’nın pek çok ülkesinde durum benzerlik göstermektedir.¹²²

Bunun nedeni terörle mücadele çerçevesi olup, sınır güvenliğinin yoğunlaşmasıyla her geçen ay AB topraklarına gitmek isteyen göçmenlerin sınırları aşmaya çalışırken hayatlarını kaybetmeleridir. Öte yandan Arap dünyası ve Batılı muhalifler özellikle Suriye, Irak, Libya ve benzeri ülkelerde bu krizin oluşmasında Batı’nın payı olduğunu savunmaktadırlar. Ülkelerdeki Batılı varlığın, iç çatışmaları ve siyasi istikrarsızlıkları tetiklediğini ve bunun kitlesel göçe neden olduğunu belirtmektedirler. Sonuç olarak göç ve mülteci krizi, kanıtsız küresel bir suç haline dönüşmüştür. Bugün üç milyon Filistinli, üç milyon Afgan¹²³, Ürdün, Lübnan, Türkiye, Mısır ve Irak’ta dağılmış Suriyeliler ile birlikte on milyondan fazla insan kendi ülkelerinde kamplarda ya da farklı ülkelerde tecrit edilmiş bölgelerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Ayrıca bu on milyonlarca insan terörizmle ilişkili olma riski taşımaktadır. Bu bakımdan diğer göçmenlerden ayrılmaktadırlar. Mülteci krizinin bir başka boyutu da insandır. Burada verilen iki örnek insan trajedisinin boyutları hakkında fikir verecektir. İlki Libya’nın başkenti olan Trablus’un yanı sıra Akdeniz’de boğulan göçmen cenazeleri için kurulan yetimhanenin mezarlığıdır. 2015 yılında yaklaşık 2.000 göçmen Libya’nın kontrol edilmesi çok zor olan 1770 km’lik kıyı şeridi rotasını kullanırken yaşamını yitirmiştir. Bu göçmenler için hazırlanan mezarlık, 21. Yüzyılda dünyanın insancıl anlamda ne beklediğini ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.¹²⁴

¹²¹ Seher Bitkal, “Uluslararası Göçler ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği”, **Akademik Perspektif**, 12 Eylül 2014, (Çevrimiçi), <http://akademikperspektif.com/2014/09/12/ulusotesi-gocler-ve-multeci-sorunu-suriye-ornegi/>, 23.12.2017.

¹²² NTV, “Belçika’da 7 kişi gözaltına alındı”, 15.11.2015, (Çevrimiçi) <https://www.ntv.com.tr/dunya/belcikada-7-kisi-gozaltina-alindi,EubKjQHqZ0uw-o6EorqngQ>, 25.12.2017.

¹²³ Canpolat ve Arıner, **a.g.e.**, s.10.

¹²⁴ Al Jazeera Turk, “Libya’da göçmenler için kimsesizler mezarlığı”, 23 Aralık 2015, (Çevrimiçi) <http://www.aljazeera.com.tr/haber/libyada-gocmenler-icin-kimsesizler-mezarlighi>, 28.12.2017.

AB şimdiye kadar göçmenler üzerine sergilediği performansla verimsiz, dağınık, kalpsiz bir topluluk olarak görülmüştür. Dahası üye devletlerin arasında anlaşmazlıkların olması, siyasal popülizm ve söylemlerin bazen de Müslüman karşıtı bir muhalefet haline gelmesi, Avrupa'daki yakınsama ideallerini ve insancıl durumlarda performansı refleksleyen bir faktör olarak algılanmaktadır. Bu olaylardan sonra İngiltere Başbakanı Cameron, sınırdaki binlerce mülteci kampının İngiltere'ye götürüleceğini duyurmuş ve Fransa ile İsveç başbakanını da benzer bir hamleye davet etmiştir. Almanya, en az 800.000 sığınma başvurusunu kabul edeceğini bildirmiştir. Avrupa Konseyi Başkanı Tusk yaptığı açıklamada ülke sınırlarının korumanın önemli olmakla birlikte, Avrupa ülkelerinin “özgür topluluk” olarak devamı için savaş ve zulümden kaçan kişileri kabul etmelerini gerektiğini belirtmiş, Avrupa ülkelerini bu insanlar için “cennet” olarak tanımlamıştır.¹²⁵ Merkel aynı paralelde; Avrupa, mülteciler konusunda başarısız olursa evrensel bir insan hakları kavramından bahsedilemeyeceğini ve hayallerin yıkılacağını ilan etmiştir.¹²⁶

Mülteci ve göç meselesini küresel bir suç haline getiren diğer bir faktör, kaynak ülkenin hedef ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde politik bir araç olarak kullanılmasıdır. 1981'de Haiti, Birleşik Devletlerin göçmenleri şantaj olarak kullanması ve daha fazla yardım taahhüdünde bulunması nedeniyle göçü azaltma yoluna gitmiştir. Aynı örnek, Castro'nun cezai ve zihinsel engelleri sığınmacı olarak Birleşik Devletler'e gönderdiği zaman da görülmüştür. O güne kadar Küba'yı politik bir prestij olarak gören ve sığınmacı olarak kabul eden Birleşik Devletler, 1993 sonrasında Castro rejimini zayıflatmak için mültecileri kabul etmemiş ve onları kendi ülke sınırları içerisinde tutmayı amaçlamıştır.¹²⁷

Bu bağlamda AB'nin, Türkiye'yi üzerindeki krizin maliyetini düşürmek için bir ortak olarak gördüğü ve mültecilerin Türkiye'de kalması ve AB tarafından dışardan desteklenmesi gerektiği görüşünde olduğu aşikârdır¹²⁸. Almanya Başbakanı Merkel;

¹²⁵ Selin Girit, “Türkiye Kaçak Göçü Tek Başına Engelleyemez”, 4.09.2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_turkiye_multeci_politikasi, 03.01.2018.

¹²⁶ CNN Türk, “Göç Krizi AB'nin Birliğini Zorluyor ve İmajını Zedeliyor”, 07.09.2015 (Çevrimiçi) <http://www.cnnturk.com/guncel/goc-krizi-abnin-birligini-zorluyor-ve-imajini-zedeliyor>, 04.01.2018.

¹²⁷ Bitkal, a.g.e.

¹²⁸ Girit, a.g.e.

AB içerisinde gönüllü bir koalisyon oluşturulmasını önermiş ve Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İsveç, Lüksemburg ve Yunanistan, Suriye'deki mültecileri tedricen ve kontrollü bir şekilde Türkiye'den alacaklarını belirtmiştir. Bu planın amacı, mültecilerin her AB üyesi için zorunlu bir göçmen kotası oluşturmaktan daha faydalı olacağı düşünülen yeni bir organizasyonla Yunanistan'a tehlikeli deniz seferleri yapmalarını önlemektir.¹²⁹

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ SORUNU

Göçün olumlu ve olumsuz nedenleri ve sonuçları geniş alanlarda kendini belli etmekte olup devletlerin kültürü, ekonomisi ve politikaları üzerinde ciddi etkilere sahip olduğu görülmektedir. Hemen hemen her ülke, göçün sonuçlarından etkilenmektedir. Göçün toplumsal, ekonomik ve siyasi sonuçları olması nedeniyle hükümetlerin gündemini meşgul etmekte ve uzmanlar tarafından da tartışılmaktadır. Göç, bir ülkenin geniş kitlelerini özellikle kültürel ve ekonomik boyutunu ciddi biçimde tehdit edebilmektedir.¹

Bu bölümde, AB göç politikası yasal mevzuat ışığında tartışılacak ve AB'nin Akdeniz politikaları komşuluk kanunu bağlamında ele alınacaktır.

2.1. Avrupa'ya Göçün Arka Planı

Avrupa tarihinde yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler, belirli dönemlerde bazı ülkelerin hatta şehirlerin cazibe merkezi haline gelmesine neden olmuştur. Farklı dönemlerde yaşanan değişimlerle birlikte farklı cazibe merkezleri ortaya çıkmış, bu da eski cazibe merkezlerinin önemini yitirmesine sebep olmuştur. Tüm bu dönüşüm sürecinde belirli sınıflara mensup olan insan kitleleri sürekli yer değiştirmiştir.

¹²⁹ BBC News Türkçe, "AB Liderleri Göç Krizi Gündemiyle Toplandı", 17 Aralık 2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151217_ab_zirve, 04.01.2018.

¹ Hakan Samur, Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 2008, C.5, S.2, s.2.

19. Yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi ile başlayan hareketlilik sonucunda İngiltere'nin Manchester, Liverpool gibi şehirlerine benzer tipik imalathane/fabrika şehirleri doğmuş, 20. Yüzyılda ortaya çıkan Fordist kitlesel üretim anlayışının yükselişi ile dünya genelinde endüstriyel metropoller ortaya çıkmıştır. Bu kentsel ekonomik yapılar, Fordist kitle üretim rejiminden esnek üretime geçilmesiyle birlikte belirgin bir dönüşüm yaşamıştır.² Bu dönemlerde yaşanan göç hareketlerini inceleyen Ravenstein, daha sonraki göç kuramlarının da temelini oluşturan Göç Kanunları (The Laws of Migration) çalışmasında göç dalgalarının belirli aşamalarla gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ravenstein'e göre, sanayileşme ve ticaretin gelişmesinin sonucu olarak şehirleri çevreleyen kırsal yerlerden göç söz konusu olmuştur. Kırsal bölgede oluşan azalma, uzak bölgelerden gelen göçmenler tarafından doldurulmuştur. Göçmenlerin amacı, şehirlerde gelişen ekonomik ve ticari hayatın getirilerinden pay sahibi olmaktır. Şehrin getirilerinden pay sahibi olma isteği ya da daha refah bir yaşama kavuşma arzusu, yayılma kavramı ile açıklanmıştır. Sanayi ve ticaret için ihtiyaç duyulan işgücünün de göçle karşılanması emilme kavramını ifade etmektedir.³ Everett Lee'nin 1966 yılında yayımladığı Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration) adlı makalesinde Ravenstein'in çalışmalarına atıfta bulunarak yeni bir bakış açısı ortaya koymuştur. Bu teoride göçmenlerden çok göç olgusuna odaklanılmış, göçlerin ayırıcı ve ortak özellikleri ortaya konulmuş ve göçe ait itici ve çekici faktörler saptanmıştır. Analizlere temel oluşturan faktörler; yaşanan yerden kaynaklanan, göç edilecek yer ile ilgili, engeller ve göç edecek kişilerin bireysel nedenleri incelenmektedir.⁴

Avrupa'nın bir göç merkezi olmasının arka planına ışık tutan bir diğer yaklaşım, merkez-çevre (center-periphery) kuramıdır. Immanuel Wallerstein'in öncülük ettiği bu yaklaşıma göre, kapitalizmin farklı tezahürleri, geçtiğimiz yüzyılın sonlarından itibaren dünya ekonomisini ve buna bağlı olarak da sosyal, kültürel, siyasi vb. yapıları etkileyen esas belirleyicilerdir. Merkez olarak anılan ülkeler, ekonomik ve sosyal anlamda belirli bir gelişmişlik seviyesine ulaşmış ve genel itibarıyla kapitalist

² Dilek Memişoğlu ve Gökhan Kalağan, Yaratıcı Kentler ve Kentsel Yetenek Üzerine Bir Tartışma. **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 2017, C.6, S.1, s.520.

³ Savaş Çağlayan, Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2006, S.17, s. 69,72.

⁴ Yalçın, **a.g.e.**, s.13,14.

ilişkiler ağına dâhil olmuş ülkelerden oluşmaktadır. Çevre ülkeler, kapitalizmin değerlerinin hakim olduğu ülkeler olup merkez ülkelere bağımlı olan ülkelerdir. Her iki taraf, kapitalist ilişkiler ve ekonomik gereksinimler sistemi içerisinde birbirleri için vazgeçilmez konumdadır. Bağımlılık ilişkisi, çevre ülkelerde bulunan işgücünün, ham maddenin ucuz olması, üretilen malların pazarlanması için çevre ülkelere, merkezde yer alan ülkenin ihtiyaç duyması olarak tanımlanır. Çevre ülkelerden hammadde, bu ülkelerdeki ucuz işgücü ile işlenmesi sonucunda maliyetler düşürülmekte, düşük maliyetle üretilen ürünlerin ülke içinde tüketilmesi sağlanmakta ya da farklı ülkelerin pazarlarına ihraç edilmektedir. Böylece kapitalist sistem içerisinde sürekli bir geri dönüşüm ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan, son yirmi yılda üretim sistemlerinde gerçekleşen ekonomik küreselleşmeyle birlikte, sermayenin olduğu ülkeden ucuz işgücünün olduğu bölgelere kayan üretim tesisleri nedeniyle bu göç hareketliği giderek yavaşlama sürecine girmiştir. Bu sefer, merkez ülkelerden çevre ülkelere yayılan bir sanayileşme ve sermaye akışı söz konusu olmuş, uzman iş gücü ve bilgi birikimi geliştirmekte olan ülkelere kaymaya başlamış, bu durum kapitalist ilişkilerin daha karmaşıklaşmasına ve derinleşmesini neden olmuştur.⁵ Başta Almanya olmak üzere merkez ülke konumundaki AB ülkeleri hem geliştirmekte olan çevre Avrupa ülkelerinden hem de Orta Doğu, Uzak Doğu ve Afrika ülkelerinden milyonlarca göçmene kapılarını açmıştır.

Gelişmiş ülkelere ve özellikle mega şehirlere doğru yaşanan göç için daha spesifik bir bakış açısı Richard Florida'nın çalışmalarında görülmektedir. Richard Florida 2002 yılında yayımladığı *Yaratıcı Sınıfın Yükselişi* (The Rise of the Creative Class) adlı kitabında, "yaratıcı orta sınıf" kavramını ortaya koymuştur. Yaratmış olduğu ekonomik katma değer dikkate alındığında, yaratıcılık günümüzde sadece sanat için ihtiyaç duyulan bir özellik olmaktan öteye geçerek bilgi toplumunun başat olgularından biri olmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak finans, bilişim, mühendislik, tıp vb. alanlarda çalışan kişilerin oluşturduğu yaratıcı özelliklere sahip güçlü bir sınıfın ortaya çıktığını ileri sürmüştür.⁶

⁵ Çağlayan, a.g.e., s. 78-80.

⁶ Richard Florida, **The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life**, New York, Basic Books, 2002.

Şehirler ve Yaratıcı Sınıf (Cities and Creative Class)'ta ise söz konusu yaratıcı sınıfın sürekli yer değiştirerek belirli şehirlerde yoğunlaşmasıyla gerçekleşen dönüşümü ele alan Richard Florida, beyin göçükavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu sınıfı ikiye ayıran yazara göre “süper yaratıcı çekirdek (super-creative core): yaratıcılığın ön planda olduğu meslekleri icra edenlerin yaratıcılıkları ile dönüşüme katkı sağladıkları, “Yaratıcı profesyoneller” ise yoğun endüstrilerdeki meslekler mensuplarından oluşmaktadır.⁷ Ekonomik büyümenin ve yenilikçiliğin lokomotifleri olan bu sınıfın üyeleri 3T olarak kısaltılan “teknoloji, yetenek ve tolerans” bulunan bölgeleri tercih etmektedir. Tolerans, bütün etnisiteyi, ırkları, toplumsal sınıfları aynı potada eritme ve açık olma; yetenek, üniversite eğitimi almış üst nüfusu; teknoloji ise, bir bölgenin sahip olduğu yenilikçi anlayışı ve yüksek teknoloji konsantrasyonu olarak tanımlanmaktadır. Nobel Ödüllü ekonomist Robert Lucas'ın “insan sermayesi dışsallıkları” olarak adlandırdığı ve yetenekli insanların bir araya gelmesinin üretkenlik ve yenilikçiliği artırdığına yönelik görüşüne atıfta bulunan Richard Florida, tüm ekonomik büyüme ve kalkınmanın ardındaki temel gücün bu “yaratıcı kümelenme” olduğunu ifade etmektedir.⁸ Bu kümelenme diğer sektörlerle de yayılarak özellikle hizmet sektöründe, orta düzey uzmanlık ve teknik bilgi gerektiren işgücü ortaya çıkarmıştır. Temel sektörlerdeki vasıfsız işgücü ihtiyacının da artmasıyla birlikte çeşitli aşamalarda genişleyen bir işgücü piyasası mega şehirlerde ortaya çıkmaya başlamıştır.

Dünya genelinde yaşanan göç hareketliliğine açıklama getiren tüm bu kuramlar ve yaklaşımlar ışığında belirli ülkeler ve şehirlerin cazibe merkezi haline geldiği söylenebilir. Bu bölgelerin başında da Avrupa'da yer alan şehirler gelmektedir. Loughborough Üniversitesi'nde faaliyet gösteren bir araştırma kuruluşu olan Küreselleşme ve Dünya Şehirleri Ağı (Globalization and World Cities Network, GaWC), belirli kriterlere göre tespit edilen 525 şehirde faaliyet gösteren 175 hizmet firması arasındaki iletişim ağı üzerinden, ‘alfa’, ‘gama’, ‘beta’, ‘yüksek yeterli’ ve

⁷ Ülkühan Bike Esen ve Özlem Atay, “Ekonominin Yeni Yüzü: Yaratıcı Ekonomi”, Sosyoekonomi, C.25, S.33, 2017, s.67.

⁸ Richard Florida, Cities and the Creative Class, *City & Community*, C.2 S.1, 2003, s.3,19.

‘yeterli’ şeklinde sınıflandırma yapılmaktadır. 2016 yılında yayımlanan listeye göre Avrupa’da yer alan şehirler şöyledir ⁹:

Alpha ++	London
Alpha +	Paris
Alpha	Milano, Madrid, Frankfurt, Amsterdam, Brüksel, Varşova.
Alpha –	Dublin, Zürih, Viyana, Barcelona, Lüksemburg, Lizbon.
Beta +	Prag, Kopenhag, Duesseldorf, Atina, Münih, Bükreş, Helsinki, Budapeşte, Hamburg, Roma, Oslo.
Beta	Cenova, Berlin, Sofya.
Beta -	Stuttgart, Belgrad, Manchester, Lyon, Zagreb, Rotterdam
Gamma +	Glasgow, Porto, Valencia, Birmingham.
Gamma	Göteborg, Minsk, Leeds, Tiran.
Gamma –	Belfast, Leipzig, Malmö, Nürnberg, Bilbao.

Listeye bakıldığında birçok ABşehri dikkat çekmektedir. Bu şehirler gelişmişliklerinin yanında birer göç merkezi halini almaktadır. Birleşmiş Milletlerin verdiği istatistiklere göre, dünya genelinde 243 milyon insan göçmen statüsündedir ve bu sayı dünya nüfusunun yüzde 3,4’üne tekabül etmektedir. Tablo 2.1’de en çok göç veren ve göç alan ülkeler listelenmiştir:

Tablo 2.1: En Çok Göç Alan ve Göç Veren 10 Ülke

	En Çok Göç Alan Ülkeler ve Sayıları	En Çok Göç Veren Ülkeler ve sayıları
1	ABD (46,6 Milyon)	Hindistan (15,5 Milyon)
2	Almanya (12 Milyon)	Meksika (12,3 Milyon)
3	Rusya (11,6 Milyon)	Rusya (10,5 Milyon)
4	Suudi Arabistan (10 Milyon)	Çin (9,5 Milyon)

⁹ The World According to GaWC 2016, Globalization and World Cities (GaWC) Research Network, Loughborough University, 24 Nisan 2017, (Çevirimiçi) <http://www.lboro.ac.uk/gawc/world2016t.html>, 18.08.2018.

5	Birleşik Krallık (8,5 Milyon)	Bangladeş (7,2 Milyon)
6	Birleşik Arap Emirlikleri (8 Milyon)	Pakistan (5,9 Milyon)
7	Kanada (7,8 Milyon)	Ukrayna (5,8 Milyon)
8	Fransa (7,7 Milyon)	Filipinler (5,3 Milyon)
9	Avusturalya (6,7 Milyon)	Suriye (5 Milyon)
10	İspanya (5,8 Milyon)	Birleşik Krallık (4,9 Milyon)

Kaynak: Hikmet Ersek, “Beyond the headlines: quantifying the economic contributions of migrants”, **World Economic Forum**, 13 Ocak 2017, (Çevrimiçi) <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/beyond-the-headlines-quantifying-the-economic-contributions-of-migrants>, 17.08.2018.

Tabloya bakıldığında, AB’den ayrılma süreci içerisinde olan Birleşik Krallık hariç tutulduğunda sadece Almanya, Fransa ve İspanya’da 25 milyon üzerinde göçmen yerleşik bulunmaktadır ve bu sayılar her geçen gün artmaya devam etmektedir. Dünya Ekonomik Forumu’nun 2015 yılında yayımladığı rapora göre, 2000 yılından 2015’e kadar yıllık göç artışı% 2.4 dolayında gerçekleşmiştir. Raporda göç nedeniyle şehirlerin karşılaştığı dört temel sorun şunlardır: konut, sağlık, eğitim ve istihdam. Tüm bu sorun başlıklarının yönetilmesi şehirleri ekonomik ve sosyal olarak farklı stratejilere yöneltmektedir. Avrupa Birliği’nin geliştirdiği programlar ve projeler şehirlere bu konularda rehber olmaktadır. Raporda Paris şehri, yedi kişiden birinin yabancı olduğu bir şehir olmasına rağmen, göçmenler için bilgi ve barınak sağlayan insani yardım merkezlerinin, göçmenlerin gelişini yönetme ve yeni topluluklarına nasıl entegre olmaları gerektiği konusunda diğer şehirlere örnek olarak gösterilmektedir. İyi yönetilen göçün, şehirler için sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ayrılmaz bir rol oynayacağı raporda ifade edilmektedir. Göç olgusunun uzun yıllar gündemden düşmeyeceği göz önüne alındığında şehirlerin birbirlerinin girişimlerinden öğrenebilecekleri ve birlikte hareket etmeleri gerektiği belirtilmektedir. Göçmenlerin işgücü piyasası ihtiyaçlarına cevap verme olasılıkları, genç ve çocukların iyi eğitilerek gelecek yıllarda daha fazla ön plana çıkmaları söz konusudur.¹⁰

¹⁰ Alex Gray, “These charts show how migration is changing our cities”, **World Economic Forum**, 25 Ekim 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/how-migration-is-changing-world-cities-charts/>, 18.01.2019.

2.2. Avrupa Birliği'nin Göç Politikası ve Hukuki Mevzuat

Andrew Geddes, “sınır” kavramıyla ilgili üçlü bir ayrıma gitmiştir. Buna göre, sınırlar analitik düzlemlere ayrılır:

I. Yerel

ii. örgütsel

iii. Kavramsal

Bölgesel sınır kavramı, en basit anlamda, coğrafi olarak haritada bulunan ülkelerin sınırları ve göç perspektifinden tespit kolaylığıdır. “Örgütsel sınır” terimi ile, işgücüne katılımı ve devletin sosyal hizmetlerinden yararlanmayı içermeme amaçlanmıştır. Son olarak kavramsal sınır, yurttaşların aidiyet duygusunu vurgulayan ve aynı zamanda göçmen entegrasyonu açısından kimlik algısını belirten bir kavramdır.¹¹

Avrupa ülkeleri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kendi göçmenlik politikalarını oluşturmaya başlamışlar ve göç politikalarının Avrupa Birliği'nde nasıl olması gerektiğini tartışmışlardır.¹² İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gittikçe artan göçü belirli aşamalarda inceleyebiliriz¹³:

i. İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini ortadan kaldırmak için ülkeler, yeniden yapılandırma politikası adına çevre ülkelerden vasıfsız işçileri getirmişlerdir. Bu, güneydeki işçilerin kuzeydeki sanayileşmiş ülkelere hareketinin ilk aşaması olmuştur.

ii. Diğer aşama, göçmenlerin ailelerini getirmeleriyle birlikte yeni bir kimlik arayışı içine girmeleridir.

iii. Son aşama da Doğu Blok ülkelerinin komünist rejimlerinin çöküşüyle birlikte Batı'ya kaçan insanlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

¹¹ Geddes, **a.g.e.**, 205,224.

¹² Canpolat ve Arıner, **a.g.e.**, s.12.

¹³ Randall Hansen, “Migration to Europe Since 1945: Its History and Its Lessons”, **The Political Quarterly**, C.74, S.1, 2003, s.25-30.

Burada, güneyde yaşayan niteliksiz işçi ailelerinin ekonomik istihdamına yönelik sübvansiyonların ülkeleri İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini en aza indirmeye ve iş gücü sıkıntısını ortadan kaldırmaya teşvik etmek olduğunu vurgulamak önemlidir. Dolayısıyla, ekonomik istihdamdan dolayı göçün muhtemel olumsuz etkileri öngörülemediği ve AB ülkeleri aralarında çıkabilecek sorunlara karşı ortak politikalar belirlemede yetersiz kalmıştır.¹⁴ Avrupa ülkeleri, bu tür işçilerin beceri eksikliği nedeniyle geçici olarak çalışacaklarını ve sonraki süreçlerde herhangi bir zorluk yaşanmayacağını düşünmüşlerdir. Bunun asıl amacı, vasıfsız emekçilerin yerleşme ve istihdam özgürlüğünü yaratmak ve en üst düzey işgücü seviyesinde tam istihdam ve kullanım sağlamaktır.

1960'lı yıllarda Avrupa Topluluğu göç, sağlık ve sosyal refah gibi toplumsal alanlarda genel politikalar oluşturma çabalarını yoğunlaştırmıştır. Bununla birlikte, bu politikalar beklenen düzeyde olmadığı için ülkeler büyük göç dalgası için umutsuzluğa kapılmışlardı. 1970'lerde ekonomik kriz başladığında, işsizlik oranının ani bir artış göstermesi ve sanayileşmiş ülkelerin teknolojik ilerlemeleri de ihtiyaç duyulan işçi profilini değiştirmiştir. Bu dönemdeki göç politikası istihdam sağlamak için oluşturulmamıştır. Ülkeler gerektiğinde siyasi sığınma talebinin istenilen zamanda durdurulma ihtimalinin bulunmadığını anlamışlardır. Zira göç edenler ailelerini korumayı amaçlamıştır. 1970'lerde Mekke algısında yaşanan değişimle birlikte göçmenlerin aslında ekonomik istihdam sağlamak için değil, insani yardım ve koruma gerekçeleri nedeniyle ülkeye girmek istemektedirler. Göçmenlik sürecinde olan insanlar, devletlerin sosyal hizmetlerinden yararlanmayı amaçlayan ve sınırı tehdit eden insanlar olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁵

1985 yılında Avrupa Toplulukları üyesi olan Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg ve Hollanda arasında göç konusunda hükümetler arası işbirliğinin sonucunda "Schengen Anlaşması" imzalanmıştır. Schengen Anlaşması, ülkelerin "sınırları ve göçe karşı kısıtlamaları güçlendirmek amacıyla" yapılan bir girişim olarak görülmektedir.¹⁶ Benzer şekilde, 1986'da imzalanan "Avrupa Tek Yasası'nın

¹⁴Samur, a.g.e., s.4.

¹⁵A.e., s. 5.

¹⁶Geddes, a.g.e., ss. 23-24.

imzalanması, ABiçinde serbest dolaşım hareketini sağlayan önemli bir adım olarak görülmektedir. Ancak bu anlaşma, hükümetler arası işbirliğinin yalnızca topluluk içinde değil, topluluk dışındaki göç hareketlerinde de yoğunlaştırılmış politikalara yol açmıştır. Topluluk içerisindeki insanların serbest dolaşımı, bir güvenlik bariyeri için yeni ihtiyaçlar getirmiştir. Çünkü iç sınır kontrollerinin zayıflamasına yol açmıştır. Ayrıca iltica ve göç politikalarını yeniden şekillendirmek ve ortaklaşa hareket etmek gerektiği ortaya çıkmıştır.¹⁷ Ülkelerin ortak bir hedef doğrultusunda hareket etme isteğiyle ilgili başka bir anlaşma da “Dublin Sözleşmesi”dir. Bu sözleşme Avrupa Devletleri ile yapılacak politik iltica sözleşmelerinin ve sonraki antlaşmaların hukuki temelini oluşturmaktadır. Bu uygulama ile bir kişinin sığınma başvurusu kısıtlanabilmekte ve istismar edilme önlenabilmektedir. 1990’lı yıllarda entegrasyon sürecinin bir etkisi olarak hükümetler arası işbirliğinde yoğunlaşma ortaya çıkmış ve AB temelinde hükümetler arası işbirliğinin tartışılmasına yol açmıştır.¹⁸

“Maastricht Anlaşması”, 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren bir antlaşma olup, bu antlaşma ile AB’nin üç temel sütununun temeli atılmıştır. Bu antlaşmanın AB göç politikası açısından önemi, daha önce tartışılan Trevi¹⁹ ve Göç Grubu gibi oluşumların kümülatif olarak birleştirilmesi ve entegre edilmesidir.²⁰ Göç ve iltica hususlarında Avrupa Topluluğu çapında çalışmaların hız kazanmasıyla göç sorununa ilişkin yeni ve kalıcı çözümler üretilmeye başlanmıştır.²¹

Amsterdam Antlaşması göç hususunda önemli değişiklikler getiren bir antlaşmadır. AB Antlaşmalarını değiştiren “Amsterdam Antlaşması”nın, serbest dolaşımdaki son engelleri ortadan kaldırmak yanında güvenli bir ortam sağlamak için

¹⁷ A.e., s. 24

¹⁸ Aygöl Kılınç, “Sınır Aşan Göçler: Mülteci Sorunu ve Göç Yönetimi”, **Ombudsman Akademik**, C.4, S.8, 2019, s.91.

¹⁹ Şemşit, **a.g.e.**, s.87: TREVI: İtalya-Roma’da bir bölgenin ismidir ve 12 üye ülkenin adalet ve içişleri bakanlarının ilk kez gayri resmi olarak bir araya geldikleri yerdir. Bu nedenle, bu gruba Trevi Grubu ismi verilmiştir. Ayrıca, Trevi Fransızca terörizm, aşırılık ve şiddet kelimelerinden (terrorisme, radicalisme et violence) oluşturulan bir akronimdir. Trevi grubu, üye ülkelerin bakanlarını bir araya getirirken, Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu gibi uluslararası kurumları toplantı sürecinin dışında bırakmıştır. Bu yönüyle Trevi Grubu, hükümetlerarası yapının korunduğu bir işbirliği girişimidir.

²⁰ Canpolat ve Arıner, **a.g.e.**, s.13.

²¹ Başak Somuncu, “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası”, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir, 2006, s.46.

önlemler alması da beklenmektedir. 15-16 Ekim 1999'da "Tampere Zirvesi" AB'de güvenlik, özgürlük ve adaleti sağlamak için bir strateji belirlemeyi amaçlamaktaydı. Göç sorununun ekonomik, politik ve sosyal koşullarının kaynağının oluşturulması amaçlanmış ve üye ülkelerin bu konu çerçevesinde daha fazla birlik olması gerekliliği öngörülmüştür. Zirvede, ekonomik ve insani nedenlerin çözülmesi, üye devlet vatandaşları ile birlikte üçüncü ülke vatandaşlarına da hak ve yükümlülüklerin verilmesi ve göçmen yönetimi konusundaki kaynak ülkelerle ortaklıklar kurulması konusunda fikir birliğine varılmıştır.²²

Tampere'deki hedeflere olan bağlılık "Lahey Zirvesinde" (Mart 2003) yenilenmiş ve bu hedeflere 2010 yılına kadar ulaşılması planlanmıştır. Burada kabul edilen temel ilkeler şöyle özetlenebilir²³:

- Yasadışı göçle mücadele,
- Kayıt dışılar için politika düzenlemesi,
- Göçmenlerin kaynak ülkelere götürülmesi,
- Sınır güvenliği alanında bu ülkelerle iltica sistemlerinin geliştirilmesi için operasyonel işbirliği yapmak üzere bağımsız olarak çalışan AB ajansı FRONTEX için finansman ve yeniden yerleşim programlarının kurulması

"Avrupa Birliği'nde Özgürlük, Güvenlik ve Adaleti Güçlendirme" başlıklı Lahey Programı, Brüksel Avrupa Konseyi'nde (Kasım 2004) kabul edilmiş olup program, Tampere Zirvesi sonrası beş yıllık dönemde göç ve iltica konularında yaşanan ilerlemeyi özetlemiş ve göçün tüm aşamalarına kapsamlı bir yaklaşım gerekliliğini kaydetmiştir. Bu nedenle, göç ve geçiş noktalarında bulunan ülkeler ve bölgelerle yapılması gereken işbirliğinin önemi belirtilmiştir.²⁴

Hampton Court'ta (27 Ekim 2005) düzenlenen gayri resmi liderlerin toplantısında konu tekrar vurgulanmış ve Komisyonun özellikle Afrika'daki

²²Sergio Carrera, In Search of the Perfect Citizen?: The Intersection Between Integration, Immigration and Nationality in the EU, **Immigration and Asylum Law and Policy in Europe**, V.17, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, s.1666.

²³Samur, **a.g.e.**, s.9

²⁴Samur, **a.g.e.**, s.9

yoksullukla ilgili hazırlanan raporda bu kaynak ve transit gelişmelerle birlikte sorunun çözümü için kilit unsurlar belirtilmiştir. Avrupa Konseyi'nde (Aralık 2005) “Birliğin Göçe Küresel Yaklaşımı” kabul edilmiş ve yeni küresel yaklaşım, kalkınma politikaları ile dış ilişkilerin entegrasyonu, kapsamlı ve dengeli ortaklıklar yoluyla göç konularını ele almıştır. Bu nedenle, göç ile ekonomik ve politik gelişmeler arasında bir bağlantı kurulmuştur (Yoksulluğun kaynak ülkelerden kaldırılması, ekonomik büyümenin gerçekleşmesi, insan haklarının geliştirilmesi gibi).²⁵

Avrupa Birliği Göç Paketi (2008) beş ilke temelinde kurulmuştur²⁶:

- Her bir üye ülkenin önceliklerine ve ihtiyaçlarına cevap verilmesi,
- Yasal göçün kapasitesi ve yasadışı göçmenlerin (transit) transit geçişleri otomatik olarak belirlenerek kontrole tabi tutulması,
- Mültecilere tek bir sığınma hakkı için tek bir statü uygulanması,
- Göç ile geçiş ülkeleri arasındaki etkileşimi desteklemek için gönüllü ortaklıklar kurulması,
- Göç ve kalkınma konularında etkin kontrollerin artırılmasıdır.

Bununla birlikte “Lizbon Antlaşması”nın Avrupa Birliği'nin göçmenlik rejimlerinde (üye ülkeler tarafından imzalanmış ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren) en çarpıcı değişikliklere neden olduğu belirtilmektedir. Avrupa Birliği'nin “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet” başlıklı V İşleyişine dair sözleşme sütunundaki göç ve sığınma ile ilgili düzenlemeler Lizbon Antlaşmasına dahil edilmiştir. Aynı zamanda anlaşmaya göre Anayasal prosedürde belirli istisnalara ve nitelikli çoğunluğa hâle getirmeyecek şekilde iç güvenlik ve dış sınırların ilke ve entegre yönetimi esas alınarak, güvenlik ve adalet alanlarındaki özgürlük ve uyum ilkesi kabul edilmiştir. Bununla birlikte sınır dışı etme ve geri gönderme gibi önlemlerin yasadışı göçle mücadele ve yetkisiz ikamet hallerinde uygulanacağı öngörülmektedir.²⁷

²⁵A.e., s.9

²⁶A.e., s.9

²⁷ Mehmet İnanç Arslan, “The Paradoxes of European Union Immigration Policy and Its Repercussions on Turkish-EU Relations”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2012, s. 108.

Tampere ve Lahey Zirvesi kararlarının devamı olan Zirvede (Aralık 2009) onaylanan “Stockholm Programı”nın amacı, 2010-2014 yıllarında göç üzerine yapılacak çalışmaları yönlendirmektir. Bu program, Birliğin Lizbon Antlaşması’nın ilgili hükümlerine uygun olarak hazırlanmış olup “Avrupa Vatandaşlarına Hizmet Verme ve Korunması” konusunda Birliğin göç konusundaki önceliklerini şu şekilde belirtmiştir: Entegrasyon politikası oluşturulması, üye devletlerle ortak bir politika oluşturup piyasanın ihtiyaçlarının karşılanması, yasadışı göçle mücadelenin hızlandırılması, yetimlere yönelik koruyucu tedbirlerin alınmasıdır.²⁸

Stockholm Programı’na göre FRONTEX’in rolünün artırılacağı, sınırların silahlı ve baskıcı olacağı, demokratik hak ve özgürlüklerin özellikle de sığınma hakkının kısıtlanacağı endişesi insan hakları örgütleri tarafından eleştirilmesine neden olmuştur.

2.2.1. Avrupa Birliği’nin Akdeniz Politikası

AB için son 20 yılda en önemli zorluk, güvenlik ile ilgili kimliğini, küresel ve bölgesel arenadaki rolünü tanımlamak ile ilgili olmuştur. Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemin yeniden şekillendirilmesi, Doğu Avrupa ülkelerinin genişlemesi ve 11 Eylül saldırılarından sonra güvenlik paradigmasının değişmesi AB’yi küresel düzeyde farklı bir konuma getirmiştir. Bu süreçte AB, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası’nı (CFSP) geliştirmiş ve 2003’te Güvenlik Stratejisini kabul etmiştir. Avrupa Komşuluk Politikası, komşuları ile farklılıkları azaltmak ve işbirliği yapmak için bölgesel veya çok taraflı anlaşmalarla başlatılmış ve derinleştirilmiştir.²⁹

Arap Baharı süreci, Mısır, Libya ve Suriye’ye yayılmış olan Tunus Yasemin Devrimi ile başlamış ve AB ile güney komşuları arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanması için Akdeniz bölgesinde yeni bir döneme neden olmuştur. Komşuluk Politikasını (European Neighborhood Policy ENP) oynamaya başlayan AB, insani

²⁸ A.e., s.110

²⁹ Şenol Kantarcı, “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı ‘Koalisyonlar Dönemi mi?’”, **Güvenlik Stratejileri**, C.8, S.16, 2012, s. 70,73.

yardım yapmaya başlamış ve ekonomik ilişkileri iyileştirmek için sürekli güvenlik, refah ve istikrara hizmet etmeyi taahhüt etmektedir.³⁰

1990'lı yıllardaki krizlerin ve Balkan Savaşları'nın gösterdiği gibi, AB'nin kurumsal yapısının güvenlik ve dış politika konuları ile ilgili ortak politikalar üretme kapasitesinden yoksun olduğu açıkça görülmektedir. AB'nin uluslararası arenadaki rolünü artırmaya yönelik çabaları, Chirac'ın veya Solana'nın kişisel girişimleri ile liderlik düzeyinde devam etmiştir. AB'nin dış politikasında kullandığı politik reformlar karşısında mali yardımların, AB, dolaylı olarak komşularını etkilemektedir.³¹ Neoliberal kurumsalcı şekilde “yumuşak güç” olarak adlandırılan politika, komşuları ile işbirliği yaparak bölgesel istikrarın sağlanması ve sosyal güvenlik tesis etmeyi amaçlamaktadır.³²

AB, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde genişleme üzerinde yoğunlaştıkça, Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının (ODGP) çerçevesinde güney komşularına yönelik politikaları kurumsallaştırmaya çalışmanın sonuçları son derece sınırlı kalmıştır. Bu nedenle Batı Balkanlar'ı ve güneyi istikrarlı hale getirme politikaları, son dönemlerde AB liderleri tarafından önerilen ve geliştirilen bir politika olmuştur.³³

1995 yılında Barselona Sürecinin başlaması 15 AB üye ülkesi ve 14 Akdeniz ülkesi arasında başlayan, ikili ve bölgesel ilişkilerin geliştirilmesinde çerçeve sağlayan, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (AAO)'nın temel amacı, bir ticaret bölgesi kurmaktır. Bir diğer hedef de Akdeniz ülkelerine maddi ve teknik destek sağlayarak AB ülkelerinin sosyo-ekonomik kalkınmasının dengeli olmasının sağlanmasıdır. Siyasi amaçlar; barış ve istikrarın sağlandığı bir bölge yaratmaktır. Bununla birlikte,

³⁰ Mustafa Cem Ünal, “‘Arap Baharı’ Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.16, No.2, 2017, s.148,149.

³¹ Timothy Garden, “Irak Savaşı'nın Ardından İlişkilerin Yeniden Kurulması”, **Nato Dergisi**, 2003, (Çevrimiçi) <https://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/turkish/art1.html>, 16.06.2019.

³² Mehmet Kabasakal, “Afrika'daki Küresel Rekabette Yumuşak Güç Kullanımı: Çin Örneği”, T.C. Başkanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, **Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi**, Ankara, 2014, S.22,25.

³³ Haydar Efe, “Avrupa Birliği'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2008, C.7, S.1, s.66,67.

2000’li yıllarda Komşuluk Politikası başlatılmış olmasına rağmen, arka planda kalmıştır.³⁴

Avrupa-Akdeniz Ortaklığı tarafından düzenlenen Barselona Süreci, Avrupa’nın güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak ve güney- doğu Akdeniz ülkelerinin gelişimini desteklemek amacıyla yapılmıştır. Böylece, AB ve Akdeniz komşusu arasındaki ilişkiler resmiyet kazanmıştır. Sürece Irak ve Libya gözlemci statüsünde katılmıştır. Sürecin amacı, insan hakları, kültürel etkileşimde diyalog ve anlayış geliştirmeyi temel alan serbest bir ticaret bölgesinin yaratılması, ekonomik ilişkilerin güçlendiği barışın ve istikrarın hakim olduğu bir alan oluşturmaktır.³⁵

Barselona Süreci’ndeki önemli adımlar arasında, AB ve Akdeniz ülkeleri arasındaki ortaklık anlaşmalarının imzalanması, gençlik değişim programlarının ve kültürel mirasın korunması başlatılması, Akdeniz Kalkınma Yardımları (MEDA-Mediterranean Economic Development Area) gibi yardım programlarının hayata geçirilmesi için mali ve teknik yardım sağlanması, AB, Akdeniz ülkelerinde sosyo-ekonomik gelişimini sağlamak için mali alan oluşturulması vardır. Özellikle Akdeniz ve AB üye ülkeleri arasındaki kalkınma düzeylerinde önemli farklılık vardır ve AB üyesi olmayan Akdeniz ülkeleri doğrudan yatırım çekmeyi başaramamışlardır. Bir diğer konu, bölgede barış ve istikrarın yaratılamamasıdır. Her bir ülkenin, özellikle AB ve Akdeniz ülkeleri arasındaki enerji konusunda, AB ile ayrıcalıklı bir ilişki kurma hedefinde olması nedeniyle göç ve güvenlik alanında kurulan ikili işbirliğine dayalı ilişkiler bölgesel alanlara yayılabilmektedir. AAO’nın politik bir varlık olarak başarısız olmasının sebeplerini incelemek için ortaklık bağlamında AB’ye üye olmak, ortak ülkelerin kısa vadedeki faydalarını düşük seviyede değerlendirmek ve AB üyeliğini teşvik etmek mümkün değildir. Tarım gibi bazı sektörlerin ortaklığı, Avrupa

³⁴ Ömer Kurtbağ, “Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Barcelona Süreci”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, 3003, C.3, No.1, s.81,83.

³⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Akdeniz için Birlik”, 2011, (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/akdeniz-icin-birlik.tr.mfa>, 18.07.2019.

iş dünyasının güney Akdeniz'e olan ilgisizliği ve yatırımların düşük seviyelerde olması gibi etmenler de mevcuttur.³⁶

Barselona Sürecinin amaçları; diyalog, değişim ve işbirliği vasıtasıyla Akdeniz'in barış, istikrar ve refaha dönüştürülmesi; demokrasinin, insan haklarına saygının, dengeli, ekonomik ve sosyal gelişmenin sürdürülebilir olarak devam etmesi, yoksullukla mücadelenin teşvik edilmesi ve kültürlerarası anlayıştır. AB üyelerinin projeye muhalefетinin sebepleri arasında finansal araçların içeriğiyle ilgili belirsizlik ve fonların Fransa'nın kişisel çıkarlarına fayda sağlayacağı endişesi yer almaktadır. Türkiye'nin Fransa'nın muhalefet sebebini önermesi, Akdeniz için Birlik'in ve AB üyeliğinin endişesidir. Fransa tarafından verilen yanıtlar Akdeniz için Birlik (AİB-Union for the Mediterranean) adına Almanya'nın desteğinin biçimini ve sağladığı desteği değiştirmiş, AİB'i 2008'de hayata geçiren Barselona Süreci ivme kazanmıştır. Sarkozy'yi seçim kampanyasının bir parçası olarak tanımlamış, Fransa ve İspanya'nın rekabette basamak noktası sayılan Akdeniz Üniversitesi'ni kurarak, çevrenin ilerletilmesi, ulaşımının sağlanması ve nihayet Barselona'da kuzey ve güney Akdeniz arasındaki işbirliğini teşvik etmek için kalıcı bir sekreteryaya kurulması ÇPP'nin yeni hedefleri arasındadır.³⁷

Güney komşularındaki gelişmeleri göz önünde bulundurup, Akdeniz politikasını yeniden yapılandıran AB, sınır ötesi etkilere sahip terörizmi dikkate alıp güvenlik tehdidi unsuru olarak algılamıştır. Avrupa Güvenlik Stratejisinde (2003) kitle imha silahlarının yaygınlaştırılması, bölgesel çatışmalar, devlet başarısızlıkları ve organize suçlar bugünkü uluslararası güvenlik sistemini tehdit eden unsurlar olarak sayılmıştır.³⁸ Javier Solana'nın tasarladığı için Solana Belgesi olarak da anılmaktadır.³⁹

³⁶ Canan Balkır, "Mare Nostrum'dan Avrupa Akdeniz Ortaklığına: Olmayacak Duaya Amin Demek!", Derleyen: Belgin Akçay, **Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri ATAUM 30. Yıl Armağani**, Ankara, 2018, s.322,326.

³⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı, **a.g.e.**

³⁸ Metin Aksoy, "AB'nin Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Bakış Açısı: Birbirinin Tamamlayıcısı Olarak Avrupa Güvenlik Stratejisi ve İyi Komşuluk Politikası", Editör: Hasret Çomak, Ayşegül Gökalep Kutlu, **Uluslararası Güvenlik Kongresi 8-9 Ekim 2013**, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2014, s.396,397.

³⁹ Levent Yiğittepe, "Avrupa Birliği'nin Güvenlik Politikaları", **Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2017, C.4, No.7, s.19.

Göç, AB'nin doğu sınırlarından kaynaklanan en önemli sorunlardan biridir. Göç faktörü konusunda Javier Solana, Avrupa'daki güvenlik için yaptığı açıklamada, Avrupa'daki göç dalgaları tehditleriyle ve diğer tehdit unsurları birleştiğinde, radikal bir tehditten ziyade geleneksel olmayan başka bir tehdit ortaya çıktığını belirtmiştir.⁴⁰

Kontrolsüz yasadışı göç ve daha güçlü Müslüman grupların olabileceği korkusu, AAO'nin canlandırılması arzusunun altında yatan pragmatik nedenlerdendir. AB'nin güvenli, istikrarlı ve müreffeh Akdeniz mirası burada yatmaktadır. Günümüzde göçmenlerin göç etmesinin temel nedeni finansal krizin etkisiyle getirilen kısıtlamalar ve alınan önlemlerin artması olup, AB'ye yasadışı göç riski oluşturmasını önlemek için kaynak ülkede somut adımlar atılarak iş imkanları artırılmalı ve ticaret rejimleri serbestleştirilerek yeni adımlar atılmalıdır. Akdeniz, AB için jeostratejik zorluğa değinirken akla gelen ilk seçenek bu ülkelere maddi yardımda bulunmak olsa da, bu seçenek bugünkü Avro bölgesi kriz koşullarında uygulanabilir değildir. Bununla birlikte, Avrupa ticaretinde korumacı önlemlerin kaldırılmasıyla, özellikle tarımda Akdeniz ülkeleriyle ticaretin serbestleştirilmesi mümkündür. İşbirliğini artıracak diğer unsurlar, kültürel diyalogun güçlendirilmesi, istikrar ve güvenliğin sağlanması, mali ve teknik desteğin artırılmasıdır. Bu şekilde AB mevcut gelişimini geleneksel politikasıyla uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır.⁴¹

Siyasal İslam'ın rolü, bölgesel güç dengeleri ve serbest ticaret bölgesi, demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesi ile şekillenen AB'nin yeni politikasını etkileyecek bölgesel özelliklerden kaynaklanan unsurlardır. AB tarım ürünlerindeki kısıtlamalar kaldırılmadığı sürece, serbest ticaret bölgesinin operasyonu genel anlamda mümkün görünmemektedir. AB'nin Komşuluk Politikasının önemli bir kanadı göç ve mülteci konusudur. Arap Baharı, göçmen sayısındaki hızlı artışın bir sonucu olarak, AB üyelerinde görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır. Göçmenleri bütün üyelerine dağıtmayı amaçlayan İtalya'nın aksine, göçmenleri kabul etmek istemeyen Kuzey Avrupa ülkeleri özellikle de Fransa, göç dalgasını yönetmek için İtalya'ya

⁴⁰ Şemşit, **a.g.e.**, s.247.

⁴¹ Orhan Koçak, R. Demet Gündüz, "Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi", **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 2016, C.7, S.12, s.87,88.

maddi yardım önermişlerdir. Shengen bölgesinde kısa süreli serbest dolaşım sağlanması Danimarka'nın sınır kontrollerini artırmasına ve Shengen Antlaşması'nı tartışmaya açmasına neden olmuştur.⁴²

2.2.2. Avrupa Birliği'nin Komşuluk Politikası

BİLGESAM'da yayınlanan bir makalede Avrupa Komşuluk Politikasını Emine Akçadağ Alagöz⁴³ şu şekilde değerlendirmiştir;

Avrupa Birliğinin sınırlarını korumak ve komşularıyla ilişkilerini geliştirmek ve yeni bir politika bulmak için Avrupa Birliği'nin on ülkesi bir araya gelmiştir. Bu bağlamda, Komisyonun “Avrupa-Komşuluk: Güney ve Doğu İlişkiler için Yeni Bir Çerçeve” Belgesi'nin Mart 2003 sayısında “Büyük Avrupa Görev Gücü” kurulmuş ve Mayıs 2004'te Komşuluk Politikasının ana belgesi “Avrupa Komşuluk Politikaları Strateji Belgesi” yayınlanmıştır.

Kendi coğrafyasında özgürlük, güvenlik ve adalet yaratmak isteyen Birliğin en büyük problemi, coğrafyalarına doğru sürekli artan yasadışı göç, iltica talebi, kadın-çocuk ticareti ve uyuşturucu kaçakçılığıdır. Buna ek olarak, Avrupa Komşuluk Politikasını yürürlüğe koymak için bir başka önemli faktör de bir çözüm arayışında olan AB'nin, ekonomik ve sosyal ilerlemesini sürdürmek için enerjiye ihtiyaç duymasıdır. Bu sorunu çözebilecek kaynakların veya coğrafi alanların Avrupa Komşuluk Politikası kapsamındaki ülkelerin merkezinde veya yakınında olduğu görülmektedir.

Avrupa Komisyonu'nun 2003 ve 2004'te rapor hazırlayarak Avrupa Komşuluk Politikası'nın kapsadığı ülkelerin “doğuda Beyaz Rusya, Moldova, Rusya, Ukrayna, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve güneyde Cezayir, Fas, Filistin Ulusal Otoritesi,

⁴² Fatih Yurtsever, “Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Sınır Güvenliği Konusu”, **Uluslararası Güvenlik Kongresi 8-9 Ekim 2013 Bildiriler Kitabı**, Editor: Hasret Çomak, Ayşegül Gökalt Kutlu, Kocaeli, Nisan 2014. s. 429,430.

⁴³ Emine Akçadağ Alagöz, “Avrupa Komşuluk Politikası”, 26 Aralık 2009, (Çevrimiçi) **BİLGESAM**, <http://www.bilgesam.org/incele/800/-avrupa-komsuluk-politikasi/#.W1GTxdIzbiU>. 01.03.2018.

İsrail, Libya, Lübnan, Mısır, Suriye, Tunus, Ürdün”den oluştuğunu belirtmiştir. AB’ne aday ülkelerin “Bulgaristan, Romanya ve Türkiye”, gelecekteki olası üyelikleri olan Batı Balkan ülkeleri liste dışında kalmıştır. Mayıs 2003 Komisyonu raporuna göre Rusya ve AB arasındaki ilişkilerin, Avrupa Komşuluk Politikası’ndan ayrı şekilde, ikinci Petersburg Zirvesi’nde varılan anlaşmaya uygun şekilde yürütülmesi kararlaştırılmıştır.

Kısaca, Komşuluk Politikası’nın amacı, yeni komşular arasındaki bağlantıları güçlendirmektir. Bu politika kapsamında her komşu ülkenin ihtiyaçlarına göre farklılaştırılmış projeler oluşturulmuştur. Projelerle siyasi işbirliğini artırarak önemli düzeyde ekonomik entegrasyon sağlamak, özgürlük ve demokrasiyi genişletilmek teşvik ve ekonomik reform süreçlerini destekleyerek komşu ülkelerde refah seviyesinin yükseltilmesini hedeflemektedir. Aynı şekilde “Avrupa Güvenlik Stratejisi” ile uyumlu bir şekilde komşu ülkelerle “kalkınma, çevre ve terörizm ile ilgili ortak çalışmalar yürüterek istikrar ve güvenliği artırmak” hedeflenmiştir.

Ülkeler arası komşuluk ilişkileri normal ilişkilerden farklılık göstermektedir. Avrupa Komşuluk Politikası, AB’nin politika araçlarını yoğun yerine getirerek, ortaklığı geliştirmede geleneksel yöntemlerin ötesine geçmiş ve böylece komşu ülkelerdeki reform ve modernizasyonlara destek sağlamıştır. Öte yandan, Avrupa Komşuluk Politikası ikili ilişkiler kıyaslandığında daha çok konuyu daha derinden içermektedir. Birlik bu çerçevede komşu ülkelerle daha çok siyasi birlik ve daha somut adımlar atılmasını öngörmektedir. “Eşleştirme ve Teknik İşbirliği ve Bilgi Değişimi” (TAIEX) gibi programlar, mali ve teknik yardımla desteklenen komşu ülkelerin kullanımı için hazırlanmıştır. Buna ek olarak, komşuluk politikasında yer alan ülkelerin Avrupa pazarında daha büyük yer tutmaları teşvik edilmektedir. Kısaca, bu ülkeleri uzun vadede AB ile uyumlu hale getirmek için politik, ekonomik ve sosyal yapılarının modernize edilmesi hedeflenmektedir.

Avrupa Komşuluk Politikası, AB’nin yeni politikası olup, farklı coğrafyalarda kültürel, politik ve sosyal alanda iyi komşuluk ilişkileri kurmayı amaç edinmiştir.

Ancak, özellikle Ukrayna gibi AB üyesi olmak isteyen ülkelerden bu konuda olumlu tepki almamıştır.

Türkiye, AB’de aday ülke konumunda olduğu için Avrupa Komşuluk Politikası’na dahil edilmemiş olsa da Barselona Sürecine katılmıştır. Türkiye’nin Avrupa Komşuluk Politikası’na katılması demek yeni ve sorunlu bölgelere genişleme anlamına geleceğinden bu politika Türkiye için de çok önem arz etmektedir. Türkiye’nin katılımıyla birlikte Güney Kafkasya, Irak, İran ve Suriye de AB’ye komşu olacak ve böylelikle komşu ülkeler Türkiye’nin ikili ilişkileri daha çok önem kazanacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ VE SINIR GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

3.1. Avrupa Birliği’ne Yönelen Yasadışı Göçün Boyutları

Ekonomik büyümeye sahip ülkeler zaman zaman göçe tabi tutulmuş ve gelen kişi sayılarına göre ülkede istihdam yaratmışlardır. Bununla birlikte göç, ülkelerin talebi dışında gerçekleştiğinden, göç edilen ülkelerde birçok problem de ortaya çıkmaktadır. Yasadışı yollarla göç edenler için, AB ülkelerine yerleşme arzusunun temelinde, gelişmiş ülkeler sayesinde zorluklardan kurtulma yatmaktadır.

Şekil 3. 1: Avrupa Birliği’ne Yönelen Yasadışı Göçün Farklı Boyutları

Kaynak: Ogün Özgür “Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye’ye Etkileri, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2013, s.144.

Şekil 3.1’de görüldüğü gibi, yasadışı göç ülkelerin her anlamda etkilenmesine neden olmaktadır. Bu durumda, göçlerin sonuçları çok boyutlu bir fenomen olarak ortaya çıkmaktadır.

Yüksek refah düzeyine sahip ülkeler aşağıdaki tabloda listelenmiştir. Tablodaki ülkelerin dünyanın en gelişmiş on ülkesi arasında yer almasının nedeni, insanlığa verilen değerin çok yüksek olması, yasaların bağımsız olarak düzenlenmesi, insan haklarının gözetilmesi ve en çok da ekonomik açıdan ileri seviyede gelişmiş olmalarıdır.¹

Tablo 3. 1:İnsani Gelişmişlik Endeksine Göre En Gelişmiş İlk On Ülke

HDI sırası	Ülke	HDI Endeksi	Kişi Başına Milli Gelir (USD)
1	Norveç	0.955	48,688
2	Avustralya	0.938	34,340
3	ABD	0.937	43,480
4	Hollanda	0.921	37,282
5	Almanya	0.920	35,431

¹ Özgür, a.g.e., s.146.

6	Yeni Zelanda	0.919	24,358
7	İrlanda	0.916	28,671
7	İsveç	0.916	36,143
9	İsviçre	0.913	40,527
10	Japonya	0.912	32,545

Kaynak: Ogün Özgür “Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye’ye Etkileri, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul. 2013, s.146.

Ortaya çıkan göç hareketlerinde, esasen bu ülkelere yerleşip akrabalarını ve tanıdıklarını yasadışı yollarla getirenler daha çok etki etmektedir. Daha önce yerleşmiş olan, ülkenin yasal sürecini değerlendiren, kalacakları yeri belirleyen, yasadışı yaşama yollarını bilenler ve iş bulmayı öğrenenler yasadışı göçü arttırmaktadır. Bu yönde değerlendirildiğinde yasadışı göç yalnızca insan ticaretiyle değil, aynı zamanda ülkedeki akrabaların yardımıyla da gerçekleşmektedir. Yasadışı göçün farklı bir yönü de vizyon sona erdiğinde ülkeden ayrılmayan insanlardır. AB, birçok şikayetle bağlantılı olan yasadışı göçle mücadele için öncelikli faaliyet alanları oluşturmuştur. Bu alanda geliştirilen ve ilerde daha detaylı anlatılacak olan en önemli kurumlar Frontex ve Europol’dür.²

3.2. Avrupa Birliği Göç Politikasına Yönelik Eleştiriler

Göçmenlerin ülkede ne kadar zamandır yaşadığı, sosyal ve ekonomik düzeyleri, göç edilen yerdeki kültür ile olan benzerlikler ve farklılıkları, AB ülkelerinin göçmenlerin entegrasyonu ve dışlanmasına yönelik politikalarını etkileyen faktörler arasında, önemli konular ele alınmaktadır. AB’de göçmenlerin entegrasyonu veya dışlanması ile ilgili uygulanan farklı modeller bulunmaktadır. Bunlar: asimilasyon, çok kültürlü ve dışlanma modelidir.³

- İlk model, göçmenlerin gelmiş olduğu ülkenin dili, kültürü ve sosyal ilişkileri açısından uyum sağlamalarını hızlandırmaya yönelik

² İktisadi Kalkınma Vakfı, Adalet ve İçişleri Politikası, 2019, (Çevrimiçi) https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=31&id=223, 06.07.2019.

³ Güleç, **a.g.e**, s.89.

politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik olan Asimilasyon Modeli'dir. Bu modelde, öncelikli olarak oturma hakkını elde etmiş göçmenlere vatandaşlık hakkı verilir. Sonrasında ise Asimilasyon Modeli uygulanır.

- İkinci model, göçmenlere göç edilen ülkedeki vatandaşlık hakları verilen Çok Kültürlü Model'dir. Bu modelde göçmenlerin öz kültürlerini kaybetmeleri beklenmez ve anavatanı olan kişilerle aynı haklara sahip olması sağlanır.
- Üçüncü model, göçmenlere göç ettikleri ülkede sınırlandırılmış hakların verildiği Dışlanma Modeli'dir. Bu modelde göçmenler hem anavatanı olan nüfus tarafından hem de hükümet tarafından dışlanmaktadır.

Bu modeller, ülkelerin göçmenlere yönelik politikalarını belirleme ve Avrupa Birliği'ne üye olmayan göçmenlere vatandaşlık hakkı verilmesi konusunda bir rol oynamaya ek olarak, Avrupa Birliği'nin ülkelerdeki değişen güçler ile birlikte yeni ve ortak bir tanımlama arayışında olduğunu göstermektedir. AB, düzensiz göç yönetimi konusunda "kısıtlayıcı ve kısa vadeli çözümler aradığı veya çözümleri üçüncü ülke topraklarına yönelttiği" için eleştirilmektedir.⁴

Menkul kıymetleştirme, belirli bir politika alanındaki resmi ve yerleşik mekanizmaların ötesine geçerek olağanüstü önlemleri yasallaştırmak için, alışılmadık bir tehdit haline getiren ve birçok göçmen yönetimi geliştirmeyi sağlamak için, birçok araştırmacı tarafından kullanılan bir kavram olarak tanımlanmaktadır.⁵

Yeni iç güvenlik tehditlerini ele alan Schengen Anlaşmaları, kurulan "Trevi Grupları" ve "EUROPOL" , Avrupa göç politikasının temelini atmış olan "etkin laboratuvarlar" olarak kabul edilir. Maastricht Antlaşması ile AB'nin üçüncü ana kolunu kapsamında ele alınan Göç ve Sığınma Antlaşması, devletlerarası karar alma sürecinde siyaseti içeren ilk kolonun devri ile gerçekleşmiştir. Bu iki Antlaşma

⁴Canpolat ve Arıner, **a.g.e.**, s. 14

⁵Arslan, **a.g.e.**, s. 44-60

arasındaki zaman süresi, menkul kıymetleştirilen “iç” ve “dış” politika üretimine atıfta bulunmaktadır.⁶

Amsterdam ve Maastricht sonrası cesaret kırıcı politikalar; “Dahili” poliçe vize başvuruları, nakliye cezaları ve havalimanlarında irtibat görevlilerinin tutulması gibi önleyici önlemleri, kısıtlamaları ve geçici koruma statüsünü de içermektedir. Sığınma hakkı için üçüncü ülkelerin sorumluluk almaları ve geri kabul anlaşmaları ile korunmak için dış politika olarak başvuru yapılması istenmektedir.⁷

11 Eylül 2001’de Amerika Birleşik Devletleri’ndeki terör saldırıları ve Tampere Zirvesi, AB politikasının güvenlik ekseninden çıkacağı izlenimini uyandırmıştır. Danimarka, İngiltere İtalya ve Portekiz gibi ülkeler kayıt dışı göçmenler için kanunlar getirmek ve terörü önlemek amacıyla bir araya gelmiş ve Seville Avrupa Konseyi’nde İspanya ve İngiltere de bu ülkelerle, göç kontrolünün geliştirilmesi konusunda işbirliği yapmışlardır.⁸

AB göçmenlik yönetiminde uygulanan politika “Dışsallaştırma” kavramı ile de ifade edilmektedir. Geddes’e göre, göç kontrolü Avrupa sınırları dışındadır; bu da AB göç sınırlarının göçmenler için tercih edilen hedef ülkelerden uzak tutulması anlamına gelmektedir.⁹ AB, genişlemesi ile birlikte göç yönetimini dışa aktarmanın bir başka yolunu bulmuştur. Buna göre, AB’ye aday ülkelerin uymakla yükümlü oldukları üyelik koşulları, katı göçmenlik kurallarının AB sınırları dışına çıkmasını öngörmektedir.¹⁰

3.2.1. Avrupa Birliği ve Türkiye’de Sınır Güvenliği Mevzuatı

Avrupa Birliğini oluşturan ülkelerin gelişmişlikleri göçmenlerin bu ülkelere yönelmelerine sebep olmuştur. Özellikle Almanya’nın birçok göçmene ev sahipliği yapsa da diğer AB üyesi ülkelerin sadece kendi çıkarı doğrultusunda hareket etmesi göç sorununun daha da derinleşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle ülkelerin göç

⁶Canpolat ve Arıner, **a.g.e.**, s. 13-14

⁷**A.e.**, s. 14

⁸**A.e.**

⁹Geddes, **a.g.e.**, s. 4

¹⁰Canpolat ve Arıner, **a.g.e.**, s. 15

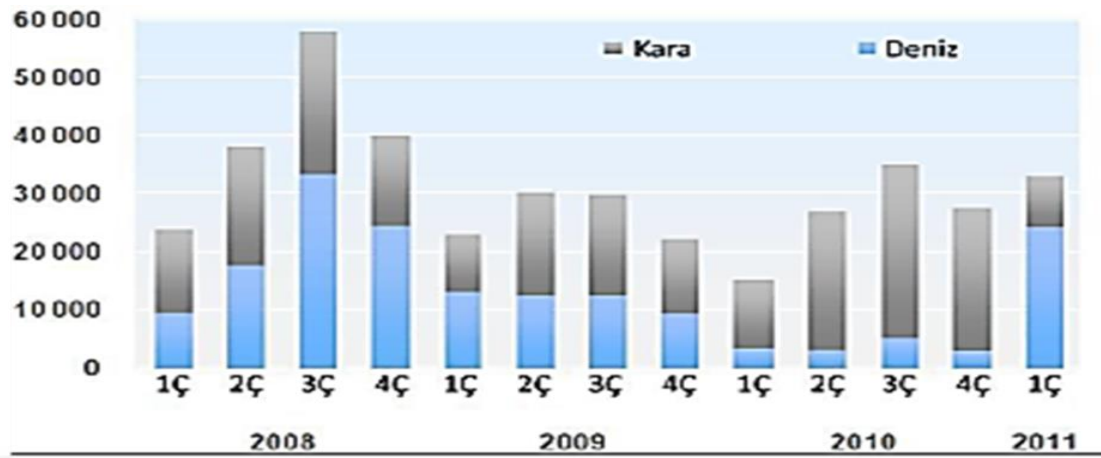
konusunda ortak bir politika geliştirme zorunluluğu oluşmuştur. Bu amaç doğrultusunda üye ülkeler arasında iç güvenlik alanında ilk iş işbirliği 1976 yılından itibaren oluşturulan TREVI grupları olmuştur. 1985 yılında Avrupa Tek Senedi Avrupa Topluluğu Konseyi tarafından düzenlenen belge ile göç konusunda üye ülkelerin ilişkilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. 1990 yılında TREVI bakanları tarafından kabul edilen Dublin Eylem Programı tek başına sığınma konusunu düzenleyen bir metindir. Kişilerin sığınma taleplerinin ilk girdikleri ülkelere alınarak işlem yapılmasını ve farklı ülkelere başvurular yapılarak zaman kaybedilmesini önlemeye çalışan düzenlemeleri içermektedir. Shengen Mutabakatı ile yasa dışı göçü önleme ve göç konusu ile ilgili yasal mevzuatı etkin hale getirmek için sınır kontrolleri, adli işbirliği ve diğer bazı konularda taraf devletler arasında işbirliği çabaları oluşturulmaya çalışılmıştır. 1999 yılında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, Tampere Zirvesi, Sevilla Zirvesi, Laeken Zirvesi ile göç ve kişilerin serbest dolaşımı ayrı bir başlıkta ele alınarak eylem planı oluşturulmuş, göçmenler ile ilgili olarak yaşanan sorunların çözüm için birlik üyesi olmayan ülkelere de toplantılar açık hale getirilmiştir. Toplantılarda ortak bir sınır polisi ve sığınmacı kaynağı ülkelere ekonomik yaptırım oluşturma önerisi sunulsa da benimsenmemiş ve sığınmacı kaynağı olan ülkelere sığınmacı sayısını azalttıkları ölçüde ekonomik teşvik verilmesi kabul edilmiştir. Laeken Zirvesi'nde yasadışı göçü önlemek amacıyla dış sınır kontrolünün daha etkinleştirilmesi hedeflenmiştir. Programı üye devletlerin mali ve adli konuları da kapsayacak şekilde işbirliği içinde olmalarını öngörmektedir. 2009 yılında kabul edilen Stockholm Programı, AB 2010-2014 yılları için planlanan özgürlük, güvenlik ve adalet alanındaki hedefleri doğrultusunda Avrupa Sınır Koruma Ajansı Frontex'in ön plana çıkarıldığı bu program sonucunda Türkiye-Yunanistan sınırında hızlı sınır müdahale ekipleri yerleştirilmiştir. Lizbon Antlaşması ile her ülkenin farklı şekilde uyguladığı sığınma protokollerinin standart hale getirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.¹¹

¹¹ Muammer Uzun, M. Akif Özer, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikalarına Dair Değerlendirmeler", **2nd International Congress on Applied Sciences: Migration, Poverty and Employment - UUBK'2016**, s.82.

3.2.2. Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Yönetimi

Küreselleşmenin etkisi ile ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik alanlarındaki büyüme ve değişimler bazı sorunlara neden olmuştur. Bu sorunlar daha çok genel dış tehditlerdir. Yüksek refah düzeyine sahip, özellikle ekonomik alanlarda büyüyen ülkeler, her dönemde bu tehditlere karşı savunmasız kalmıştır. Talebin dışında kalan ülkelerin göç hareketleri tehdidin çerçevesini çizmektedir. Yasadışı göç hareketlerini önlemenin en iyi yolu, sınır güvenliğini üst seviyelere taşımaktır ve caydırıcı yasal cezaların yürürlüğe girmesidir. Sınır güvenlik yönetimi problemin boyutu için gerekli koşulları sağlayarak, kendini sürekli yenileyen bir sistemle ve yeterli düzeyde yürütülmelidir. Günümüz koşullarında, bilgi ve teknoloji çağına uygun stratejiler geliştirerek, sürecin güvenli bir şekilde yönetilmesi güvenlik açısından da önemlidir.

Grafik 3.1: Avrupa Birliği Sınırlarında Yakalanan Yasadışı Göçmen Sayısı

Kaynak: Akçadağ Alagöz, “Yasa Dışı Göç ve Türkiye”, **BİLGESAM**, Rapor No. 42, 2012.

Grafik 3.1’de, yasadışı olarak AB ülkelerine girmeye çalışan göçmen sayısı görülmektedir. Tedbirlerin alınması ve ülkeler arası işbirliği, oranlarda değişikliklere neden olmuştur.¹² 2015 yılı ve 2016’nın ilk aylarında elde edilen verilere göre yaklaşık 1,2 milyon mülteci ve göçmenin Avrupa kıyılarına ulaştığı belirlenmiştir. 2018 yılında 107.192 kişinin Avrupa’ya ulaşmak için hayatını riske attığı, 2.133 kişinin ise Avrupa’ya ulaşmak için denizlerde boğularak hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir.¹³

Uluslararası ekonomik ilişkilerde sınır güvenliği ve ekonomik entegrasyon sağlamak için transit geçiş kolaylığı, özgürlüğü kısıtlamayacak şekilde düzenlenmelidir. Bu nedenle Avrupa Birliği, sınır güvenliği açısından “Entegre Sınır Yönetimi” ni daha uygun bulmakta ve böylece serbest piyasa ekonomisinin zarar görmemesi sağlanmaktadır.¹⁴ Sınır güvenliğini sağlamak için geliştirilen Entegre Sınır Yönetimi, AB ve üye ülkeler tarafından koordinasyon, işbirliği ve ortak politika

¹² Giray Saynur Bozkurt, **Küreselleşme ve Terörizm, Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, Türk Dış Politikasının Ana Hatları, Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, Editör: İdris Bal, Ankara, Lalezar Kitabevi, 2006, s.551.

¹³ UNHCR, “Avrupa’daki Durum”, 6 Aralık 2018, (Çevrimiçi) <https://www.unhcr.org/tr/avrupadaki-durum>, 01.08.2019.

¹⁴ Murat Yeşiltaş, “İç Savaşa Komşu Olmak Türkiye’nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti”, **Analiz**, S.136, 2015, s.15,16.

olarak algılanmaktadır. Bununla birlikte, bu bakış açısı zamanla değişmekte ve farklı bir yaklaşım benimsenmektedir.¹⁵

AB, entegre sınır yönetiminde ortak pazarın düzgün gelişmesi için iç sınırda serbest dolaşımın kolaylaştırılmasını ve güvenliğin artırılmasına yönelik mümkün olduğunca karşı önlemler alınarak dış sınırların güçlendirilmesini sağlamak amacıyla ortak girişim ve eylemi vurgulayacak bir girişimi başlatmıştır. AB, sınır güvenliği yaklaşımını sınır komşusu olan diğer ülkelere taşımış ve ayrıca yabancıların seyahat etmesini kolaylaştırmıştır. AB ülkelerinde sınır yönetiminde farklı uygulamalar olmasına rağmen, bunlar temelde aynıdır. Bu ülkelerde sınır güvenliği, sınır yönetimi organizasyonları tarafından yönetilmektedir. Sınır güvenliği örgütleri, tamamen sivil yapılardan, polis teşkilatında bir şubeden veya askeri örgütlerden oluşabilir.¹⁶

3.2.2.1. Avrupa Birliği Sınır Yönetimi Alanındaki Düzenlemeler

Yasadışı göçün önlenmesi için AB bir dizi önlem almasına rağmen kaygılar giderilememiş, Üye Devletler Tampere Zirvesinde üye ülkelerle işbirliği, bilgi transferi ve teknoloji paylaşımı gibi konularda görüş alışverişinde bulunmak için bir araya gelmişlerdir. Özellikle, toplantıda tartışılan konulardan biri, güvenlik zafiyetinin yaşandığı deniz sınırlarının teknik desteğinin ve işbirliğinin önemli olmasıdır.¹⁷ Yasadışı göç tehditlerini ABD'deki 11 Eylül saldırıları ile daha net bir şekilde dile getiren AB, 15 Kasım 2001'de Avrupa Komisyonunun yasa dışı göçü önlemek için ortak politikalar belirlediği bir tebliğ yayınlamış ve bu tür tehditlerin onlar için de geçerli olabileceğini belirtmiştir. Bu tebliğ hazırlanmadan önce şu hususlar kaydedilmiştir:¹⁸

¹⁵Adem Akman ve İsmail Kılınç, "AB'de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB sürecinde Türkiye'nin Entegre Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları", **Türk İdare Dergisi**, 2010, S.467, s.10,11.

¹⁶Zeynep Özler, "AB'de ve Türkiye'de Sınır Yönetimi", **İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu**, 2010. (Çevrimiçi) http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/16-ab_ve_trde_sinir_yonetimi-zeynep_ozler-nisan_2010.pdf, 18.05.2017.

¹⁷Özgür, **a.g.e.**, s.161.

¹⁸**A.e.**, s. 162.

- Üye ülkeler arasında, ortak vizeden kaynaklı karışıklığı önlemek,
- İşbirliği içinde hareket ederek göç konusunda izlenecek ortak bir politika geliştirmek,
- Bilgi akışında üstün teknolojileri kullanarak hızlı transfer yoluyla bir güvenlik ortamı kurmak,
- Sınırların korunması için eğitimli sınır muhafızlarının kurulması, gerektiğinde polis kolejiyle koordinasyonun sağlanması,
- Sınırdaki yüksek güvenlik sağlamak için daha fazla tedbir alınması gerektiğidir.

Tebliğ, sınır güvenliği yönetiminde daha mesleki yaklaşımların gerekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca bir anlamda yasadışı göç sınırlarını çizmesi ve insan kaçakçılığına karşı alınacak adımları belirleme meselesini açıklığa kavuşturması açısından da bu tebliğ önemlidir. Bu tebliğ sonucunda aşağıdaki kararlar alınmıştır¹⁹:

- Yasadışı göçle ilgili sayısal bilgilerin oluşturulması,
- Bilgi teknolojisini kullanarak istihbarat sağlanması, buna göre analiz yapılması,
- İşbirliği içinde hareket eden hükümetlerden tavsiyeler ve destek alınması,
- Yasadışı göçün gerçekleşebileceği üçüncü komşu ülkelere mali destek sağlayarak sınır güvenliği oluşturulmasıdır.
- Ülke bilinci adına kampanyalar yaparak farkındalık yaratmak için atılması gereken adımlar da atılmıştır.

Üye Devletlerin yasadışı göçle ilgili katı önlemleri alarak sınır güvenliği için en üst düzeyde güvenlik sağlamak için Avrupa Birliği'nin belirlenmesinin ardındaki mantık; Bu, teröristlerin sınırdaki yetkisiz ve kontrolsüz mültecilere girebileceği fikrindedir. Bu tedbirlerin hızlı ve katı şekilde benimsenmesi, 11 Eylül'de gerçekleşen terör saldırısının bir sonucudur. Bildirim dokümanında bilgi akışının sağlanması, gerekli tedbirlerin alınması ve gerekli düzenlemelerin yapılması için sınırdaki

¹⁹ COM, "Communication From the Commission to the Council and the European Parliament On A Common Policy on Illegal Immigration", 2001, (Çevrimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0672:FIN:EN:PDF>, 17.05.2017, s.14,16.

oluşturulacak eğitimli muhafızlarla sınır denetimi yapılması kararlaştırılmıştır. Sınır yönetiminde EUROPOL, Schengen Bilgi Sistemi (SIS), Vize Bilgi Sistemi (VIS) ve Avrupa Parmak İzi Birimi (EURODAC) gibi birimler için önemli görevler verilmiştir.²⁰ Bu birimler üst düzeyde profesyonelce oluşturulmuş ve sınır yönetim görevinde göz önüne alınacak ilerlemeyi kaydetmiştir. Sınır yönetiminin ortaya çıkmakta olan açıklığı sınırların entegre yönetimi, gözetimi ve etkin kontroller yoluyla güvenliği sağlamaktır. Bu hedefler doğrultusunda daha ileri bir sisteme yönelik adımlar atılmış ve profesyonel ve operasyonel bir birim kurulmuştur.

3.2.2.2. FRONTEX

AB ülkelerinin sınırlarının güvenlik yönetimi için gerekli olan operasyonel işbirliğini yönetmek için Avrupa Ajansı, bir başka kullanım ile Frontex'in kurulmasıyla ilgili olarak konseye sunulmuş ve 26 Ekim 2004'te kabul edilmiştir. 2004 yılında Konsey Yönetmeliği, Frontex'in kurulması kararı Varşova'da 3 Ekim 2005 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.²¹ Frontex'in amacı, dış sınırların entegre yönetimini sağlayarak, deniz ve kara sınırlarının, hava limanlarının ve deniz geçitlerinin sınırlandığı toplumsal mevzuatın, dış sınırların geçişinde uygulanmasını kolaylaştırmaktır.²²

Direkt faaliyete sahip olmayan Frontex'in faaliyetleri, sınır yönetimi ile ilgili olarak üye ülkelerde kurulan merkezlerden yürütülmektedir. Geçici özelliklere sahip uzmanlaşmış merkezler haline getirilen bu merkezler; Yunanistan ve İspanya'da deniz sınırları, Almanya'da sınırlar, Finlandiya'da risk analiz merkezi, İtalya'da havaalanı, Avusturya'da eğitim ve Birleşik Krallık'ta kontrol ve izleme merkezleri olarak sıralanabilir. Frontex, yasadışı göç hareketlerinin yoğun olabileceği göç potansiyelinin yüksek olduğu AB'nin güney sınırında daha etkili bir şekilde çalışmaktadır.

²⁰ A.e., s. 17, 18.

²¹ Olcay Erkıral Tavas, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi)", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara, 2015, s. 158.

²² Steve Peers, **EU Justice and Home Affairs Law**, Oxford: University Press, 2007, s.142-144

Frontex'in sınır güvenliği alanındaki misyonu dört ana kategoride toplanabilir²³:

- İç sınırlar içerisinde meydana gelebilecek göç hareketlerini gözleyerek kontrolle ilgili operasyonları yürütmek, yasadışı yollarla giren ve üye devletlerle işbirliği yapacak operasyonel işlemleri yürütmek,
- Dış sınırda mavi ve yeşil sınırlar olarak adlandırılan alanlarda gözetim, risk analizi ve işbirliği,
- Sınırdaki güvenlik için kurulan tüm kurumların operasyonel olarak işbirliğinin sağlanması, sınır ötesi kontrolleri sağlamak için irtibat görevlilerinin faaliyetleri, vekaletname uygulamaları ve konsolosluklar arasında uluslararası ticaret örgütleriyle ortak pazarın korunması.

AB sınır güvenlik noktalarından giriş ile ilgili 2009-2012 yılları arasındaki veriler Tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.2: Avrupa Birliği Dış Sınırlarında Yasadışı Göçmen Tespiti ile İlgili Durum

FRAN Göstergesi	2009	2010	2011	2012	Önceki yıla göre değişim (%)
SGN'den Yasadışı Girişler*	104.599	104.060	141.051	72.437	-49
SGN'den Gizli Girişler	296	242	282	605	115
Aracılar	9.171	8.629	6.957	7.720	11
Yasadışı Kalışlar	412.125	353.077	350.948	344.928	-1,7
Girişe İzin Verilmemesi	113.029	108.651	118.111	115.305	-2,4
Sığınma Başvuruları	219.814	203.880	254.054	272.208	7,1

*Yeşil sınır (greenborder) kavramı iki ülke arasındaki kara sınırlarını, mavi sınır (blueborder) kavramı ise nehirlerden oluşan sınır hatlarını nitelemek için kullanılmaktadır.

Kaynak: Ogün Özgür, “Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye’ye Etkileri”, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2013, s.168.

Frontex tarafından düzenlenen etkinlikler için bütçeden önemli miktarda ödenek ayrılmıştır. Sınırdaki operasyonlarda yakalanan yasadışı göçmenlerin tutuklanmasıyla birlikte üçüncü ülkelere uçak seferleri ile geri gönderilmektedir. Bu uçuşlarda, uçakları kiralamak, personelin göçmenlere eşlik etmesini sağlamak, sağlık

²³ Tavas, **a.g.e.**, s. 159, 160.

ihtiyaçlarını (sağlık personeli ve teçhizat gibi) karşılamak, insan hakları gözlemcilerini ve geçimlerini sağlamak, yiyecek, içecek ve konaklama ihtiyaçlarını karşılamak ve ayrıca tüm görevli personelin giderleri karşılamak da Frontex bütçesi kapsamındadır.²⁴

3.2.2.3. EUROPOL

Sınır güvenliğinden sorumlu yetkililerin görevlerinde başarılı olabilmesi için elde edilen bilgilerin paylaşımı hayati bir öneme sahiptir. Üye devletler tarafından sınır güvenliği sağlanması için sağlanacak bilgilerin, karşılıklı veri tabanından gizlilik ve güvenlik arasında doğru dengeyi sağlamak üzere yapılabileceği belirtilmektedir. Havalimanlarındaki terörizmi önlemek için, havayolu yolcularının bilgi paylaşımında gizlilik ve güvenlik dengelemesi ilkesine uygun olarak işletilmelidir.

Europol (Avrupa Polis Memuru), Hollanda'nın merkezi olarak Lahey'de kurulan bir polis teşkilatıdır. Haziran 1991'de düzenlenen Lüksemburg Zirvesinde tartışılmış ve 1995 yılında imzalanan sözleşme ile 1998'de hizmetine başlamıştır. Europol, üye ülkeler tarafından ortaklaşa yürütülen üçüncü ülkelerle işbirliği içinde çalışan bir kuruluş olup görevlerini şu şekilde sıralanmaktadır²⁵:

- Uyuşturucu kaçakçılığını önlemek
- Terörizmi önlemek
- Dolandırıcılığı önlemek
- Yasadışı organize suçları önlemek
- İlegal göçe karşı faaliyetler yürütmek
- Şüpheli parasal işlemleri takip etmek ve önlemek
- İnsan kaçakçılığına engel olmak

Çok sayıda suç dosyasını inceleyen Europol'ün faaliyetleri 1999- 2000 yılları arasında gerçekleşen yasadışı göç oranını %16'dan, 2010 yılında % 9'a kadar

²⁴ Özgür, **a.g.e.**, s.170

²⁵ Özgen, **a.g.e.**, s.55.

düşmüştür.²⁶ Bu ilerlemeye rağmen AB yine de yasadışı göç konusunda her zaman yeni politikalar üretmeye ihtiyaç duymaktadır.

Europol, ülke vatandaşlarına adalet, güvenlik, özgürlük anlamında en üst seviyede koruma gerçekleştirmeyi amaç edinmiş teşkilat olarak 2001 yılından itibaren görevi daha kapsamlı hale getirilerek uluslararası suçların tamamını kapsayacak şekilde genişletilmiştir.²⁷

3.3. Türkiye'nin Göç Politikası

Budapeşte Grubu, yasadışı göçün oluşumuna karşı önlem almayı hedefleyen ilk kuruluş olup, Türkiye de bu gruba dâhildir. Bu grup 52 hükümetin ve 10 uluslararası örgütün katıldığı, yasadışı göçle mücadele ve önlemeye yönelik kalıcı çözümler üretilmesini ve göç idaresi mevzusunda sürdürülebilir sistemlerin oluşturulmasını amaçlayan hükümetler, sivil toplum işbirliği ve diyalog platformudur. Grubun yasadışı göçle mücadele konusundaki en önemli çalışması aldığı tavsiye kararlardır. Bu tavsiyeler, “vize rejimlerinin uyumlaştırılması, insan kaçakçılığı ile mücadele mevzuatının genelleştirilmesi, kaynak ülkeye geri dönüş ve yeniden kabul anlaşmaları, yasadışı göçe ilişkin bilgi alışverişi, Ortadoğu ve Doğu Avrupa ülkelerine teknik ve finansal yardım yapılması, İnsan ticareti ile diğer organize suç türleri arasında ilişki kurulması, katılımcı ülkeler arasında ileriye dönük işbirliği” olarak yedi başlık altında belirtilmiştir.²⁸

Türkiye, BM tarafından göç ve göçle ilgili konularda hazırlanan uluslar arası belge ve metinlerin nerdeyse tamamına dâhil olmuştur. 1951’de görüşülen “Mültecinin Hukuki Durumuna ilişkin Cenevre Sözleşmesi” 1961 yılında, bu sözleşmeye ek olarak yapılan 1967 Protokolü ise 1968’de yürürlüğe girmiştir.” Bu protokollere coğrafi çekinceler nedeniyle imza atan Türkiye, haklı olmasına rağmen bugün hala eleştirilmektedir. Bu coğrafi çekincesinden kaynaklı olarak Türkiye,

²⁶ EUROPOL, **Europol Review: General Report on EUROPOL Activities (2010)**, Luxembourg, 2011, p.12,13.

²⁷ Özgür, **a.g.e.**, s. 101.

²⁸ Budapest Process, Regional Consultative Process On Migration, 1993, (Çevrimiçi) <https://www.iom.int/budapest-process>, 17.01.2018.

sözleşmeye uygun şekilde, mültecileri yalnızca Avrupa ülkelerinde zulme uğramaktan korktukları için kaçarlarsa kabul edeceğini belirtmiştir. Aralık 2000’de yasadışı göç ve uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili olarak imzalanmıştır. Ayrıca TBMM tarafından Ocak 2003 tarihinde, yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığı konusunda, Aralık 2000’de imzalanan “BM Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi” ve ek protokolleri onaylanmıştır.

BM Sözleşmesi dikkate alınarak “Türk Ceza Kanunu” yeniden uyarlanmış ve adı geçen kanunda “Özel Hükümler Bölümünün Uluslararası Suçlar” kısmında “(yeni TCK, Madde 79 ve 80; eski 201/a ve 201/b maddeleri) göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti” tanımları ve ögeleri tanımlanmıştır. Madde 79’da Göçmen kaçakçılığı; çıkar elde edebilmek için yasadışı şekilde yabancıları ülkeye sokarak saklamak ya da yasadışı ülkede kalmasına ya da yurtdışına çıkmasına fırsat vermek şeklinde gerçekleşmektedir. Bu vatandaş Türk vatandaşı da olsa durum aynıdır.

Ayrıca Anlaşmalı evlilikleri önlemek için, 403 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununun 5. Maddesi değiştirilerek, Türk vatandaşları ile evlenen yabancılar için yurttaşlığa kabul sürecinin, evliliğin onay tarihinden itibaren 3 yıl sonra başlatılacağı karara bağlanmıştır. Böylece sahte evliliklerle ülkeye yabancıları alarak insan ticareti yapan insan tacirlerinin bir yöntemi daha ortadan kaldırılmıştır.

Yasa dışı çalışmayı önlemek için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından “Yabancıların Çalışma İzinlerini” belirlemek amacıyla 2003 yılında yasa hazırlanmıştır. 2004’te yürürlüğe giren “Kara Ulaştırma Yönetmeliği” gereği olarak “yasadışı insan taşımacılığı ve ticareti ile diğer suçlardan dolayı mahkumiyet cezası alanların yetki belgelerinin iptali ve 3 yıl geçmedikçe de yeni yetki belgesi verilmemesi” hükme bağlanmıştır. Bu karar ile kara yoluyla insan kaçakçılığı yapanların önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Türkiye, 2004’te Uluslararası Göç Örgütü üyesi olmuştur. Bu örgüt acil durumlarda göçmenlere yardım, gönüllü geri dönüşlere destek, mültecileri yeni ülkelere yerleştirme, göçmenlerin sağlığı, maddi ihtiyaçları ve yasal göçler alanında çalışmalar yapmaktadır. Türkiye bu örgüt ile işbirliği yaparak insan ticaretini önlemeye yönelik çalışmalar da yürütmektedir.

3.4. Türkiye'nin Sınır Güvenliği Politikası

Cumhuriyet tarihi boyunca sınırlarımıza yönelik tehditlerin boyutları zaman zaman değişmiştir. Bu doğrultuda alınan tedbirler ve geliştirilen politikalarda da önemli ölçüde gelişmeler yaşanmıştır. Cumhuriyetin kurulduğu ilk dönemlerde sınırlara yönelik geliştirilen politika toprak bütünlüğünü korumak şeklinde olmuştur. Devlet yeni bir rejimle savaş sonrası sadece buna odaklanmış, sınırların güvenliğini sağlamak tek amaç olmuştur.²⁹ Bu dönemde sınır güvenliği konusunda uluslararası anlaşmalar gereğince sınırlar korunsun da Hatay sınırı Suriye ile her zaman sorunların yaşandığı bir sınırimız olmuştur.³⁰

Sınır güvenliğinde Türkiye'de küresel gelişmelerin etkisinde kalmıştır. Sınırlarımızı tehdit eden unsurların çeşitliliğinin farkına vararak tedbir geliştirmiştir. Özellikle kitlesel göç hareketleri ülkemizi bütünüyle tehdit eden bir unsurdur. Ülkemizin konumundan dolayı transit bir ülke özelliği göstermesi de insan kaçakçılığının yapılması için uygun koşulların olduğunu düşündürmektedir. Bu problemler ülkemizi hem bölgesel hem de küresel anlamda ilgilendirdiği için AB ile ikili ilişkilerde sınır güvenli konusundaki değişimin zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye sınır güvenliğinde politika değişikliğine giderek, AB üyelik sürecinde koordinasyon ve işbirliğini hedefleyen entegre sınır yönetimi modelinin geliştirilmesi gerekliliğine göre yön tayin etmiştir. Ancak geliştirilen hiçbir strateji terörün, kaçakçılığın, insan ticaretinin ve göç hareketlerinin önüne geçilmesini sağlayamamıştır. Özellikle Suriye'deki iç savaş sonrası durum sınır güvenliğinde istemli olarak bir boşluk ortaya çıkmasını sağlamıştır.³¹ Türkiye güney sınırında liberal bir uygulamaya geçerek Suriye'deki mültecilere karşı serbest dolaşım sağlamıştır. Ancak, savaşın kurbanları yanında, sınırdan serbestçe geçen terörist gruplar,

²⁹ Ferhat Tekin, *Sınırın Sosyolojisi: Ulus, Devlet ve Sınır İnsanları*, Ankara, Açılım Kitap, 2014, s. 134.

³⁰ Yücel Güçlü, *The Question Of The Sanjak Of Alexandretta: A Study in Turkish-French-Syrian Relations*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001; Michael B. Bishku, "Turkish-Syrian Relations: A Checkered History", *Middle East Policy*, C.19, No.3, 2012, s. 43.

³¹ Yeşiltaş, *a.g.e.*, s. 15.

hükümetin politikalarında değişikliklere neden olmuş sınırlar daha sıkı korunmaya başlanmıştır.

3.4.1. Transit Ülke Olarak Türkiye

Göç ve mülteci sorununun krize dönüştüğü bir başka ülke ise Türkiye olup, transit ülke özelliği ile öne çıkan Türkiye'nin karşılaştığı sorunlar bu başlık altında anlatılacaktır. Transit göç, etnik ya da göçmen bir ülkenin yasal ya da yasal olmayan şekilde kullanımıdır.³² Transit göçmenler, hedef ülkeye ulaşmayı hedeflemekte, geçici bir süre transit ülkede para biriktirme ya da belgeleri hazırlama gibi dar sosyal amaçlarla bir araya gelerek eğitim görmektedirler. Transit göçmenlerin çevre ve diğer koşulları da beklerken yaşamlarını sürdürdükleri bu ülkelere transit ülkeler denilmektedir. Transit ülkelerin ana işlevi, göç edilen bölgelere aracılık etmektir. Başka bir deyişle, kaynak ülkeden gelişmiş hedef ülkeye seyahat eden yasadışı göçmenler, belirli bir süre transit ülkede vakit geçirmek ya da zorla kalmak durumundadırlar. Dolayısıyla göçler, doğrudan komşu bölgelere değil de diğer ülke topraklarını geçmek zorunda kalınacak mesafedeki hedef ülkelere taşınırsa, transit ülkeler faktörü devreye girmektedir. Bu bağlamda, bir göç trafiği içindeki transit ülkelerin sayısı birden fazla olabilmektedir. Transit ülkeler göçün başladığı ve bittiği yerlere göre ana güzergâh yönünde değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelere de az gelişmiş ülkeler olduğu sürece, her ülke transit ülke olabilmektedir. Dolayısıyla bunun ayrımı çok net değildir. Çünkü transit ülkenin vatandaşı da göçmen olabilmektedir³³.

Uluslararası göç yasasına göre, transit ülke; “Göçmenlerin veya mültecilerin başka bir ülkeden diğerine yasal ya da yasadışı yollardan göç ettikleri üçüncü ülkeye verilen sınır”dır. Menşe ülkelerden gelenler hedef ülkelere geçerken bu sınırı geçmektedirler.³⁴ Bununla birlikte, “sınırı geçmek” genellikle spekülative bir

³² Mutluer, **a.g.e.**, s.11.

³³ Akçadağ Alagöz, **a.g.e.**, s.19.

³⁴ Gökçe Bayındır Goularas ve Ulaş Sunata, “Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi”, **Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi**, C.2, S.1, 2015, s.20.

kavramdır. Sınırı geçmek zor bir süreçtir ve zor koşullarda birçok faktörün bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu nedenle transit ülkeler, hedef ülkeler ve uluslararası örgütler tarafından dindaşlarını korumamakla suçlanmaktadırlar. Transit ülkeler de buna karşı ekonomik yönden hasar aldıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda, göçün transit ülkeler üzerindeki etkileri şöyle sıralanabilir³⁵:

- Transit göçten dolayı terör örgütleri ülkeye girmiştir,
- Göçmenlerin yasadışı çalışması sonucu vergi kayıpları artmıştır,
- Transit göçmenler ülke dışına çıkabilmek için döviz almış ve paranın değerini düşürmüştür.
- İş bulamayan göçmenler çeşitli suçlara karışmıştır,
- Yakalanan göçmenlerin getirdiği maliyet nedeniyle ülke hazinesi zarar görmüştür.

Bununla birlikte, bunlar güvenlik odaklı bir yaklaşımın sonucudur ve bilimsel desteğe ihtiyaç duyan argümanlardır.³⁶

Öte yandan küresel göç sorunu, hedef ülkeler kadar transit ülkelerin de bir sorunudur ve transit ülkeler artık hedef ülkeler haline gelmeye başlamışlardır. Bu açıdan Türkiye, transit ülkeden hedef ülkeye geçişin en önemli örneğidir. Ekonomik şartların ve milli gelirin artması, yaşam standartları ve şartlarının yükselmesi 20-30 yıl öncesine kıyasla Türkiye'yi göçmenlerin daha uzun süre veya yasadışı olarak yaşadığı bir ülke haline getirmiştir. Bu bağlamda Türkiye transit ülke olmanın sorunlarını büyük ölçüde yaşamaktadır ancak Suriye krizinin etkisi ile hedef ülke haline gelmeye başlamıştır. Bunun en önemli göstergesi, yaklaşık 2.000.000 Suriyelinin Türk topraklarında yaşıyor olmasıdır. Bu rakamın ileriki yıllarda daha da artacağı öngörülmektedir.³⁷

³⁵ Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, V.9/2 Winter, 2014, s.1697.

³⁶ A.e.

³⁷ Çağrı Tanyol, "2015 Sonunda Suriyeli Sayısı 2,5 milyon olacak", 22 Temmuz 2015, (Çevrimiçi) <http://www.amerikaninsesi.com/content/suriyeli-sayisi-2-5-milyon-olacak/2873633.html>, 08.01.2018.

Kuşkusuz Türkiye, yalnızca transit ülke olarak düşünülmemelidir. Tarihsel coğrafi konumu ile Türkiye hem göçmen hem transit ülke hem de bazen bir varış noktası kaynağı yani hedef ülke olabilmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda ülkenin transit ülke kategorisine girdiği görülmektedir. Burada Türkiye'nin coğrafi konumu büyük bir paya sahiptir. Türkiye, Avrupa'nın güneydoğu kesiminde bulunan en önemli transit yollarından biridir.³⁸ Türkiye'nin de bulunduğu Doğu Akdeniz rotası, AB topraklarına yasadışı giriş için kullanılan ikinci en önemli noktadır. Türkiye'nin çok uzun kara sınırları ve deniz kıyıları olması nedeniyle birçok komşusu bulunmaktadır. Arazi sınırları incelendiğinde; 911 km Suriye, 560 km İran, 384 km Irak, 328 km Ermenistan, 276 km Gürcistan, 269 km Bulgaristan, 203 km Yunanistan, 18 km Nahçıvan olmak üzere, toplam 8333 km deniz sınırı, 48 hava, 53 deniz, 22 arazi ve 7 demiryolu olmak üzere toplam 130 sınır limanından yoğun giriş-çıkış yapılmaktadır.³⁹ Bu nedenle, kontrolün zor olduğu ve maliyetlerin büyük olduğu belirtilmektedir. Türkiye 1980'lerin sonundan itibaren Irak, Bulgaristan ve Yugoslavya'dan da göç almıştır. Özellikle yıldırıcı siyasi politikalar nedeniyle Bosna ve Bulgaristan gibi ülkelerden ciddi oranda Türk asıllı vatandaşların göçleri gerçekleşmiş ve Türkiye'ye kalıcı olarak yerleşmişlerdir. Ancak özellikle bu tarihten sonra, Türkiye'nin göçmenleri kucaklayan bir ülke olduğu ortaya çıkmış, alıcı ve transit ülke haline gelmesi hızlanmıştır. O zamandan beri, yabancı uyrukluların Türkiye'ye göç edenlere oranı artmaya başlamıştır. Yeni süreçte ana özellik büyük sığınma hareketleri ve düzensiz göçlerdir. Bu gelişmede küreselleşmenin ve Türkiye'nin komşu ülkelerle coğrafi, kültürel ve tarihsel yakınlığının doğrudan ve dolaylı etkileri rol oynamaktadır.⁴⁰ Ulus devlet, Ichthygu ve Keyman'ın belirttiği gibi küreselleşmenin getirdiği krizle birlikte, sığınmacılar için doğrudan transit bir ülke haline gelmiştir. Bununla birlikte, bu sorun ulus devlet güvenlik paradigması ile çözülememektedir. Bu

³⁸ Recep Korkut, Türkiye'de Sığınmacı ve Mülteciler, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Niğde, 2010, s.38.

³⁹ Taşkın Deniz, "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 2014, C.18, S.1, s.185.

⁴⁰ Goularas ve Sunata, **a.g.e.**, s.16.

nedenle, tüm uluslararası aktörlerin göç sorununa birlikte çözüm bulması gerekmektedir.⁴¹

21 yüzyılda Türkiye’den gelişmiş Batılı ülkelere geçiş, yaygın bir göç davranışı haline gelmiştir. Özellikle Irak ve Suriye iç savaşı ve İSİD faktörü uluslararası göçü tetikleyen unsurlara dönüşmüştür. Yüzbinlerce insanın gelişmiş ülkelere kitleler halinde göç etmeye çalıştıkları bu yolculukta Türkiye transit bir ülkeye dönüşmüştür. Türkiye’de son on yılda yakalanan yasadışı göçmen sayısı 652.788 ve kaçak göçmen organizatörlerin sayısı 10.888’dir. 2014 verilerine göre, son 3 yılda yakalanan kaçak sayısı 20 kat artmıştır.⁴²

Başka bir görüşe göre, Türkiye tarihsel olarak da her zaman bir transit ülke konumunda olmuştur. Büyük ticaret ağı, Anadolu topraklarından geçen ve birçok göçebeliğin sahnesi olan İpek Yolu’nun transit noktası Türkiye’dir.⁴³ Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Nazi Rejimi, 1979 İran İslam Devrimi, 1992-1995 Bosna Savaşı, 1998-1999 Kosova Savaşı gibi tehdit unsurlarından kaçan farklı bölgelerden, farklı milletlerden ve farklı dinlere mensup kişiler Türkiye’ye göçmen ya da mülteci olarak giriş yapmıştır. Bu süreçlerde de Türkiye transit ülke konumunda kitlesel göçlerle her zaman karşılaşmıştır.⁴⁴

⁴¹Ahmet İçduygu ve Fuat Keyman, “Globalization, Security and Migration: The Case of Turkey”. **Global Governance**, C.6, S.3, 2000, s.367-387.

⁴² Al Jazeera Turk, “Türkiye’deki Göçmenlerin 43 bini Yasa Dışı”, 18 Şubat 2014, (Çevrimiçi) <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiyedeki-gocmenlerin-43-bini-yasa-disi>, 12.01.2018.

⁴³ Muzaffer Bakırcı, “Coğrafi Açıdan Anadolu’nun Tarihi Ulaşım Ağı ve İpek Yolu”, **Avrasya Etüdleri**, C.45, S.1, 2014, s.65,66.

⁴⁴ Şebnem Çakran, Veysel Eren, “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.14, S.39, 2017, s.19.

Tablo 3.3: Suriye İç Savaşı Sonucu Göç Eden Suriyeli Mültecilerin Ülkelerdeki Dağılımı

Ülke	Suriyeli mülteci/göçmen
Türkiye	2.3 milyon
Lübnan	1.1 milyon
Ürdün	640 bin
Irak	250 bin
Mısır	150 bin
Almanya	184 bin
İsveç	103 bin
İngiltere	8 bin

Kaynak: Seher Bitkal, “Uluslararası Göçler ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği”, **Akademik Perspektif**, 12 Eylül 2014, (Çevrimiçi) <http://akademikperspektif.com/2014/09/12/ulusotesi-gocler-ve-multeci-sorunu-suriye-ornegi/>, 23.12.2017.

II. Dünya Savaşı’nın ardından, Humeyni’den sonra Batı’dan İran’a ve İsrail’e göç eden Yahudilerin geçiş ülkesi olmaya devam etmiştir.⁴⁵ Aşağıdaki sebeplerden dolayı Türkiye, transit göç için bir güzergâh haline gelmiştir⁴⁶:

- Komşu ülkelerdeki politik belirsizlikler ve çatışmalar nedeniyle daha güvenli alanlara geçilmeye ihtiyaç duyulması,
- Türkiye’nin coğrafi konumu,
- Türkiye’nin, AB’nin güneydoğu komşusu olması,
- Özellikle Türkiye’de Avrupa’nın sıkı denetimleri nedeniyle göç edenlerin çevre ülkelere yönlendirilmesi,
- Türkiye komşu ülkelerle karşılaştırıldığında daha iyi ekonomik koşullar sunduğu için göçmenlere çekici gelmektedir.

Öte yandan, Türkiye’nin transit ülke olmasına neden olan olumsuz faktörler aşağıdaki gibidir⁴⁷:

- Doğu sınırlarının dağınık olup, kontrol edilmesinin zor olması,

⁴⁵Paydak, **a.g.e**, s.59.

⁴⁶Deniz, **a.g.e**, s.184.

⁴⁷Paydak, **a.g.e**, s.61.

-Yasadışı göç açısından doğu sınırlarının yeterince güvence altına alınamaması,

- Ege ve Akdeniz kıyılarında coğrafi yapının yasadışı göçe uygun olması.

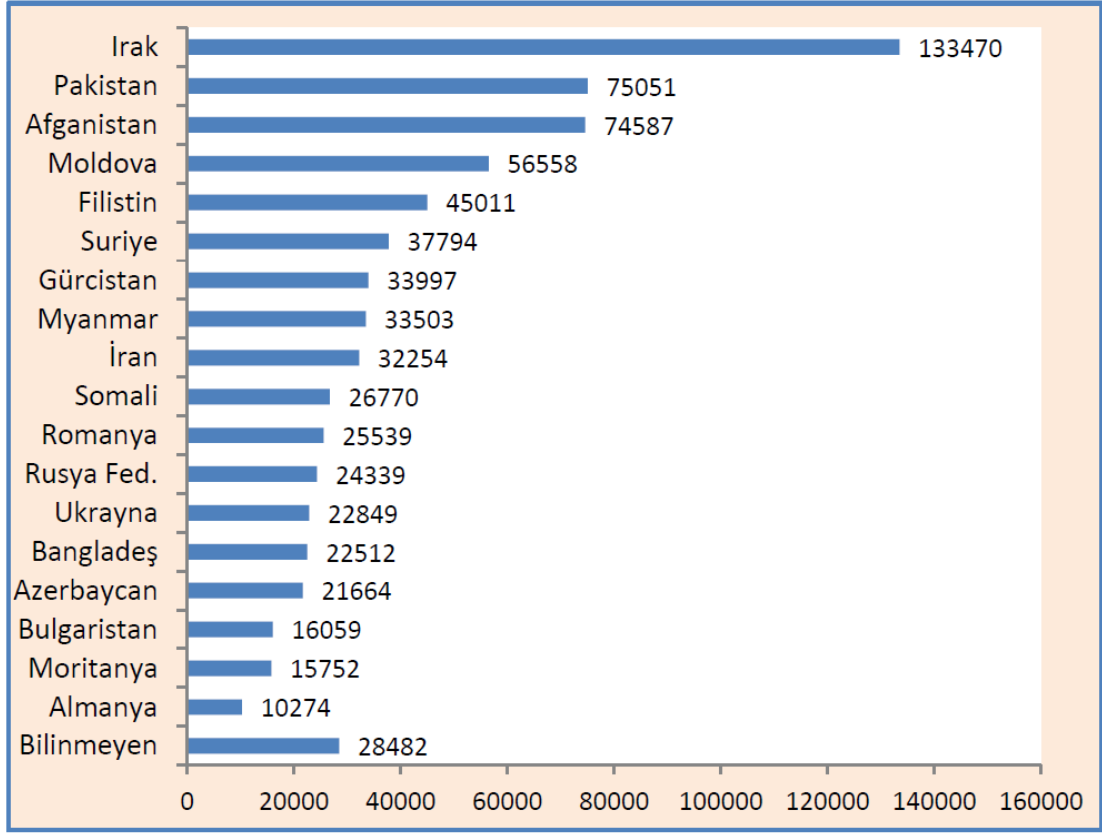
Transit göç yasadışı göçün yalnızca bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin göçmen nüfusu transit göçmenlerden, yasadışı göçmen işçilerden ve sığınmacılardan oluşmaktadır. Türkiye'ye yasadışı yollardan giren göçmen profiline bakıldığında bazılarının kalmayı amaçladığı, ancak, büyük bir kısmının Türkiye'yi yalnızca “transit ülke” olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Bu anlamda Türkiye, Avrupa'ya girmeden önce son toprak olarak önemli bir konuma sahiptir. Transit ülke olarak Türkiye'yi kullanan göçmenler ve mülteciler ağırlıklı olarak Orta Doğu'dan (başta Suriye, İran ve Irak) ve Batı Asya ülkelerinden (Afganistan, Pakistan, vb.) gelmektedirler⁴⁸. Bununla birlikte, son yıllarda özellikle Afrika ülkelerinden Somalililer, Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmaya başlamışlardır⁴⁹. Çoğunlukla doğu sınırından olan bu insanlar yasadışı yollarla tüm ülkelere girmekte ancak daha çok Yunanistan ve İtalya topraklarına ulaşmayı hedeflemektedirler. Bununla birlikte, çoğunlukla bu topraklar nihai hedef değildir. Asıl hedef Avustralya, Kanada ya da Amerika Birleşik Devletleri gibi son derece gelişmiş ülkelere gitmektir.

⁴⁸ Goularas ve Sunata, **a.g.e**, s.24.

⁴⁹ Deniz, **a.g.e**, s.190.

Tablo 3.4: Türkiye’de Yakalanan Transit Göçmen Sayısı ve Menşei (1995-2013)

Kaynak: Orhan Deniz, “Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergâhında Türkiye Opsiyonu”, *Sosyoloji Dîvanı*, 6, Temmuz-Aralık, 2015, s.216.

Tablo 3.4’de görülebileceği gibi, son yıllarda Türkiye’de yakalanan kaçak göçmenlerin çoğunluğunun Iraklılardan oluştuğu görülmektedir. Ancak 2013 yılından sonra buradaki rakamların Suriyeliler lehine artacağı görülecektir. Örneğin 2013 yılında yakalanan 39.890 Kaçak göçmenin 16.372’sinin Suriye vatandaşı, 5.991 kişinin Afganistan, 2.483 kişinin ise Burma (Myanmar) vatandaşları olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁰

Türkiye üzerinden yakalanmadan Avrupa’ya ulaşmaya çalışan kişi sayısı yılda 200.000’den fazladır ve her geçen gün daha da artmaktadır. Türkiye bu insanlar

⁵⁰ Orhan Deniz, “Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergâhında Türkiye Opsiyonu”, *Sosyoloji Dîvanı*, C.6, Temmuz-Aralık 2015, s.216.

tarafından yasadışı yollarla girilebilen bir sığınma ülkesi veya transit yapılabilecek bir ülke olarak görülmektedir.⁵¹ Buna göre transit göç edenlerin Türkiye’yi, Avrupa’ya geçişte bir “bekleme odası” olarak gördüğünü göstermektedir. Yapılan bir çalışmada, transit bir göçmenin ülkeden çıkış yaparak Türkiye’ye ilk gelişine kadar yaklaşık bir yıl geçtiğini, bir yıl içinde de hedef ülkeye gitmeyi planladığını ve Türkiye’de ortalama iki yıl geçirdiğini göstermektedir. Bu araştırmanın bulguları arasında, Türkiye’ye göçün bedeli 990 dolar, Türkiye’den de hedef ülkeye götürülme yaklaşık 2.800 dolar civarındadır. Transit göçmenler genellikle sınır illerinden giriş yaparak İstanbul ve İzmir gibi kalabalık şehirlerde saklanmakta, bazen iktidar tarafından kontrol edilen evlerde, çoğu zaman da suç örgütleri tarafından kiralanmış evlerde veya ucuz otellerde ikamet etmektedirler. Bu süreç, insan ve göçmen kaçakçıları için 1.000 ila 7.000 dolar arasında para kaynağı oluşturmaktadır.⁵²

Öte yandan, Türkiye’nin transit konumunu güçlendiren bir diğer konu da coğrafi durum ve sığınmadır. Son yıllarda Türkiye’de sığınmacıların çoğunun bu talepleri reddedilmiş ve üçüncü bir ülkeye yerleşmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla, bir mülteci kalmak istiyor olmasına rağmen kolay bir ülke olmadığı için Türkiye’nin transit ülke statüsü giderek güçlenmektedir⁵³. Bununla birlikte Türkiye, mültecileri ve transit göçü kategorik olarak ayırmamayı tercih etmektedir. Türkiye’nin “geçiş ülkesi” olmayı deneyimlediği ve kontrol ettiği bir başka sorun, göçmen kaçakçılığıdır. Göçmen kaçakçılığı; “Kişilerin yasadışı olarak ekonomik, siyasi, sosyal ya da başka nedenlerle yaşadıkları ülkeden uzaklaştırılmasını, bir ülkede ikamet izni olmaksızın başka bir ülkeye girmesini veya barınmasını sağlamak için örgütlenmeleridir.”⁵⁴ Türkiye, göçmen kaçakçılığında transit bir ülkedir. Son yıllarda dünyada büyük bir sorun olan ve terörizmle de ilişkili olan bu yasadışı hareket sayesinde, transit geçişlerin% 85’i özellikle yol kullanımı ile yapılmaktadır. 2006’da Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçlar Birimi Bürosu (UNODC) raporuna göre

⁵¹ Paydak, **a.g.e.**, s.66.

⁵² **A.e.**, s.66,77.

⁵³ Goularas ve Sunata, **a.g.e.**, s.27,28.

⁵⁴ Deniz, **a.g.e.**, s.190.

Türkiye, insan ticareti açısından hem transit hem de hedef ülke olarak oldukça yüksek riske sahip bir ülkedir.⁵⁵

Göçmen kaçakçılığı, daha önce denenmiş güzergâhlar kullanılarak yapılmaktadır. Schloendart'a göre göçmen ticaretine katılan aktörler şunlardır:

- Finansör (Organizatör): Kaçakçılık organizasyonunu finanse eden bu kişilerin organizasyonun piramidal yapısı, en alt seviyede bulunan kaçakçılar ve göçmenler tarafından tanınması ve ulaşılması kolay değildir..

- Aracı: Muhtemel göçmenlerle ilk bağlantı kuran kişidir. Göçmenlerle aynı kültürden ve saygı gören bu kişi (yerel aktör), irtibat aşamasından sonra göçmenlerden parayı toplar ve finansöre parayı ulaştırır.

- Ulaşım Görevlisi: Kara, deniz ya da hava yolu ile göçmenin kaynak ülkeden çıkışını sağlayan ve örgütle araçlar vasıtasıyla ilişki kuran kişidir. Ulaşım görevlisinin örgüt yapısı hakkında bilgisi bulunmamaktadır.

- Rüşvet Verilmiş Kamu Görevlileri: Kaynak ülkenin makamlarında görev yapan ve elde edeceği maddi çıkar karşılığında, rütbe, yetki ya da makamını kullanarak kaçakçılar için gereken belgeleri sağlayan ya da yasadışı giriş/çıkışı görmezden gelen kamu görevlileridir.

- Bilgi Toplama Sorumlusu: Bilgi toplayarak örgütün bunlardan faydalanma imkânını araştırıran kişidir.

- Kılavuz: Göçmenlerin bulundukları yerden başka bir yere geçişini sağlayan ve yolculukta göçmenlere eşlik eden kişidir.

- İç Düzen Sorumlusu: Genellikle göçmenlerden oluşan ve zor kullanma hakkı da olan düzen sağlayıcıdır.

- Tahsildar: Transit ve hedef ülkede kaçakçılık ücretini tahsil eden kişi olup, çaresiz durumdaki göçmenlerden daha fazla para elde etmek için şiddet, tehdit ve baskı gibi yollara başvurur.

⁵⁵ UNODC, **a.g.e.**, <http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/smuggling-of-migrants.html>

- Para Aklama Sorumlusu: Kaçakçılık yolu ile kazanılan paraları muhtelif şekillerde aklamaktan ya da gizlemekten sorumlu kişidir.

-Sosyal Destek Sorumlusu: Göçmenlerin, bilhassa transit ülkelerde, ikamet öncelikli olmak üzere muhtelif ihtiyaçların karşılanması için görevli olan kişidir.

Bu yapılar içinde, yasadışı göçmenler vizesiz veya vize muafiyetiyle doğu sınırlarından Türkiye'ye girmekte, pasaportlarını yok edip yasadışı olarak Batı ülkelerine geçmeye çalışmaktadırlar. Burada kullanılan yollar; Sınır çizgileri, Meriç Nehri'nde yüzme, küçük şişme botları kullanma, arazi sınır kapılarından araçlara saklanma veya sahte ve üzerinde oynanmış belgeler; Ege kıyılarında küçük teknelerle, deniz otobüsü veya özel yatlarla olmakta ve ya İstanbul Atatürk Havalimanı'ndaki belgeleri gönderip varıştan önce belgeleri yok etme şeklinde gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, bu yolculuklar genellikle çok güvensiz koşullarda gerçekleştirilmekte olup birçok insanın trajik bir şekilde ve ya kazayla ölümüne, tutuklamalara ve geri dönüşlere neden olmaktadır. Özellikle Suriye iç savaşından kaçan göçmenler, Yunanistan ve İtalya'ya ulaşmak için her gün Türkiye'den yola çıkmakta ve bunlarla ilgili küresel medyada birçok insani kriz gündeme gelmektedir. Diğer transit göçmenlerin bazıları "İran sınırında soğuktan donarak veya Meriç nehrini geçmeye çalışırken boğularak ölmektedirler."⁵⁶

Türkiye'yi transit ülke olmaktan daha riskli hale getiren başka bir durum ise tampon ülke haline dönüşmesidir. Bu, hedef ülkeden farklı bir ajana işaret etmektedir. Transit göçmenler aslında Batı'nın potansiyel göçmenleri olarak görüldükleri için Batı dünyası, özellikle AB, yasadışı göç konusunun bölgenin dışında çözülmesini amaçlayan stratejilere ve politikalara yönelmektedir. Böyle bir durumda, göçmenlerin Türkiye'de "transit" olarak değil, kalıcı olarak yerleşmesi öngörülmektedir. Özellikle AB'nin sıkı sınır kontrolleriyle Türkiye'den "Orta Doğu, Afrika ve Batı Asya"lı yasadışı göçmenlerin AB'ye taşınmasını önleyerek, Türk yetkililerin "tampon" bir ülke haline gelme konusundaki endişelerini doğruluyor gibi görünmektedirler.

⁵⁶ Yılmaz, a.g.e., s.1690.

Türkiye'nin "transit" konumu da göç politikasını belirlemektedir. Türkiye'nin göç politikası 17 Aralık 2013 tarihinde AB ile imzaladığı Geri Kabul Anlaşması, Türkiye'den yasadışı olarak yasaklanmış olan bir ülkeye geçip, Türkiye'ye geri gönderilen kişilerin ülkelerine geri gönderilmesini düzenleyen iyi bir anlaşmadır. Bu bağlamda, geri kabul süreciyle ilgili tek anlaşma AB ile değil; Suriye, Kırgızistan ve Romanya gibi ülkelerle de yapılmış olup diğer ülkelerle de aynı şekilde görüşmeler devam etmektedir. Türkiye'nin bir transit ülke olmasından kaynaklanan bu ve benzeri sorunlara, devlet merkezli değil, insan merkezli veya insan ile devlet çıkarlarını dengede tutan bir güvenlik yaklaşımı getirilmelidir. Türkiye için, transit göç sorunu, kendi başına sürebilen sosyo-ekonomik bir maliyetten kaynaklanmaktadır. Ichthy ve Keyman'a göre, ancak bu şekilde Türkiye ekonomik ve politik baskıyı ulus ötesi aktörlerle (örneğin AB ile) paylaşabilir.⁵⁷

2011 yılından sonraki yıllarda Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere sağladığı yardımların maliyeti artarken, AB'nin harcamaları nispeten düşük kalmıştır. Bu bağlamda, AB'nin maliyetleri ön plana çıkarması noktasında AB'yi mali yardıma davet etmesi, böylece Türkiye'nin göçünü AB'ye taşımaması mantıklı bir hamledir. 2011 yılından itibaren 30 milyar dolar harcanmış olmasına rağmen AB 2017 ve 2018 yılında aktarması gereken toplam 6 milyar Euro'dan sadece 850 milyon Euro yardımda bulunmuştur.⁵⁸ AB, bu süreçte destek olmak için, 2017 yılı sonunda 3 milyar Euro, 2018 yılı sonunda ise 3 milyar Euro aktarmış olma sözünü yerine getirmemiştir. Mülteciler ile ilgili Destek olan Yunanistan ve İtalya'ya da hak ettikleri desteğin verilmediği görülmektedir.⁵⁹

Sanberk'e göre, kabile göçmenleri olarak Orta Doğu'dan AB bölgesine göç hareketleri, AB tarafından Dokdo'yu tehdit eden bir risk olarak algılanmakta ve bu durum da onları uzun vadeli bir arka plan istasyonu olan Türkiye ile işbirliği yapmaya

⁵⁷ İçduygu ve Keyman, **a.g.e.**, s.385.

⁵⁸ Paraanaliz, "Suriyeliler için 30 milyar dolar harcandı, AB verdiği sözleri tutmadı" 18 Ocak 2018, (Çevrimiçi) <http://www.paraanaliz.com/2018/raporlar/suriyeliler-icin-30-milyar-dolar-harcandi-ab-verdigi-sozleri-tutmadı-20014/>. 19.07.2018.

⁵⁹ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu "Göç ve Uyum Raporu", 26. Dönem, 3. Yasama Yılı, 2018, s.177,272, (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf, 11.02.2019.

zorlamaktadır. Bununla birlikte AB, tampon bir ülke olmadan ve herhangi bir insan, sosyal ve politik yük olmaksızın Türkiye ile müzakere sürecini yalnızca finansal yardımla götürmek istediği için uzun süredir bir çıkmaza girmiş gibi görünmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, mülteci krizi Türkiye tarafından getirilmemiştir. Bu bağlamda Sanberk, mülteci krizinin genellikle dünya ve Avrupa'nın bir sorunu olduğunu, Türkiye'nin insanlık onuruna sahip çıkmaya çalıştığını ve AB'nin de bu amaçla işbirliği yapması gerektiğini belirtmiştir. Sanberk, bu yolla sorunun çözülmesinin ekonomik ve parasal politikaların ötesinde olması gerektiğini ve AB'nin Türkiye'nin mülteci sorununa bütüncül bir yaklaşımda bakması gerektiğini vurgulamıştır.⁶⁰

Kuşkusuz 2015 yılındaki ve devamındaki gelişmeler, Türkiye ve AB ülkelerini göç konusunda daha yakın ve daha yoğun bir birlikteliğe zorlamaktadır.

3.4.2. Mülteci Krizinde Türkiye ve Avrupa Birliği Arasındaki Müzakereler

Türkiye ve AB ilişkileri, 1959'da Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Türkiye'nin üyelik başvurusunda bulunmasıyla başlamıştır. 1963 yılında Ankara Antlaşması ile Topluluğa kabul edilen Türkiye, 1999 Helsinki Zirvesi'nde AB üyeliği için aday statüsü kazanmıştır. Bu tarihten itibaren, AB üyeliği yolunda demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü konularında gerçekleştirilen reformlar sonucunda Türkiye'nin üyelik müzakereleri başlamıştır. AB müktesebatı çerçevesinde yapılan anayasal düzenlemeler, “2002-2004 yılları arasında sekiz Uyum Paketi ile 2001, 2004 ve 2010 yıllarında da kapsamlı üç Anayasa Değişiklik Paketi” ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, altı Yargı Reformu Paketi TBMM tarafından kabul edilmiştir. Gerçekleştirilen bu tür siyasi reformlar sonucunda insan hakları konusunda belirli seviyede bir kurumsallaşma ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca, idam cezasının kaldırılması, işkence ve kötü uygulamalara ‘sıfır tolerans’ prensibi ile son verilmesi, kadın haklarının güvence altına alınması ile ilgili düzenlemeler, düşünce ve ifade özgürlüğü,

⁶⁰ Özdem Sanberk, “Avrupa'nın Göç Krizi ve Tampon Ülkeler”, 04 Kasım 2015, (Çevrimiçi) www.ahaber.com, 15.03.2018.

anadilde eğitim gibi çok hassas konu başlıklarında önemli girişimlerde bulunulmuştur.⁶¹

Türkiye tarafında bu gelişmeler yaşanırken bazı üye ülkeler, uyguladıkları vetolar ile görüşmelerin ilerlemesine engel olmaktadır. 2006 yılında Kıbrıs sorunu ile ilgili yaşanan gelişmeler, AB'nin kendi iç sorunları ve genişleme politikasına ara verilmesi gibi nedenlerle Türkiye'nin tam üyeliği konusundaki ilerleme gündemden zamanla düşmeye başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte Türk dış politikasının Avrupa'dan ve Batı'dan ayrışarak bir “oryantasyon değişimiyle” eksen kaymasına yöneldiğine ilişkin tartışmalar artmıştır. Buna rağmen 2011 yılından itibaren ortaya çıkan “mülteci sorunu” Türkiye'nin AB için vazgeçilmez bir stratejik ortak olarak öneminin artması nedeniyle karşılıklı işbirliği kaçınılmaz olmuş, AB'nin Türkiye politikalarını revize etmesi ile ilişkilerde yeniden canlanma süreci başlamıştır. 2014-2019 döneminde görev alacak olan AB Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker, temel hedeflerinden birisinin Avrupa güvenliği ve bütünleşmesine öncelik verilmesi olarak ifade etmiş, bu minvalde Türkiye'nin AB için stratejik önemine dikkat çekmiştir.⁶²

Türkiye'nin üç boyutlu AB stratejisi, Türkiye ile AB arasında siyasi, ekonomi, güvenlik ve enerji gibi kritik önemi haiz alanlardaki somut gelişmeler çerçevesinde 64. Hükümet tarafından güncellenmiştir. Türkiye'nin güncellenen AB stratejisine göre Türkiye demokratikleşme, ekonomik kalkınma ve aktif dış siyasete dayanan üç önemli sacayağında yükselen bir yeniden dönüşüm sürecine geçilmiştir. 2014 yılında gerçekleştirilen “AB'ye Katılım İçin Ulusal Eylem Planı” da, 2016-2019 dönemi programı ortaya konmuştur. Brüksel'de 29 Kasım 2015'te düzenlenen 1. Türkiye-AB Zirvesinde, bu amaçların hayata geçirilmesi için gerekli olan ortak siyasi irade ve üst düzey diyalogun artırılması niyeti yinelenmiştir. Bu zirvelerin yılda iki defa tekrar edilerek, Türkiye'nin tam üyelik sürecinin yeniden gündeme gelmesine hizmet edecek faaliyetler gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Zirvede gündeme gelen konular,

⁶¹ Tarık Oguzlu, Middle Easternization of Turkey's Foreign Policy: Does Turkey Dissociate from the West?, **Turkish Studies**, C.9, S.1, 2008, s.3,20.

⁶² Filiz Çoban Oran, Türkiye-AB İlişkilerinde Yeniden Canlanmadan “Hedef Değişimine” Doğru, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, C.16, S.31, s.428.

terörle mücadelede işbirliği, vize serbestisi sürecine hız verilmesi, göç sorununun çözümünde yükün paylaşılması, Gümrük Birliği'nin yeniden ele alınması olmuştur.⁶³

14 Aralık 2015 tarihinde toplanan Türkiye-AB Hükümetlerarası Katılım Konferansı'nda Türk vatandaşlarına 2016 yılı içinde Schengen bölgesine vizesiz seyahat etme serbestliği de gündeme gelmiştir. Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk, görüşmelerde ilerleme sağlandığını fakat Türkiye'nin istisnasız şekilde tüm şartları yerine getirdiğinde vize serbestliği sağlanacağını belirtmiştir. Görüşmelerin 2016 yılı Ekim ayına kadar devam edilmesine karar verilmiş, Türkiye'nin öncelikli olarak yerine getirilmesini istediği kriterler; "Yolsuzlukla mücadele, Verilerin korunması, Tüm AB üyesi ülkelerle adli işbirliği, AB'nin polis örgütü Europol ile daha sıkı işbirliği, Terörle mücadele yasası ile uygulamalarının gözden geçirilmesi" olarak belirtilmiştir. Bu süreç yaşanırken, 15 Temmuz 2016 gününde yaşanan başarısız darbe teşebbüsü ve sonrasında Türkiye'nin olağanüstü hal sürecine girmesi başta terörle mücadele yasasının düzenlenmesi başlığı olmak üzere Türkiye-AB arasında anlaşmazlıkların yeniden ortaya çıktığı bir döneme girilmesiyle sonuçlanmıştır. Ayrıca Avrupa'da son yıllarda artış gösteren sağcı popülizm ve yabancı düşmanlığı 2017 boyunca AB üye ülkelerde yapılan genel seçimlerde Türkiye karşıtı söylemler propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır.⁶⁴

2016 yılı Kasım ayındaki AB Dış İşleri Bakanları toplantısında Türkiye'nin vize serbestliği ile ilgili daha önce belirlenen isteklerin yerine getirilmesi üzerinde ısrarla durulmuştur. Türkiye tarafından ise yıl sonuna kadar vize serbestliği tanınmazsa mülteci antlaşmasını sonlandıracağı ifade edilmiş, dolayısıyla uzlaşma gerçekleşmemiş ve ilişkiler kopma noktasına gelmiştir.⁶⁵

2016 yılına dair AB İlerleme Raporu'nda Türkiye'de gerileme olduğu alanlar: "Kamu hizmeti ve insan kaynakları yönetimi, Yargı bağımsızlığı, İfade özgürlüğü,

⁶³ Oran, **a.g.e.** s. 431.

⁶⁴ Oran, **a.g.e.** s. 436.

⁶⁵ Demir Murat Seyrek, "Analiz: Türkiye-AB ilişkileri uçuruma sürükleniyor." **Deutsche Welle**, (Çevrimiçi) <http://www.dw.com/tr/analiz-turkiye-ab-iliskileri-ucuruma-surukleniyor/a-36386312>, 14.11.2017.

Genel ekonomi ve iş ortamı, İşkence ve kötü muamelenin önlenmesi, Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü”⁶⁶ olarak belirtilmiştir.

18 Mart 2017 tarihinde Brüksel’de gerçekleşen 3. Türkiye-AB Zirvesi’nde müzakerelerin geleceği üzerinde konuşmalar yapılmış, ardından 25 Nisan 2017 tarihinde toplanan Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinde, 2004 yılından itibaren denetim sonrası diyalog sürecinde yer alan Türkiye’nin yeniden denetime alınması kararlaştırılmıştır. Son olarak, 5 Temmuz 2017 tarihinde Fransa’nın Strazburg şehrinde bir araya gelen Avrupa Parlamentosu Genel Kuruluna, Hollandalı parlamenter Kati Piri tarafından hazırlanan rapor damgayı vurmuş, “üyelik müzakerelerinin askıya alınmasını talep eden tavsiye niteliğindeki” teklif 64 hayır oyuna karşılık 477 evet oyu ile kabul edilmiştir. Bu karara Türkiye’den verilen cevap, AB’nin Türkiye’ye karşı olan “ikiyüzlü tutumuna” rağmen üyelik müzakerelerini sonlandıran tarafın Türkiye olmayacağı yönünde olmuştur.⁶⁷

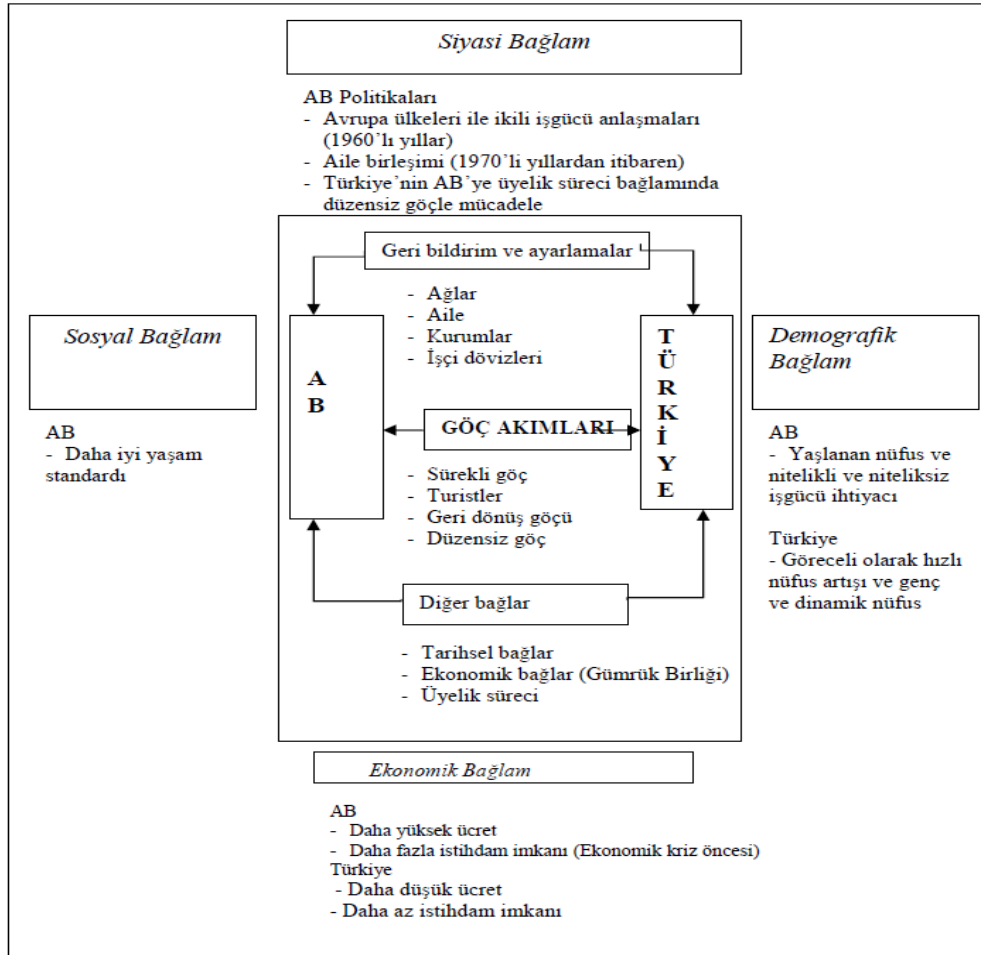
Gerek AB’nin kendi içerisindeki gelişmelerden kaynaklı sorunlar, gerek dünyada yükselen aşırı sağcı popülizm gerekse Türkiye’nin içinde bulunduğu konjonktür gereği Türkiye’nin AB üyeliği ile ilgili müzakere süreci askıya alınmış olsa da Türkiye’nin bir transit ülke olarak, göç dalgalarının önündeki tampon bölge olması nedeniyle “stratejik ortaklık” misyonu devam etmektedir.

Türkiye ve AB, göç hareketlerinden Şekil 3.2’de bahsedilen faktörler doğrultusunda etkilenmektedir. Ülkemizin coğrafi konumu değerlendirildiğinde, göç hareketleri üzerinde stratejik önyargının büyük bir etkisi olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, göç hareketliliği konusunda her dönem az ya da çok deneyimli hale gelmiştir. Ancak sınırdaki komşumuz Suriye’de yaşanan son iç savaş ülkeyi çok zora sokmuştur. Umutsuz Süryaniler ülkelerini terk edip bir göç hareketi yaratmışlardır.

⁶⁶ Avrupa Komisyonu, **2016 Türkiye Raporu: AB Genişleme Politikasına İlişkin 2016 Bildirimi**, 9.11.2016, (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/ceb/Progress_Reports/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, 14.11.2017.

⁶⁷ Oran, **a.g.e.** s. 438.

Şekil 3.2: Avrupa Birliği ve Türkiye Arasındaki Göç Sistemi

Kaynak: Sühal Şemşit, “Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir, 2010, s.275.

Türkiye’de ciddi bir mülteci krizi, Suriye’deki iç savaş sonrası ülkelerinden kaçan Suriyeli mültecilerin gelmesiyle başlamıştır. Yığınların göçü, ülke yönetiminin ılımlı politikası ve destek çabaları ile gün geçtikçe artmaya devam etmektedir.

Mültecilerin Türkiye'yi tercih etmesinin en önemli faktörü, ülkenin köprü görevi yaparak Avrupa'ya açılan kapı konumunda olmasıdır. Sonuç olarak, tehlikenin farkında olan Avrupa, masaya oturarak mültecileri Türkiye'de tutmak için mali yardım sözü vermiş ve Türkiye'nin mültecilere yönelik politikalar geliştirmesini talep etmiştir. Bu toplantı 26 Haziran 2014 tarihinde gerçekleşmiştir.

AB komisyonu başkanı tarafından imzalanmış bir mektup Türk makamlarına gönderilmiş ve mektupta AB'nin Türkiye'den beklentileri açıklanmıştır. Bunlar Türk hükümetinden Suriyelilerin kalıcı yerleşim, konut, Türkçe öğrenme ve mesleki eğitim gibi daha elverişli koşullarda hayatlarını sürdürebilmelerini içeren bazı talepleridir.⁶⁸ Bu şekilde, mültecilerin AB ülkeleri için herhangi bir problem taşımayacağı ve Türkiye'ye tatmin edici mali destek sağlayarak Suriyeliler için ılımlı bir politika geliştirme konusunda istekli olacakları öngörülmüştür. Bununla birlikte, beklenenden farklı gelişmeler yaşanmıştır. Bu konuda alınan birçok önlem yetersiz kalmış ve mültecilerin yoğun bir kısmı Avrupa kapılarına dayanmıştır. AB, kademeli olarak mülteci ülkelere yönelik kota uygulamasına gitmiştir. Buna ek olarak, insan ticareti yapanlar aracılığıyla Akdeniz üzerinden gelen mültecilerin önlenmesi için bir takım önlemler alınmıştır. Ayrıca, bazı ülkelere, güvenli ülke statüsü verilerek mültecilerin dikkatleri bu yöne kaydırılmaya çalışılmıştır. Tüm bu önlemlere rağmen, mülteci krizini engelleyemeyen Avrupa, krizin çözüm önerisini genişletme sürecine yeniden başlamıştır. Çünkü Türkiye anahtar bir ülke olarak ayrımcılığa uğramıştır. 2011'den bu yana süregelen iç savaş, 2.5 milyon Suriyelinin Türkiye'de yaşamasına yol açmıştır. Bu hem Türkiye hem de AB için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Uluslararası koruma talebi, ülkemizin Suriye'ye açık sınır kapısı vasıtasıyla kalış süresinin belli olmayıp, zorla geri gönderilmemek şartıyla, sürekli bir şekilde insani yardım sağlanacağı vaadiyle verilmiştir.⁶⁹ Türkiye'nin imkânlarını zorlayarak, geçici koruma sağlayan Süryaniler için ülkemize gelen Alman Başbakanı Merkel, bir önceki toplantıdan farklı olarak AB adına Türk yetkililerle müzakerelerde bulunmuş, ancak

⁶⁸ Sertaç Aktan, "Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, AB'nin de Gündeminde", 17 Kasım 2014, (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141117_suriyeli_calisma_izni_ab, 18.05.2017.

⁶⁹ Nasih Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", **AÜHFD**, 2013, C. 62, S.4, s.1014.

bir iyileşme sağlanamamıştır. Türk hükümetinin istediği Türk vatandaşlarına vize muafiyeti değil sadece vize kolaylaştırmasının sağlanabileceği belirtilmiştir.⁷⁰ Bu toplantıdan sonra taraflar somut bir şey bulamamışlar ancak Beyaz Partinin seçim zaferinden sonra ilgili taraflar 29 Kasım'da Brüksel'de masaya oturmuşlardır. Burada AB üyelik süreci, yeni fasılların açılması, vize muafiyeti gibi konular gündeme gelmiş ve şu başlıklar ele alınmıştır⁷¹:

- Müzakerelere 5 yeni başlık eklenmiş, bahsedilen para politikasının açıklanacağı belirtilmiştir. Bunların 2016 yılı başında açılacak bölümlerle birlikte görüşüleceği bildirilmiştir.
- AB-Türkiye zirvesinin yılda iki kez düzenlenmesi ve Yüksek Düzeyli Ekonomik Mekanizma ile Yüksek Düzeyli Enerji Diyalogu toplantılarının yapılması kararlaştırılmıştır.
- AB, Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için 3 milyar avro ödemeye ve Suriyeli mültecilerin AB ülkelerinde paylaşılarak Türkiye'nin yüklerini azaltmaya söz verilmiştir.
- Tarafların, AB-Türkiye vize istisnası konusunda hızlanan çalışmalarla ilgili anlaşmaya varıldığı ifade edilmiştir. AB, Mart 2016'da bu konuyla ilgili raporun yayınlanması karşılığında, geri kabul anlaşmasını Haziran 2016'ya kadar uygulamaya başlayacağı kararı alınmıştır. AB'de üçüncü raportörün vize muafiyetiyle ilgili koşulların yerine getirilmesinden sonra, Ekim 2016'dan itibaren Türk vatandaşlarının vize muafiyetinden yararlanmasına karar verilmiş ancak gerçekleştirilememiştir.
- Her iki taraf da vaatlerin yerine getirilmesinde eşzamanlı harekete geçileceğini vurgulamışlardır.

⁷⁰ Hilal Köylü, "Erdoğan'ın da Merkel'in de Derdi İç Politika", 19 Ekim 2015, (Çevrimiçi) <http://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan%C4%B1n-da-merkelin-de-derdi-i%C3%A7-politika/a-18790296>, 16.05.2017.

⁷¹ Serkan Demirtaş, Güven Özalp, "AB ile Pazarlıktan Anlaşma Çıktı, Vize Serbestisi Yolda", 13 Kasım 2015, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ab-ile-pazarliktananlasma-cikti-40013365>, 16.05.2017.

Zirve toplantısı, AB ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin geçmişe kıyasla daha iyi bir konumda olduğunu göstermektedir. AB, 11 yıl içinde ilk kez ciddi adımlar atarak zirvenin önemini ortaya koymuştur. Önemli gelişmeler, uzun süren, dondurulmuş AB üyelik müzakerelerini de tetiklemiştir.

3.4.3. AB'nin Sınır Güvenliğiyle Alakalı Türkiye'den Beklentileri

Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecini ve beklentilerini ortaya koyan 'Türkiye İlerleme Raporları' başlığı altında her yıl Avrupa Parlamentosu'na sunulmaktadır. Bu raporlarda, Türkiye sınırı, Başlık 4'te yer alan 24. Bölüm'de yer alan Adalet, Özgürlük ve Güvenlik alt başlığı altındaki güvenlik noktalarını göstermektedir.⁷² 2014, 2015 ve 2016 yılında yayımlanan raporlarda sınır güvenliği noktasında Türkiye'deki olumlu gelişmelerden bahsedilirken beklentiler de aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

2014 yılı raporunda sınır güvenliği konusunda Türkiye'ye yönelik beklentiler aşağıdaki şekildedir⁷³:

- Sınır yönetiminden sorumlu olan kurumların kapasitelerinin geliştirilmesine "Türkiye Sınır Güvenliği Kanunu" kabul edilinceye kadar devam edilmelidir.
- Zorunlu askerlik hizmeti veren askerlerin sınır gözetiminde görevlendirilmeyecektir.
- Jandarma personel sayısı artırılarak, sınır bölgelerinde yakalanan göçmenlerin belirlenmesi ve işlemlerin güvenli bir biçimde yapılması sağlanacaktır.

⁷² Yurtsever, **a.g.e.**, s. 425,426.

⁷³ TC. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, "İlerleme Raporu 2014", (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, 28.05.2017.

- Sınır yönetimine entegre mekanizmalar faaliyete geçirilmelidir.
- Sınır güvenliğinde risklere karşı önlem alınabilmesi için istatistiksel analiz, risk analizi ve yerel strateji araçlarının geliştirilmelidir.
- Havayolu taşımacılığı yapan işletmeler ile işbirliğinin artırılması sonucunda sahte belgelerin belirlenmesine dikkat edilmeli, Havalimanlarında özellikle İstanbul havalimanında AB göçmen irtibat görevlileri ile işbirliği arttırılarak etkili sınır yönetimi gerçekleştirilmelidir.
- Yunanistan, Bulgaristan ve Yunan adalarına geçişin önlenmesi için, arazi sınırlarından düzensiz geçişlerin önlenmesi için bu ülkeler ile kolluk kuvvetlerinin kullanacağı ortak iletişim merkezi kurulmalı.
- Ottawa Sözleşmesi, Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye'ye göre mayınların temizlenmesinin denetlenmesi için ulusal bir mayın birimi kurulmalı.

2015 yılı raporunda sınır güvenliği konusunda Türkiye'ye yönelik beklentiler aşağıdaki şekildedir⁷⁴:

- Türkiye'nin mevcut sınır birimlerinin işbirliği, sivil sınır birimi kurulmadığı için arttırılmalıdır.
- Güvenlik güçleri transit bölgelerde, sınır limanlarında pasaport kontrolü güçlendirilmelidir.
- Yunanistan ve Bulgaristan ile imzalanan "Gümrük ve Polis İşbirliği Anlaşması" mümkün olan en kısa sürede onaylanmalı ve uygulanmalıdır.
- "Ege'deki Umut ve Güvenli Akdeniz" adı ile başlatılan Yunanistan ile deniz sınırları protokolü olumlu bir gelişme olup, sorunların çözülmesi için yetersizdir.

⁷⁴ TC. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, "İlerleme Raporu 2015", (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf, 28.05.2017.

- Sınırlardan geçişlerde usulsüz geçişler önlenmeli, özellikle Suriye sınırı gözetiminin güçlenmesi için uzman yetkililerinin rotasyona tabi olmamalıdır.

2016 yılı raporunda sınır güvenliği konusunda Türkiye'ye yönelik beklentiler aşağıdaki şekildedir⁷⁵:

- Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi (UKORAM) gibi bir organizasyon kurularak, yerel düzeyde faaliyet gösterilmelidir.
- Gümrük ve Polis İşbirliği Anlaşması (Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan arasında imzalanan), en kısa sürede yürürlüğe girilmelidir.
- Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu'nun sınırları artırmak ve ihtiyaçların belirlenmesi için etkinleştirilmelidir.
- Kaçakçılık ve sınır ötesi suçlarla mücadelenin etkin olması için kurumların yoğun işbirliğinin artırılmasıdır.
- İnsan ticareti ile mücadele için gümrük yetkilileri risk analizi yapılmalıdır.
- Sahte belgelerin kontrollerinde Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kapasitesi artırılmalıdır.
- Sınır geçişlerindeki polis kontrolleri, düzensiz geçişleri belirlemek için artırılmalıdır.
- Sınır yönetimindeki yeni yasalara uygun sorumlu bürolarda uzman personel görevlendirilmelidir.

3.3. Göç Yönetiminin Yeniden Yapılanması

Türkiye'nin AB ile müzakere sürecinin başlamasıyla, Türkiye'de 2000'li yıllara gelinceye kadar göç politikalarında gözlenemeyen gelişmelerin hızlandığı

⁷⁵ TC. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, "İlerleme Raporu 2016", (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/son__2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, 28.05.2017.

görülmüştür. Bu süreçte AB tarafından geliştirilen güvenli hale getirme ve dışsallaştırmaya dayalı politikaların belgelere yansıtıldığı ve bazı politikaların giderek daha belirginleştiği görülmektedir. 8 Mart 2001 tarihli AB'ne Katılım Ortaklığı Konsey Kararı AB, aday devletlerin mevcut bulunan sınır sorunlarını ve diğer sorunların, Birleşmiş Milletler Yasası'nın barışçı çözüm ilkesinin önemini vurgulayarak çözmelerini istemiştir. AB müktesabatının benimsenmesi, uygulanması ve idare edilmesi için kamu yönetiminin kapasitesinin geliştirilmesi, özellikle yasal olmayan göç ve insan kaçakçılığının önlenmesi, sınır kontrollerinin geliştirilmesine vurgu yapılarak bakanlıkların eş güdüm içinde olması ve iyileştirilmesine vurgu yapılmıştır.⁷⁶ Bu konular Nisan 2003 tarihli AB tarafından kabul edilen nihai metin olan "Katılım Ortaklığı Belgesi"nde de "Helsinki Zirvesi Sonuçları"na atıfta bulunarak "sınır anlaşmazlıkların ve bağlantılı diğer meselelerin çözüme kavuşturulması için her türlü çabanın" gösterilmesi ve "AT ile uyumlu Sınır Kontrol sistemin ülkelerle birlikte geliştirilmesi ve yürütülmesi amacıyla söz konusu noktaların belirlenmesi", "Yasadışı göçün önlenmesine ve yasadışı göçle mücadele edilmesine yönelik olarak, yasadışı yollarla çoğaltılmış ve tahrif edilmiş belgelerin tespit edilmesi de dahil olmak üzere, AB müktesabatı ve iyi uygulamalar ile uyumlu etkin bir sınır yönetimi geliştirmek amacıyla, kamu idaresinin kapasitesinin güçlendirilmesi." "Yasadışı göçün önlenmesi amacıyla, göçe (kabul, geri kabul, sınırdışı etme) ilişkin müktesabatın ve iyi uygulamaların kabul edilmesi ve uygulanması", "Schengen müktesabatının tam olarak uygulanabilmesine hazırlık amacıyla, sınır yönetimine ilişkin AB müktesabatına ve iyi uygulamalara uyum sağlanmasına devam edilmesi."⁷⁷ genel ifadelerle yer alması AB'nin göç ve sınır yönetiminde hassas olduğunu göstermekte ve temel stratejilerin yer aldığı ilk belge olması nedeniyle önem kazanmaktadır.

İçişleri bakanlığı birçok paydaşın katılımı ile "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı" 2012 yılında hazırlanmış olup, Türkiye için iltica ve göç

⁷⁶ T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, "Katılım Ortaklığı Belgeleri", (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf, 10.02.2019.

⁷⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, "Katılım Ortaklığı Belgeleri", (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf, 10.02.2019.

alanında birçok kurumsal ve kavramsal yenilikler getirmiştir. Tasarının göç yönetiminin yeniden yapılanmasına ilişkin gerekçeleri⁷⁸:

“- Kanunla düzenlenmesi gerekirken, daha çok ikincil düzenlemelerle yürütülen göç alanı, kanun ve kanun temelinde hazırlanacak düzenlemelerle yürütülmeye başlanarak, uluslararası insan hakları standartlarına uyumlu göç sistemi hayata geçirilmiş olacak,

- Uluslararası bir sorun hâline gelen düzensiz göçle mücadelenin hukukî alt yapısının güçlendirilmesi ve etkinleştirilmesi; düzenli göçte ise bürokratik işlemlerin olabildiğince azaltılarak tutarlılık ve güvene dayalı bir göç yönetimi anlayışının hâkim kılınması sağlanacak,

- İnsan hakları temelinde, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengenin korunduğu, uluslararası insan hakları normlarına ve AB müktesebatına uyumlu, göç alanında ihtiyaç duyduğumuz hukukî, idarî ve fizikî alt yapıya uygun etkin ve yönetilebilir bir göç sistemi kurulacaktır.”

olarak belirlenmiştir.

6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” 11 Nisan 2013 yılında kabul edilmiştir. Kanunda Göç İdaresi Genel Müdürlüğü “Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere...” kuruluş amaçları olarak belirtilmiştir.⁷⁹

6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”nda yer alan; Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları, Göç Politikaları Kurulu, Sürekli Kurul ve Komisyonlar ile Geçici Komisyonlar olan; Göç Danışma Kurulu, Göç İcra Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulları, Teşkilat Yapısı 2 Temmuz 2018 tarih ve 703 sayılı “Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile kaldırılmıştır. “Göç Politikaları Kurulu” İçişleri Bakanlığına bağlı

⁷⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Genel Gerekçe”, 2017, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-gerekce_327_328_330_icerik, 20.02.2019.

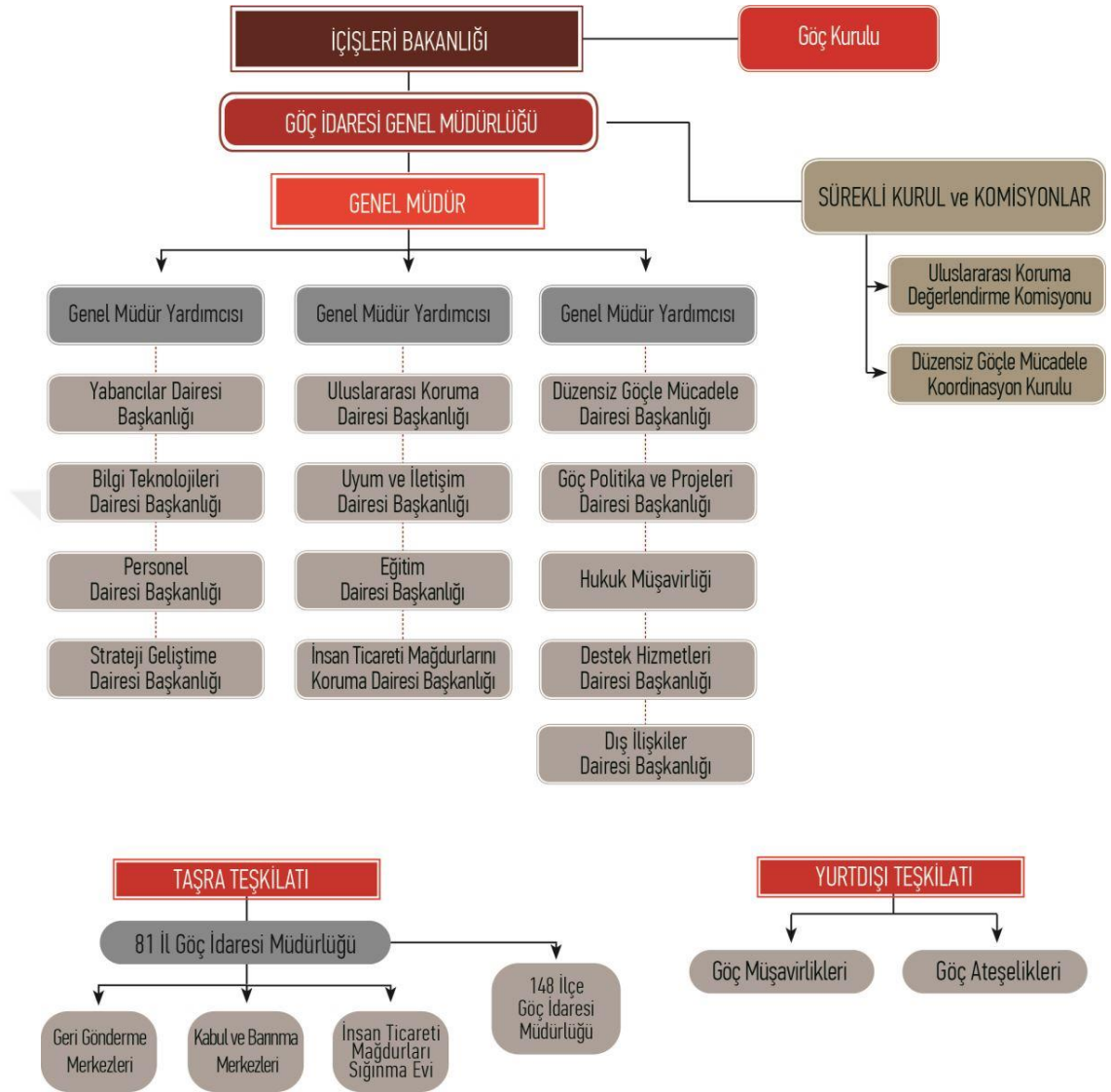
⁷⁹ Resmi Gazete, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, 2013, (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 20.02.2019.

olmak üzere “Göç Kurulu” olarak adlandırılmıştır.⁸⁰ Ülkemizde göç ile ilgili son teşkilat yapısı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Şekil 3.3: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Teşkilat Şeması

⁸⁰ Resmi Gazete, “Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, 2018, (Çevirimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3.pdf>, 20.02.2019.

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Teşkilat Şeması”, 2018, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik6/teskilat-semasi_273_274_281_icerik, 14.02.2019.

3.3.1. Kurumsal Düzenlemeler

Kayıtlı Göç: Türkiye’nin Uluslararası Göç Örgütü’ne (IOM, 1991) üye olması ile uluslararası göç yönetimine katılımın en önemli başlangıcı olarak değerlendirilir. 1991 yılında Körfez Savaşının bitmesi ile Türkiye’de IOM Bölge ofisinin kurulması ile Uluslararası Göç Örgütü ile Türkiye ilişkisi ilk defa başlamıştır.⁸¹ IOM dört ana başlıkta faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlar; göç ve gelişim, göç konusuna yardımcı

⁸¹ Bayındır Goularas ve Sunata, **a.g.e.**, s.21.

olmak, göç konusunu düzenlemek ve zorunlu göçler kapsamında göç eden kişilere yardım etmekte olup gelişmiş ve gelişmekte olan 151 üye devletten oluşur.⁸² 2004 yılında IOM'e üye devlet statüsünü alması ile ortaklık resmîyet kazanmıştır. IOM Türkiye'deki rolleri⁸³:

- Göç politikaları ve yönetiminde kapasite oluşturulmalı,
- Göçmenlere tanınan hakların geliştirilmesi,
- Mülteciler ve insan ticaretinden mağdur olanlara doğrudan ya da uygulama ortakları ile koordineli bir şekilde yardım edilmeli,
- Hassas durumu olan göçmenlere yardım edilmeli,
- Acil durumlar için hazırlıklı olunmalı ve müdahale edilmeli,
- Göç sınır yönetiminin, emek göçü ve benzeri kalkınma ile ilgili teknik tecrübe sağlanmalı ve kapasite artırılmalıdır,
- Mültecilerin üçüncü ülkelerde yerleşmelerine imkan verilmeli

olarak belirtilmektedir.

IOM ile Türkiye'nin birlikte yürüttüğü Göç Yönetimi Strateji Belgesinin hazırlanması "İşgücü Göçü, İnsani Kalkınma ve Uyum Tematik Grubunun" faaliyetlerine katılım sağlanmıştır. IOM fon kaynağını sağladığı "Göç Yönetiminde Ulusal Kamu Sağlığı Standartlarının Geliştirilmesi" projesi ile ülkemizde göçle ilişkili kamu sağlığı riskleri araştırılmış, AB ve Türkiye mevzuatları karşılaştırılarak boşluk analizi çalışılmıştır. Bakanlıklar arası işbirliği yapılmasına yönelik çalışmalar ile mevcut kapasitenin geliştirilmesi sağlanmıştır.⁸⁴

⁸² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Uluslararası Kuruluşlar", 2019, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/mobilicerik3/uluslararasi-kuruluslar_363_392_394, 15.02.2019.

⁸³ IOM Turkey, "IOM Türkiye Hakkında", (Çevrimiçi) <http://turkey.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda>, 15.02.2019.

⁸⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "İdare Faaliyet Raporu 2016", 2016, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/files/files/idari_faaliyet_raporu_2016.pdf, 15.02.2019.

IOM ile Türkiye arasında 25 Mart 2005 tarihinde kabul edilen⁸⁵ “İltica ve Göç Alanındaki AB Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” kapsamında ülkemizdeki göç politikalarının AB müktesabatı ile uyum, sığınma-iltica, göç ve yabancılara ilişkin yasal düzenlemeleri ve sağlan gelişmeler ile iltica ve göç eylem planının öncelikleri açıklanmıştır.⁸⁶ Türkiye’nin AB’ye tam üyelik sürecinde yürürlüğe konan “Ulusal Eylem Planı” iltica- göç sisteminin ve ilgili mevzuatların AB müktesabatına uyumlu hale getirilmesinde en önemli belgelerden biridir.⁸⁷ “Entegrasyon, kurumsallaşma, mevzuat değişikliği, uzun vadeli bir iltica politikasının hazırlanması, coğrafi çekincenin kaldırılması, bu sayılan değişiklikleri gerçekleştirecek olan gerekli kuruluş ve kurumların belirlenmesi, planın var olan iltica politikasına getirdiği değişiklikler arasında sayılmaktadır.”⁸⁸ AB’nin külfet paylaşması şartına bağlı olarak coğrafi çekincenin kaldırılması, mülteci akınının teşvik edilmemesi Ulusal Eylem Planında yer almaktadır.

Geçici Koruma; 2000’li yıllarda ulusal ve uluslararası çok gündeme gelen konulardan geçici koruma olmuştur. Söz konusu koruma; “devletler tarafından şiddet veya çatışma sebebiyle kitleler halinde kaçıp gelen, durumları geçici olan kişilere bireysel statü belirlemesi olmadan, koruma sağlamak için geliştirilen düzenleme veya araç olarak 1990’lı yılların başında Eski Yugoslavya’daki çatışmalardan kaçan insanları korumak için bazı Avrupa devletleri tarafından uygulanmıştır.”⁸⁹

Geçici Koruma “Menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici

⁸⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “İltica ve Göç Eylem Planı”, 2015, (Çevirimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik3/iltica-ve-goc-ulusal-eylem-planı_327_344_699, 10.02.2019.

⁸⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”, 2005, (Çevirimiçi) [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_planı\(2\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_planı(2).pdf), 10.02.2019.

⁸⁷ Cemil Güner, “İltica Konusunda Türkiye’nin Yol haritası: Ulusal Eylem Planı”, **AÜHFD**, 2007, C.56, S.4, s. 81. Aktaran: Goularas, Sunata, **a.g.e.**, s.21.

⁸⁸ **A.e.**, s.22.

⁸⁹ **A.e.**, s.22.

koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür.” olarak tanımlanmaktadır.⁹⁰

Türkiye’ye 13 Kasım 2014 tarihinde “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları düzenlenmiştir.⁹¹

Türkiye’ye kitlesel bir nüfus hareketinin olması ve benimsenen açık kapı politikası nedeniyle sınırlarımıza gelen sığınmacılar ülkemize kabul edilerek barınma, sağlık, yiyecek, giyecek ve temizlik ihtiyaçları karşılanmakta ve “geçici koruma” statüsü ile koruma altına alınmaktadır. Uluslararası hukukta kabul gördüğü şekilde “geçici koruma” ile kabul edilen sığınmacılara iç hukuktan farklı olarak “mülteci/sığınmacı” statüsü verilmeden, bütün ihtiyaçları Devlet tarafından karşılanmakta ve “misafir” statüsünde ülkemizde kalmaktadırlar. Geçici koruma statüsü acil durumlarda ve geçici bir süre için verilmekte olup, bu statüde bulunan kişilerin iltica etme ya da başka bir ülkeye sığınmak için başvuru yapma hakları yoktur.⁹²

20 Temmuz 2001’de Avrupa Konseyi Yönergesi (Geçici Koruma Yönergesi) ile korumanın niteliğine ilişkin netlik kazanmış bir statü olamamıştır. Türkiye’de Suriyeli sığınmacılara uygulanan geçici koruma ile içeriği ve niteliği netleşmiştir. Türkiye’de uygulanan geçici koruma rejimi; hak temelli ve insani ihtiyaçların karşılanmasına yönelik uygulamalardan oluşmuştur.⁹³

⁹⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Göç Terminolojisi”, t.y., (Çevirimiçi) http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, 10.02.2019.

⁹¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Geçici Koruma Yönetmeliği”, 2014, (Çevirimiçi) http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf, 10.02.2019.

⁹² TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu “Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu” 24. Dönem, 2. Yasama Yılı, 2012, s.11,12. (Çevirimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/28_02_2012_1.pdf, 11.02.2019.

⁹³ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, **a.g.e.**, s.247,248.

Şekil 3.4: Ülkemizde Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “Geçici Koruma”, 2019, (Çevirimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, 07.02.2019.

7 Şubat 2019 tarihi itibarıyla geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin ülkemizdeki sayısı 3.644.342 olarak belirtilmiştir. 2011 yılından itibaren başlayan ülkemize Suriyeli vatandaşların geçici koruma kapsamında sığınması nedeniyle, geçici koruma statüsünün niteliğini ve sınırlarını netleştiren ülke konumunda olmamız oldukça anlamlıdır.

3.3.2. Uluslararası Organizasyonlar ve STK’larla Diyalog

Uluslararası işbirliğinin göçmenlik yönetiminin en önemli adımlarından biri olması, göçün uluslararası bir olgu olması gerçeğidir. Ekonomi, güvenlik, kamu düzeni, insani nedenler ve göç alanlarında uluslararası işbirliğine duyulan ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır. Göç alanında uluslararası işbirliği faaliyetleri üç alt başlıkta incelenmektedir. Bunlar; ikili işbirlikleri, çok taraflı işbirlikleri ve bölgesel işbirlikleri

biçiminde yürütülmektedir. Tüm işbirliği faaliyetlerinin ana amacı, küresel göç yönetimini gerçekleştirmektir.

İkili İşbirliği: İki devletin ortak göç konuları ile ilgili imzalanan anlaşmalar ile ikili işbirliği yapılır. Taraf olan devletler anlaşmanın içeriğini birlikte düzenlemektedir.⁹⁴ Söz konusu anlaşmalar şu konuları düzenlemektedir; göçmen hakları, konsolosluk işlemleri, ülkeye giriş, ikamet izni, geri dönüş işlemleri düzenlenmektedir. İkili anlaşmaların imzalanması için sınır komşusu olunması gerekmemektedir.⁹⁵

İkili işbirliği anlaşmalarına verilebilecek en iyi örneklerden olan işgücü anlaşmalarıdır. İş gücü anlaşmalarında, iş göçü gerçekleşen iki ülkenin, kişileri korumaları ve istihdamı sağlanır.⁹⁶ Sınır yönetimiyle ilgili olarak gerçekleştirilen ikili anlaşmalar şu konuları kapsayabilir: sınırların kontrolü, sınırlarda görevli kişilerin eşgüdümünün nasıl sağlanacağı, bilgi ve iletişim süreci, ortak sınır devriyesi, ortak operasyonlar, acil durumda sağlanacak koordinasyon, ortak kullanılacak irtibat büroları, sınırda ortak gerçekleştirilecek altyapı faaliyetleri gibi konular yer almaktadır.⁹⁷ Devletler insan ticareti ve göçmen kaçakçılığıyla mücadele için suç örgütlerine karşı ikili anlaşmalar dahilinde faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetlerle: düzensiz göç, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı gibi suçların önlenmesi için geliştirilen ikili işbirliği kapsamında, organize suç örgütlerine (özellikle insan ticareti yapan örgütler) karşı sınır ötesi işbirliği yapılmaktadır.⁹⁸

Göç alanında yapılan ikili anlaşmalara bir diğer örnek ise, polis teşkilatlarını kapsayan anlaşmalardır. Bu anlaşmalar yine iki devletin polis teşkilatı ile ilgili olabileceği gibi, devlet ile uluslararası polis teşkilatları (INTERPOL) ya da bölgesel polis teşkilatları (EUROPOL) ile ikili anlaşma yapabilmektedir. Bu anlaşmalar ile

⁹⁴ Mustafa Kara ve Canan Öykü Dönmez Kara, “Türkiye’de Göç Yönetişimi: Kurumsal Yapı ve İşbirliği”, **Journal of Entrepreneurship and Development (JED)**, C.10, S.2, 2016, s.6.

⁹⁵Population Council, “Report of the Global Commission on International Migration”, **Population and Development Review**, V.31, No.4, 2005, s. 789-790.

⁹⁶Shahidul Haque, “**International Cooperation to Manage Migration**”. Managing Regional Public Goods: Labor Migration and Public Health, Asian Development Bank Institute, Bangkok, 2006, (Çevrimiçi) <http://www.adbi.org/files/cpp.module5.int.coop.mm.pdf>, 18.09.2018

⁹⁷Akman ve Kılınç, **a.g.e.**, s.17

⁹⁸ Hakan Erdal, “Organize Bir Suç Türü Olarak İnsan Ticareti ve Türkiye Örneği”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C.10, S.2, 2008, s.83,87.

sağlanan işbirliği, hem devletlerin ortak tehdit olarak gördükleri unsurlarla birlikte mücadele ederek, mücadele edebilme kapasitelerini artırmakta hem de mücadele maliyetlerinin azalmasını sağlamaktadır. Polis teşkilatlarının işbirliği yapıyor olması düzensiz göçlerin önlenmesi için etkili bir araç olmakta ve farklı ülkelerin polis teşkilatlarının deneyimlerini paylaşması açısından da önemli bulunmaktadır.⁹⁹

Çok Taraflı İşbirliği: Bu işbirliği anlaşmalarının amacı, uluslararası göç hareketlerini düzenleyebilmek ve kontrol altında tutabilmektir. Çok taraflı işbirliği anlaşmaları ile hem göç alan hem de göç veren ülkelerin göç yönetim sistemlerinin gelişmesine katkı sağlanır. Bu anlaşmalar iki grupta incelenebilir.

1994 yılında “BM Nüfus ve Kalkınma Konferansı”nda uluslararası kamuoyunda ilk defa göçün ülkelerin kalkınmasına olan katkısı gündeme getirilmiştir. 2003 yılına gelindiğinde ise Kofi Annan’ın (BM Genel Sekreteri) girişimi ile “Uluslararası Göç Küresel Komisyonu” kurulmuştur. Komisyonun amacı, göç ve kalkınma ilişkisine daha çok dikkat çekilmesidir.¹⁰⁰ Göç ve kalkınmada üst düzey diyalog sağlanması, göç olgusu sonucunda kalkınma sürecinde yaşanan olumsuzlukların azaltılmasını sağlamak üzere faaliyetler bulunmaktadır.¹⁰¹

Küresel Göç ve Kalkınma Forumu (GFMD), 2006 yılında BM kapsamında gerçekleştirilen ilk ve önemli toplantı “Uluslararası Göç ve Kalkınma Konusunda Yüksek Düzeyli Diyalog Toplantısı” sürecinde bu konuların derinlemesine ve sistemli tartışılabileceği bir “küresel forum” oluşturulması sonucunda ortaya çıkmıştır.¹⁰² Küresel Göç ve Kalkınma Forumu’nun amacı göç kapsamındaki uygulamaları düzenlemesi, kurumlar arasında uyumun güçlenmesi ve küresel düzeyde göç diyaloglarının artmasıdır.¹⁰³

⁹⁹Sezgin Kaya, “Uluslararası Alanda Polisiye İşbirliğinin Gelişimi: Avrupa Örneği”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.XXVIII, S.1, 2009, s.54.

¹⁰⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, “GMFD (Küresel Göç ve Kalkınma Forumu”, 2015. (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik3/gfmd--kuresel-goc-ve-kalkinma-forumu-409_576_581, 09.02.2019.

¹⁰¹United Nations, **a.g.e.**, s. 52

¹⁰² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**

¹⁰³ Irena Omelaniuk, **International Migration and Development: Contributions and Recommendations of the International System**, UNFPA ve IOM Publication of the United Nations System Chief Executives Board for Coordination, 2013, (Çevrimiçi) http://publications.iom.int/system/files/pdf/ceb_gmg_web.pdf, 18.08.2019, s.24.

2013 yılında ikinci toplantısı yapılmış olan GFMD, 2011 yılından sonra ülkemizin Forumun toplantılarına katılım sağlaması sonucunda etkinlik düzeyi artmış ve 2014-2015 dönem başkanlığını ise Türkiye üstlenmiştir. Forum, BM bünyesinde yer almamakta, ancak BM sıkı bağlara sahiptir. Forum toplantılarına ilişkin raporlar Genel Sekreter aracılığı ile BM iyelerine sunulur. Gayri resmi bir yapısı ile gönüllü katılım sağlanan ve devletlerin birbiri ile işbirliğini teşvik etmektedir. GFMD’de ilerlemenin sağlanması amaçlanan hususlar¹⁰⁴: “Göç ve kalkınma ilişkisini, bu alandaki politikaları, uygulamaya ilişkin zorlukları ve işbirliği fırsatlarını karar vericiler ve uygulayıcılarla gayri resmi düzeyde tartışabilmek, ilgili diğer kurum ve yetkililerle temas kurabilmek, uygulanabilir ve eylem odaklı sonuçlar elde etmek. Göç hareketlerinin sunduğu fırsatları değerlendirebilmek amacıyla iyi uygulama ve deneyimlere ilişkin bilgi paylaşımında bulunmak, Göç ve kalkınma alanında ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliğini desteklemek ve politikalar arasında uyum sağlamak amacıyla bilgi, politika ve kurumsal yapıya ilişkin eksiklikleri saptamak, Ülkeler, uluslararası kuruluşlar, anavatanının dışında yaşayan topluluklar, göçmenler, akademisyenler ve diğer ilgili kişi ve kurumlar arasında ortaklık ve işbirliği oluşturmak, Göç alanında uluslararası öncelikler ile göç ve kalkınma gündemini belirlemek.” olarak belirtilmektedir. Bern Girişimi, Küresel Göç Grubu ve Uluslararası Göç Politikası Programı diğer çok taraflı işbirliği örnekleridir.¹⁰⁵

Bern Girişimi, amacı devletler arasında işbirliğinin artırılması, işbirliğinin artması ile de ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde göçün çok daha iyi yönetilmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda devlete ait olan bir danışma sürecini kapsar. Bern girişimi bir süreç olarak tüm dünya bölgelerinin ve hükümetlerinin politikalarındaki farklılıklarını ve önceliklerini paylaşımlarını sağlamıştır. Göç yönetiminde ilgili paydaşların, işbirliği, ortaklık, anlaşılabilirlik, denge ve öngörülebilirlik kavramlarını temel alarak göç yönetiminde ortak bir yönelimin belirlemiştir. Bern Girişiminin Sekreteryası görevini IOM üstlenmiştir.¹⁰⁶ Bern girişimi, göç olgusu ile ilgili olarak uluslararası işbirliğinin ve diyalogların artırılması, ilgili paydaşların deneyim

¹⁰⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**

¹⁰⁵ Kara ve Dönmez Kara, **a.g.e.**, s.8.

¹⁰⁶ IOM, “Berne Initiative”, (Çevirimiçi) <https://www.iom.int/berne-initiative>, 09.02.2019.

paylaşımının sağlanması, küresel göç yönetiminin oluşması için yaklaşım geliştirmesi nedeniyle önemlidir.¹⁰⁷

Küresel Göç Grubu (Global Migration Group (GMG)), 2006 yılında BM Genel Sekreteri tarafından yüksek düzeyde kurumlar arası bir grup kurulması amacıyla Uluslararası Göç Komisyonu'nun önerisi ile kurulmuştur. Günümüzde 22 BM kuruluşundan oluşur.¹⁰⁸ Göçle ilgili tüm uluslararası ve bölgesel araç ve normların daha geniş uygulama alanı bulmasını teşvik etmek, daha tutarlı, daha kapsamlı ve daha iyi koordinasyon yaklaşımlarının benimsenmesini teşvik etmek amacıyla, ajans başkanlarının bir araya gelmesini sağlayan kurumlar arası bir gruptur. GMG'nin amacı, üyelerinin ve paydaşlarının fırsatlardan yararlanması, uluslararası göçün getirdiği olumsuzluklar ile baş edebilme yeterliğini artırmayı amaçlamaktadır.¹⁰⁹

Uluslararası Göç Politikası Programı, göç ile ilgili çalışmaların yürütülmesinden sorumlu kuruluşların başkanlarının diyalogunu sağlayarak birlikte göç politikaları oluşturabilmeleri için faaliyetlerin sürdürülmesini amaçlar.¹¹⁰ Göç sürecinin yönetiminde uluslararası göç alanında farkındalık yaratılması ve iş birliğinin sağlanması önemlidir. Ancak yaptırım güçleri bulunmamasının nedeni, gayri resmi yapılanmaya sahip olmaları ve aldıkları kararların tavsiye niteliğinde olmasıdır.

Bölgesel İşbirliği, bu işbirliğinde göç ile ortak sorunlar yaşayan ve coğrafi yakınlığı bulunan ülkelerin yaşadıkları sorunlara çözüm üretebilmek için ülkelerin işbirliği yapmasıdır.¹¹¹ Bölgesel dengesizliklerin azaltılması için yapılan bölgesel işbirliğine örnek olarak; “AB, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA), Asya ve Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Kuzey Ülkeleri Topluluğu, Baltık Gümrük Birliği” örnek verilebilir. Fakat

¹⁰⁷ Sirus Rustamov, “Global Governance of Migration. Department of Management and Engineering MA in International and European Relations”, Unpublished Master's Thesis, İsviçre, 2011, s.26.

¹⁰⁸ Global Migration Group, “About”, t.y., (Çevirimiçi) <http://www.globalmigrationgroup.org/what-is-the-gmg>, 02.02.2019.

¹⁰⁹ Global Migration Group, “Acting together in a world on the move”, 2019, (Çevirimiçi) <http://www.globalmigrationgroup.org/>, 02.02.2019.

¹¹⁰ Rustomav, **a.g.e.**, s. 27

¹¹¹ IOM, “Glossary On Migration”, s.10.

bu kuruluşların göçle ilgili düzenlemeler yapmak konusunda yetersiz kaldıkları söylenebilir.¹¹²

Uluslararası alanda göç ile ilgili çalışmalarda işbirliği girişimi olarak bölgesel dayanışma süreçlerinin sağladığı katkı şu şekilde özetlenebilir: Devletler arasında görüş alışverişinin artması, hükümetlerin ilgili yetkililerinin görüşmek için bir araya getirmesi, uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının gözlemcilerinin görüşme süreçlerine katılabilmesi, hükümetleri bağlayıcı olmayacak şekilde diyalogların geliştirilmesi ve deneyimlerinin paylaşılabileceği bir platform oluşturmakta, coğrafi yakınlığı dikkate alarak işbirliklerinin oluşması ve göç ile ilgili konular ile ilgili kamuoyu gündemi oluşturarak göç konularındaki sorunlara odaklanılmasını sağlamaktadır.¹¹³

Göç konusunda aktif olarak çalışmalar üstlenen bölgesel dayanışma süreci “Bern Girişimi” ve “IOM” kapsamında yer verilen “Uluslararası Göç Diyalogu” aracılığı ile göç yönetimine katkı sağlamaktadır.¹¹⁴ “Budapeşte, Puebla, Manila, Bali, Kolombo, Rabat, Lahey, Prag, Almatı Süreçleri ile Abu Dabi Diyalogu, Asya-Pasifik Müzakeresi, Baltık Denizi Kontrolsüz Göç Konferansı, Düzensiz Göçle İlgili Bangkok Deklarasyonu, Güney Amerika Göç, Entegrasyon, Kalkınma Toplantısı, Güney Afrika Göç Diyalogu, Dakar Deklarasyonu” faaliyetlerine devam eden bölgesel dayanışma süreçlerine örnek verilebilir.¹¹⁵

Adından da anlaşılacağı üzere Bölgesel dayanışma süreçleri özellikle bir bölgede yer alan ülkeler arasında gerçekleştirilmekte olup başlıca faaliyetleri, ülkelerin göç konusundaki ortak sorunlarının belirlenmesi ile işbirliğinin geliştirilmesi ve gerekli önlemlerin alınmasıdır. Süreçler ülkelerin göç alanındaki bilgi paylaşımı sağlamaları, yasadışı göç hareketlerinin belirlenmesi, işgücü göçünün

¹¹²Alan Gamlen, **People on the Move: Managing Migration in Today's Common Wealth**. International Migration Institute, University of Oxford, 2010, (Çevrimiçi) <https://www.migrationinstitute.org/files/news/people-on-the-move-1.pdf>, 17.15.2018.

¹¹³M.K. Solomon, “International and Regional Cooperation/ Regional Consultative Processes. Inter-State and Intra-Regional Cooperation on Migration Management in the IGAD Region”, **A Workshop Report**, 12th - 14th May 2008, Addis Ababa, Ethiopia, IOM, 2008, s.55.

¹¹⁴Haque, **a.g.e.**, s.4.

¹¹⁵ Amanda Klekowski von Koppenfels, “The Role of Regional Consultative Processes in Managing International Migration”, **IOM Migration Research Series**, No. 3, İsviçre, 2001, s.9,15.

düzenlenebilmesi, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele edilmesi gibi konularda ortaklaşa hareket etmelerini sağlamaya çalışmaktadır.

Avrupa’da STK’lar günlük hayatın bir parçası durumundadır. STK kendilerini özellikle işbirliği ve dayanışmada göstermektedirler. STK, sivil alanda faaliyet gösteren yapıya sahiplerdir. STK sosyal ortakları olarak; sendikalar, işveren örgütleri vb. ile sosyal ortakları dışında kalan; sosyal ve ekonomik alanda etkili aktörleri temsil eden örgütler, yerel düzeyde örgütlenmiş gençlik dernekleri ve aile dernekleri gibi halkın toplumsal hayata katılımını destekleyen topluluklar (Community Based Organisation-CBO) ve devlet kuruluşları dışında kalan (Non-Governmental Organization-NGO) topluluklardan oluşmaktadır. STK kavramını dar bir anlamda açıklamaya çalışmak mümkün değildir. Bunun nedeni sivil toplumla iç içe geçmiş olmasından kaynaklanır.¹¹⁶

Avrupa’da sivil toplum ile birlikte düşünülen, NGO’lar halkın ortak bir amacı gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket etmesini sağlar. İnsan hakları, hayvan haklarının korunması, çevrenin korunması, tüketici haklarının korunması, eğitim ve yardım amaçlı kurulmuş dernekler gibi örgütlenen yapılardır. Avrupa topluluğunda demokratikliğin ve şeffaflığın oluşması için; toplulukların birbirinden farklı çıkarlarını gerçekleştirmek için savundukları görüşleri ile ilgili uzlaşması, toplumun küreselleşmeden ve yeni teknolojilerin gelişmesinden kaynaklanan baskılardan kaynaklanan değişime uyum sağlayabilmesi, devlet kurumlarının sitemlerde dolduramadığı boşlukları doldurmak açısından STK’ların rolü; dolaylı ya da doğrudan rekabetin gelişmesine ve ekonomik büyümeye katkı sağlamaktır. STK’ların eğitim, sağlık vb. kamu hizmetlerinde vatandaşlarına hizmetin sunumunun, yerel ekonominin gelişmesine destek olunması, sosyal ya da ekonomik nedenlerle toplumun dışladığı bireylerin veya grupların toplum ile bütünleşmesine sağlanan katkıları doğrudan katkılardır. Dolaylı katkıları ise toplumun ekonomik büyümesine, engellilere, yaşlılara, göçmenlere vb. yönelik tutumlarının olumlu yönde değişmesine sağlanan katkılardır. AB, STK’lar ile ilişkilerini her zaman önemsemiş ve geliştirmeye

¹¹⁶ Ali Yılmaz Gündüz, Mehmet Kaya, “ Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki rolleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Y.6, S.:10, 2014, s.130,169.

çalışmıştır. STK ile işbirlikleri sonucunda toplumsal birçok sorunu, ulusal düzeyde çözülebilecek sorunlar olarak görülmesi anlayışını değiştirmiştir. 2004-2005 Sivil Toplum Diyalogu Raporu'na göre Türkiye'de STK'lar ile diyalog henüz gelişme aşamasındadır. Bu nedenle Türkiye'nin STK'lar ile sosyal diyalogu geliştirilen sonra AB üyelik müzakerelerinde olabilir.¹¹⁷

AB alınan kararlara ve yapılan düzenlemeler ile ilgili, halkın katılımı temel prensibidir. Bu nedenle üye ve aday ülkelerin STK ve özel sektörden ilgili kurum ve kuruluşlar karar verme sürecine dahil edilerek, düşünceleri ve önerileri dikkate alınır. Türkiye'nin üyelik sürecinde özel sektör ve STK'ların aktif rol alması katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla karar alma süreçlerine STK'lar da dahil olabilme imkanına sahip olmaktadır.¹¹⁸

Ülkemizde STK'lar 2000 li yıllardan itibaren artış göstermeye başlamıştır. Ülkemizde 2000 yılında aktif olarak etkinliklerine devam eden dernek sayısı 67,000 olarak açıklanmıştır. 2003 yılında AB katılım müzakerelerinin resmi olarak başlaması sonucunda, demokrasinin daha da genişlemesi hedefi ile yasal reformlar yapılmıştır. 2004 yılında “Dernekler Yasası” ve 2008 yılında “Vakıflar Kanunu” STK'nın yasal sınırlarını belirlemiş, katılım ve örgütsel etkinliklerin yapılmasına bazı kısıtlamalar getirirse de STK'ların örgütlenmeleri için daha uygun bir ortamın oluşmasını sağlamıştır.¹¹⁹

1 Mayıs 2004 tarihine kadar AB 15 üye ülkeden oluşmaktaydı. Bu tarihte 10 ülkenin birliğe katılması ile kurulduğu günden bu tarafa en büyük genişlemesi bu tarihte gerçekleşmiştir. Yeni katılan ülkelerin sivil toplum, yönetim ve sosyo-ekonomik yapı gibi alanlarda AB'ne üye ülkelere farklı olması nedeniyle, AB üyeliği ile gelecekte ortaya çıkabilecek zorluklara ve imkânlar ile bilgilendirilme

¹¹⁷ Ahmet Yatkin, “Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Güçlü Sivil Toplum Kuruluşları, Avrupa Birliği Üyesi Türkiye”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, 2008, s.32.

¹¹⁸ TOBB AB Dairesi, “TOBB Raporu 2004”, (Çevrimiçi) <http://abm.tobb.org.tr/raporlaryayinlar/AB%20ile%20iliskilerde%20STK%27larin%20rolu%20calisma%20Grubu%20Raporu.doc>, 17.03.2019.

¹¹⁹ Birleşmiş Milletler Gönüllüleri (UNV) programı Türkiye ve Gençlik Servisleri Merkezi , “Türkiye’de Gönüllülük, Gönüllüğün Rolünün ve Katkılarının Keşfedilmesi”, 2013, s.12.

ihtiyacının giderilmesinde en etkili ve en hızlı yol olarak Sivil Toplum Diyalogu başlatılmasına karar verilmiştir.¹²⁰

Sivil Toplum Diyalogu: Kùltür Hareketi Programı 31 Temmuz 2006 tarihinde Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu tarafından başlatıldı. Türkiye delegasyonunca hazırlanan ilgili programda, Türkiye ile AB ÷lkelerindeki STK'lar arasında kùltürel diyalogun genişlemesi, işbirliğinin artması ve bilgi ağının gelişmesi hedeflenmiştir. STK'ların güçlenmesi, AB ile ilgili konuların görüşülmesinde aktif katılımları sağlanmakta ve uluslararası işbirliğinin artması ile güçlenmelerine katkı sağlanmaktadır. Türkiye'de gençlik, çevre, cinsiyet eşitliği, kùltürel haklar, sosyal dışlanma, ayrımcılıkla mücadele gibi konularda hizmet veren STK'ların AB'de eşdeğer durumunda olan kurumlarla diyaloglarının artırmaları özellikle teşvik edilmekte ve sürdürülebilir ilişkilerin oluşmasını sağlayan projelere öncelik verilmektedir. Ülkemizdeki STK'ların proje hazırlama, yürütme konularında yetersiz olduğu dikkat çekmektedir. Bunun nedeni; insan kaynaklarının yetersizliği, iletişimsizlik, güven problemlerinin olması, profesyonel alışkanlıkların yokluğu kaynaklı olduğu belirtilmektedir. Türkiye'deki STK'ların gelişmekte olduğu belirtilmekte, tam olarak STK'ların gelişmediklerinin göstergeleri olarak; finansal destek elde etmek için gösterilen rekabet, diğer STK'lar ile ilgili yapılan olumsuz propagandalar ve AB kurumlarının yanında birbirlerine zarar verecek davranışlarda bulunmaları gösterilmektedir.¹²¹

Türkiye, AB aday ÷lke olarak STK'ların uyum sürecinde aktif katılımı Katılım Ortaklığında vurgulanması ile kısa dönemli hedefler arasında ilgili mevzuatların düzenlenmesi ve STK teşvik edilmesi tavsiye edilmiştir. Ülkemizde STK'ların etkin varlığı yönetim süreçlerinde; yeni yaklaşımların olmasını, işbirliklerinin artmasını, sorumluluklarının paylaşılması, şeffaflığın yayılmasını sağlarken, toplum açısından uzlaşmanın temelini oluşturmaktadır.

¹²⁰ Damla Cihangir, İKV Değerlendirme Not: Avrupa Birliği ve Sivil Toplumun Rolü", 2011, s.2. (Çevirimiçi) https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/32-avrupa_birligi_ve_sivil_toplum_oggutlerinin_rolu_subat_2011_.pdf, 17.03.2019.

¹²¹ Diba Nigar Göksel, Rana Birden Güneş, "The Role of NGOs in the European Integration Process: The Turkish Experience", **South European Society and Politics**, V.10, No. 1, 2005, s.67.

Ülkemizde AB Bakanlığı ve AB finansmanı ile Temmuz 2016 yılında desteklenen, Sivil Toplum Sektörü 2016-2017 Dönemi Programlama Sürecine Hazırlık ve Uygulama Desteği Projesi ile sivil topluma sağlanacak desteklerin STK katılımı ile belirlenmesi hedeflenmiştir. 2016-2017 döneminde STK temsilcileri ile yapılan çalıştaylar sonucunda; kurumsal kapasite gelişimi, finansal konulardaki sorunlar, kamu ve özel sektör ile STK işbirliğinin güçlendirilmesi ulusal ve uluslararası öncelikle desteklenmesi gereken alanlar olarak belirlenmiştir.¹²²

¹²² TÜSEV, “AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA II) ve Sivil Toplum Alt Sektörü Vaka Analizi Sivil Toplum İzleme Raporu 2016-2017”, 2018, (Çevrimiçi) [https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/Avrupa_Birligi_Katirim_Oncesi_Mali_Yardim_Araci_\(IPA_II\)_Sivil_Toplum_Alt_Sektoru_vaka_analizi.pdf](https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/Avrupa_Birligi_Katirim_Oncesi_Mali_Yardim_Araci_(IPA_II)_Sivil_Toplum_Alt_Sektoru_vaka_analizi.pdf), 18.09.2018.

SONUÇ

Mültecilik her dönemde devam etmekte olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni mültecilerin hem terk ettiği ülkeyi hem de yerleşmiş olduğu ülkeyi ve ülkelerin vatandaşlarını etkiliyor olmasıdır. Mülteciliğin oluşturduğu sorunlar çift taraflı olup, bütün insanlığı ilgilendirmektedir. Uluslararası neden olduğu sorunlardan en önemlileri uluslararası barışın, güvenliğin ve istikrarın etkilenmesidir. Bu sorunların çözümlenebilmesi için politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Mülteciliği başlatan nedenler ile ilgilenilmesi sonucunda, mültecilik önlenabilir ya da en az seviyede gerçekleşmesi sağlanabilirse mültecilikten kaynaklanan sorunlarında en aza inmesi sağlanacaktır. Mültecilik nedenlerinin en az düzeye çekilmesi veya ortadan kaldırılması, ülkelerin demokratikleşmesi ile mümkün olacaktır. Demokratikleşmenin artması ise haklar, özgürlükler kaynaklı sorunların da azalmasına neden olur. Bu nedenle mültecilik olgusunun taraf ülkeleri ile etkilenecek ülkeler kendilerine düşen görevleri ve sorumlulukları gerçekleştirmelidirler. Demokratikleşmenin yaygınlaşması, her ülke her insan ve her canlı için daha yaşanılır bir dünyaya kavuşmayı sağlayacaktır.

Avrupa Komşuluk Politikası'ndan sorumlu AB Komisyon Üyesi Stefan Fuleta, Avrupa'yı demokratik değerleri ve insan hakları konularını yeterli derecede savunmadığından utanç duyduklarını ve istikrarın istikrara kavuşamayacağına inandıklarını ve Arap Baharı'nın etkilerini açıklamaktadır. Bölgedeki otoriter rejimler tarafından güvence altına alınacak, Akdeniz komşuları ile olan ilişkilerini yanlış değerlendirdikleri kabul ediliyor. Ayaklanma, AB'nin bölgesel ekonomik işbirliği ve göç üzerine odaklanan politikalarının güçsüzlüğünün bir işareti olarak gösterilebilir.

AB'nin geçmişi ve bugünü değerlendirildiğinde, Akdeniz politikasının etkisiz kaldığı düşünülmektedir. Yeni süreçte akla ilk gelen sorular, AB'nin güney Akdeniz'de ne kadar etkili olabileceği ve Akdeniz komşuları ile olan ilişkilerini ne kadar derinden etkileyebileceğidir. Göç ve İslam korkularının sürecin sebebi olduğu korkusu ile Akdeniz'de ihtiyatlı davranmaya çalışan AB'de korkuların arttığı

bugünlerde, hedeflenen ilişki düzeyine ulaşmak kolay olmayacaktır. Bir başka sebep ise, tüm AB üyelerinin Akdeniz’de aynı menfaate sahip olmamasıdır.

Göç olgusu tüm dünyayı ilgilendiren bir olgudur. Özellikle insan kaçakçılığı, yasa dışı göç ve insan ticaretinden tüm dünya etkilenmektedir. Siyasi istikrar, demografik yapı, kültürel kimlik, her alandaki güvenlik sistemleri, siyasi istikrar olumsuz olarak etkilenmektedir. Terör örgütlerinin ülkelere girişinde de göç olgusundan yararlanma söz konusu olmakta ve devletlerin güvenliği için önemli bir tehdit unsuru oluşturmaktadır.

Ülkemize yapılan dış göçlerde gözlenen en önemli sorunlardan biri toplanan verilerin yetersizliğidir. Diğer bir deyişle dış göç ile ülkemize yapılan göçler ile ilgili yeterli veri toplanamamaktadır. Bunun nedenleri; göçmenlerin yerleştikleri bölgelerde kabul görmemeleri nedeniyle bilgilerinin hemen/kısa sürede kayıt altına alınamaması, geçmişe ilişkin verilerin yeterli olmaması, dil sorunlarının olunması, göçmenlerin araştırmalara katılmak istememesi, araştırmacılara yardımcı olmamaları, yasal olmayacak şekilde yaşamalarına devam ettikleri için güven duygularının azalması sayılabilir.

Yasadışı göçün durabilmesi için Dünyanın her yerinde adaletin sağlanması, refah seviyesinin artırılması, teknolojik yeniliklerin her insana ulaşabilecek ucuzlukta olması, iş imkanlarının artması, eğitim seviyesinin yükseltilerek insanların üretebilen, yeteneklerini geliştirebilen bireyler haline getirilmesi gerekir. Bu sayılanlar her ne kadar insanların günlük yaşamlarını kolaylaştıran ve mutlu olmalarını sağlayacak faktörler olsa da göç sebeplerinden biri de ideolojik, etnik ve dinsel çatışmaların insanları uzun süredir yaşadıkları yaşam alanlarından göçmeye mecbur bırakmasıdır. Bu nedenle mikro planda dünyanın her insanını birbirine saygılı, bir diğerrinin hakkını yemeyen, adaletli davranan, konuşarak anlaşmayı seçen, sevgi ve hoşgörüyle yaşamayı benimseyen insanlar haline getirmek; makro planda ise dünya ülkelerinin sınırlarının kalkması, isteyen her kişinin istediği yere gidebilme özgürlüğüne sahip olması ve bunun şartlara bağlanamayacak olması, ekonomik çıkarların olması, etnik köken kaynaklı ayrımcılıkların varlığı, dini inançlardan ve ideolojik görüşlerden kaynaklanan çatışmaların tamamen bitirilemeyecek olması nedeniyle yasa dışı göçü de tamamen engellemek mümkün olmayacaktır.

Ülkeler öncelikle kendi vatandaşlarının huzurunu tehdit edecek, yaşam koşullarının değişmesine neden olacak, terörü ve terör ile ilişkili faaliyetleri yürütecek kişilere karşı, sınırlarını koruma ve gözetleme, sınırlarına yapılacak müdahaleleri engellemek, kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlayacak önemlerin alınmasını sınır antlaşmalarına uygun şekilde gerçekleştirmek zorundadır.

Sınır güvenliği, hem askeri gücünün hem de devletlerin çıkarlarına uygun davranmaları nedeniyle oluşmaktadır. AB 1990 yılından itibaren “Forntex Politikası” ile dış sınır tehditlerine karşı sınır güvenliği yaklaşımında güvenlik odaklı bir yaklaşım gelişmesini sağlamıştır. Güvenlik odaklı yaklaşım hem insanların güvenliğinin hem de devletlerin güvenliğinin korunmasını kapsamaktadır. Yasa dışı göç sorunu uluslararası işbirliği, bölgesel uyum projeleri ve istihdam edilme oranının artması ile bireysel güvenliğin sağlanmasında karşılaşılabilecek sorunlar çözülmeye çalışılmaktadır. AB liberal politikalar ile bu sorunlar çözülmeye çalışılmakta olup “Schengen Anlaşması” ile dış sınırların korunmasına gerçekçi politikalar temelinde modeller geliştirilmiştir.

AB müktesebatı uyum süreci aşamasında yayınlanan “Katılım Ortaklığı Belgeleri”, “Ulusal Programlar” ve “İlerleme Raporları” Türkiye’nin de Entegre Sınır Yönetim Sistemine uyması gerektiğini ve gerekli reformların yapılmasına yönelik baskılar giderek artmıştır. Bu kapsamda Türkiye, mevcut sınır yönetimi sisteminde değişikliklere giderek bir kısım yasal ve yapısal reformlar yaparak 2002’de “İltica, Göç ve Dış Sınırların Korunması Görev Gücü”nü, 2003’de “Dış Sınırların Korunmasına Yönelik Strateji Belgesi”ni, 2006’da da “Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetim Sistemi Stratejisinin Uygulanmasına Yönelik Ulusal Eylem Planı”nı, 2013’de “6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”nu yasallaştırmıştır. 2013 yılında geri kabul antlaşmasını da imzalayan Türkiye, 1963 yılında Ankara Antlaşmasıyla kazandığı serbest dolaşım hakkını elde edeceğine inanmış ancak aradan geçen beş yıl gibi bir süreye rağmen bu hak tanınmamıştır. Üstelik geri kabul antlaşmasını imzalayan Türkiye, özellikle 5 milyonu aşkın Suriyeli göçmenlerin ilk durak yerleri haline gelmiş, 30 milyar dolardan fazla harcama yapılmış, üstelik AB ülkelerinin söz verdiği 6 milyar Euro’luk yardımın alınması da hayal haline gelmiştir.

Mevcut durumda ülke sınırlarının korunması için askeri birliklerin ve kolluk kuvvetlerinin terör, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı, yasadışı geçiş eylemlerini önlemesi adına yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

- Sınır güvenliğini sağlayan birimler profesyonel kadrolardan oluşmalıdır.
- Sınır güvenliğinden sorumlu birimlerin aralarında entegrasyon ve işbirliğinin artırılması gerekir.
- Göç İdaresi ve Sınır Güvenliği aynı bakanlık altında faaliyet göstererek yurda yasal yollardan girenlerin takibinde ve deport edilecek kişilerle ilgili işlemlerde koordinasyon eksikliği yaşanmamalıdır.
- Türkiye’de problemli sınır noktalarının belirlenmesi, bu noktalarda kullanılan teknolojilerin geliştirilmesi ile denetim ve gözetimlerin artırılması ile en kısa sürede sınır güvenliğinin etkin olarak sağlanması için alınacak önemlerdir. En hassas noktaların Doğu ve Güney Doğu sınırları olduğu açıktır.
- Özellikle Doğu ve Güney Doğu illerinde terörizm ile ilişkili göç olaylarının önlenmesi için profesyonel silah eğitimi almış, bu işi meslek edinmiş güvenlik birimlerinden daha fazla faydalanılması gerekir.
- Türkiye’nin yasa dışı göç sorununu çözebilmek için öncelikle, yasa dışı göçe kaynak olan ülkeler ile iletişim ve işbirliği içinde olması gerekmektedir.
- Yasa dışı göçü cazip hale getiren hususların belirlenmesi ve bunlar ile ilgili farkındalığın artırılması ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.
- Göç politikalarında başarının sağlanması için, göçmenlerin sosyal yaşam şartları, ülke vatandaşlarının tutumu, kültürel farklılıkların yararları gibi unsurlardan bahsedilmesinin önemi vurgulanmalıdır.
- Ülke vatandaşlarının; göçmenlerin haklarından, kültürlerinden, geleneklerinden ve ihtiyaçları hakkında bilgi sahibi olması sağlanarak, göçmenlerin kültürel değerlerini koruma ve var olan potansiyellerini geliştirmeleri için olanakların sağlanması sonucunda göçmenler toplum

için de yaşamlarını işlevsel olarak devam edebilmeleri açısından önem kazanmaktadır.

- Göçmenlerin yaşadıkları topluma uyumlarının sağlamak amacıyla uyum programları, dil geliştirme programları, bilgilendirme vb. faaliyetlerin düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AL JAZEERA TURK: 2014 “Türkiye'deki Göçmenlerin 43 bini Yasa Dışı”, 18 Şubat, (Çevrimiçi) <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiyedeki-gocmenlerin-43-bini-yasa-disi>, 12.01.2018.
- AL JAZEERA TURK: 2015 “Libya’da göçmenler için kimsesizler mezarlığı”, 23 Aralık 2015, (Çevrimiçi) <http://www.aljazeera.com.tr/haber/libyada-gocmenler-icin-kimsesizler-mezarligi>, 28.12.2017.
- ALONSO, J. A.: 2011 “International Migration and Development: A Review in light of the crisis”, **CDP Background Paper**, No.11, ss.1-62.
- AKAN, Y., ARSLAN, İ., 2008 **Göç Ekonomisi**, Ankara, Ekin Basın Yayın.
- AKÇADAĞ ALAGÖZ, E.: 2009 “Avrupa Komşuluk Politikası”, 26 Aralık, (Çevrimiçi) **BİLGESAM**, <http://www.bilgesam.org/incele/800/-avrupa-komsuluk-politikasi/#.W1GTxdIzbiU>, 01.03.2018.
- AKÇADAĞ ALAGÖZ, E.: 2012 “Yasa Dışı Göç ve Türkiye”, **BİLGESAM**, Rapor No. 42, ss.4-19.
- AKMAN, A., KILINÇ, İ.:2010 “AB’de Entegre Sınır Yönetiminin Gelişimi ve AB sürecinde Türkiye’nin Entegre Sınır Yönetimine Geçiş Çalışmaları”, **Türk İdare Dergisi**, 2010, S.467, ss.9-29.
- AKTAN, S.:2014 “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler, AB’nin de Gündeminde”, 17 Kasım, (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141117_suriyeli_calisma_izni_ab, 18.05.2017.
- AKSOY, M., 2014 “AB’nin Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Bakış Açısı: Birbirinin Tamamlayıcısı Olarak Avrupa Güvenlik Stratejisi ve İyi Komşuluk Politikası”, (ss.391-407), Editör: Hasret Çomak, Ayşegül Gökalt Kutlu, **Uluslararası Güvenlik Kongresi 8-9 Ekim 2013**, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- ARI, M.: 2004 “Düşük Yoğunluklu Demokrasi ve Türkiye: 1980 Sonrası Dönemde Türkiye’de Demokratikleşme Süreci”, Ankara

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara.
- ARSLAN, M.İ.: 2012 Mehmet İnanç Arslan, “The Paradoxes of European Union Immigration Policy and Its Repercussions on Turkish-EU Relations”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara.
- ATAMAN, Z. P., 2002 “Devletler Özel Hukuku’nda Mültecinin Hukuki Statüsü”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.
- AVRUPA KOMİSYONU: 2016 **Türkiye Raporu: AB Genişleme Politikasına İlişkin 2016 Bildirimi**, 9.11.2016, (Çevrimiçi) https://www.ab.gov.tr/files/ceb/Progress_Reports/2016_ilerleme_raporu_tr.pdf, 14.11.2017.
- BAKIRCI, M.: 2014 “Coğrafi Açından Anadolu’nun Tarihi Ulaşım Ağı ve İpek Yolu”, **Avrasya Etüdleri**, C.45, S.1, ss.63,86.
- BALKIR, C., 2018 “Mare Nostrum’dan Avrupa Akdeniz Ortaklığına: Olmayacak Duaya Amin Demek!”, (ss.299-336), Derleyen: Belgin Akçay, **Hukuki, Siyasi ve İktisadi Yönleriyle Avrupa Bütünleşmesinde Son Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri ATAUM 30. Yıl Armağanı**, Ankara.
- BAŞAK, C.: 2011 **Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler**, İçişleri Bakanlığı Yayınları, No. 686, Ankara, ss.3-4.
- BAŞEL, H.: 2003 “Sosyal Politika Açısından İç Göçler: Sivas’tan İstanbul’a Göç Örneği”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BAŞEL, H.: 2010 “İç Göçün Sonuçları Ve İş Gücüne Etkileri”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, No.51, ss.288-321.
- BAYINDIR
GOULARAS, G.,
SUNATA, U.: 2015 “Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi”, **Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi**, C.2, S.1, ss.12-40.
- BBC NEWS TÜRKÇE: “AB Liderleri Göç Krizi Gündemiyle Toplandı”, 17 Aralık 2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151217_ab_zirve, 04.01.2018.

- BHABHA, J.: 2005 “Trafficking, Smuggling and Human Rights. Migration and Human Rights Migration Fundamentals Migration Information Source Monthly Issues”, (Çevrimiçi) www.migrationinformation.org, 15.05.2017.
- BİRLEŞMİŞ
MİLLETLER
GÖNÜLLÜLERİ
PROGRAMI TÜRKİYE
VE GENÇLİK
SERVİSLERİ MERKEZİ:
2013 “Türkiye’de Gönüllülük, Gönüllüğün Rolünün ve Katkılarının Keşfedilmesi” , 2013,
- BİSHKU, M.B.: 2012 “Turkish-Syrian Relations: A Checkered History”, **Middle East Policy**, C.19, No.3, ss.36-53.
- BİTKAL, S.:2014 “Uluslararası Göçler ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği”, **Akademik Perspektif**, 12 Eylül 2014, (Çevrimiçi) <http://akademikperspektif.com/2014/09/12/ulusotesi-gocler-ve-multeci-sorunu-suriye-ornegi/>, 23.12.2017.
- BOZKURT, G.S., 2006 **Küreselleşme ve Terörizm, Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler, Türk Dış Politikasının Ana Hatları, Değişen Dünyada Uluslararası İlişkiler**, Editör: İdris Bal, Ankara, Lalezar Kitabevi.
- BUDAPEST PROCESS:
1993 Regional Consultative Process On Migration, (Çevrimiçi) <https://www.iom.int/budapest-process>, 17.01.2018.
- CANPOLAT, H.
ARINER, H.O.: 2012 “Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, **ORSAM Rapor No.22**, s.1-27.
- CARLING, J.: 2007 “European Strategies for Reducing ‘Unwanted’ Immigration”, **Danish Institute for International Studies Brief**, ss.1-10.
- CARRERA, S., 2009 “In Search of the Perfect Citizen?: The Intersection Between Integration, Immigration and Nationality in the EU”, **Immigration and Asylum Law and Policy in Europe**, V.17, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, ss. 1568-2749.

- CASTLES, S., 2000 **International Migration At the Beginning of the Twenty-First Century: Global Trends and Issues**, UNESCO.
- CASTLES, S. ve MİLLER, M., 2003. **The Age Of Migration**, London, Palgrave.
- CİHANGİR, D.: 2011 İKV Değerlendirme Not: Avrupa Birliği ve Sivil Toplumun Rolü”, (Çevirimiçi) https://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/32-avrupa_birligi_ve_sivil_toplum_ogutlerinin_rolu__subat_2011_.pdf, 17.03.2019.
- CNN Türk: 2015 “Göç Krizi AB’nin Birliğini Zorluyor ve İmajını Zedeliyor”, 07.09.2015, (Çevirimiçi) <http://www.cnnturk.com/guncel/goc-krizi-abnin-birligini-zorluyor-ve-imagini-zedeliyor>, 04.01.2018.
- COM: 2001 “Communication From the Commission to the Council and the European Parliament On A Common Policy on Illegal Immigration”, (Çevirimiçi) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0672:FIN:EN:PDF>. 17.05.2017.
- COLLETT, E.: 2011. **Immigrant Integration in Europe in a Time of Austerity**, Washington, DC., Migration Policy Institute.
- COUNCIL, P. “Report of the Global Commission on International Migration”, **Population and Development Review**, V.31, No.4, 2005, ss. 789-798.
- ÇAĞLAYAN, S.: 2006 Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.17, ss. 67-91.
- ÇAKRAN, Ş., EREN, V.: 2017 “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.14, S.39, 2017, ss.1-30.
- ÇOBAN ORAN, F.: 2018 Türkiye-AB İlişkilerinde Yeniden Canlanmadan “Hedef Değişimine” Doğru, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, C:16, S: 31, ss.427-442.
- DEMİR, Ö., ACAR, M., 2005 **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Ankara, Adres Yayınları.

- DEMİRTAŞ, S., ÖZALP, G.: 2015 “AB ile Pazarlıktan Anlaşma Çıktı, Vize Serbestisi Yolda”, 13 Kasım, (Çevrimiçi) <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/ab-ile-pazarliktananlasma-cikti-40013365>, 16.05.2017.
- DENİZ, T.: 2014 “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.18, S.1, ss.175-204.
- DENİZ, O.: 2015 “Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergâhında Türkiye Opsiyonu”, **Sosyoloji Divanı**, C.6, Temmuz-Aralık 2015, ss.209-231.
- DEUTSCHE WELLE, 2015 “ABD Suriyeli Mülteci Alacak”, 25 Ağustos 2015, (Çevrimiçi) <http://www.dw.com/tr/abd-suriyeli-m%C3%BClteci-alacak/a-18670242>, 23.11.2017.
- DOĞAN, M.: 2009 “Türkiye’de Mültecilerin ve Sığınmacıların Uluslararası Hukuk Çerçevesindeki Temel Haklarının Sağlanması”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- DURAN, A.E.: 2015 “Suriyeliler Türkiye’de Kalıcı”, 18.08.2015, (Çevrimiçi) (<http://www.dw.com/tr/suriyeliler-t%C3%BCrkiyede-kal%C4%B1c%C4%B1/a-18654827>), 23.12.2017.
- EFE, H.: 2008 Haydar Efe, “Avrupa Birliği’nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.7, S.1, ss.66,78.
- EGM: 2001 **Dünya’da ve Türkiye’de Yasadışı Göç**, Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- EGM: 2007. **Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı 2006 Raporu**, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü.
- ERGÜVEN, N.S., ÖZTURANLI, B.: 2013 “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **AÜHFD**, 2013, C. 62, S. 4, ss.1007-1061.
- ESEN, Ü. B. ve ATAY, Ö.: 2017 “Ekonominin Yeni Yüzü: Yaratıcı Ekonomi”, **Sosyoekonomi**, C. 25, S.33, ss.59-80.
- EUROPEAN COUNCIL: 1999 “Tampere European Council Presidency Conclusions”, 15- 16 October 1999, (Çevrimiçi) http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#, 17.05.2017.

- EUROPOL: 2011 **Europol Review: General Report on EUROPOL Activities (2010)**, Luxembourg.
- ERDAL, H.: 2008 “Organize Bir Suç Türü Olarak İnsan Ticareti ve Türkiye Örneği”, **Polis Bilimleri Dergisi**, C.10, S.2, ss.79-91.
- ERKIRAL TAVAS, O.: 2015 “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi)”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara.
- ERSEK, H.: 2017 “Beyond the headlines: quantifying the economic contributions of migrants”, **World Economic Forum**, 13 Ocak 2017, (Çevrimiçi) <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/beyond-the-headlines-quantifying-the-economic-contributions-of-migrants>, 17.08.2018.
- FLORIDA, R.: 2002. **The Rise of the Creative Class: And How It’s Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life**, New York, Basic Books.
- FLORIDA, R.: 2003. Cities and the Creative Class, **City & Community**, C.2 S.1, 2003, ss.3-19.
- GAMLEN, A.: 2010 **People on the Move: Managing Migration in Today’s Common Wealth**. International Migration Institute, University of Oxford, (Çevrimiçi) <https://www.migrationinstitute.org/files/news/people-on-the-move-1.pdf>, 17.15.2018.
- GARDEN, T.: 2003 “Irak Savaşı’nın Ardından İlişkilerin Yeniden Kurulması”, **Nato Dergisi**, (Çevrimiçi) <https://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/turkish/art1.html>, 16.06.2019.
- GEDDES, A.: 2007 “The Europeanization of What? Migration, Asylum and the Politics of European Integration”, **The Europeanization of National Policies and Politics of Immigration**, Editör: Thomas Faist and Andreas Ette, New York, Palgrave Macmillan.
- GENÇLER, A.: 2002 “Yabancı Kaçak İşçilik Gerçeği ve Türkiye Örneği”, **TÜHİS İş Hukuku**, C.17, No.3, ss.28-46.

- GENÇLER, A.: 2005. “Avrupa Birliğinin Göç Politikası”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, No.49, ss.174-197.
- Global Commission on International Migration, 2005: **Migration at Glance Report**, (Çevrimiçi) www.gcim.org, (24.05.2017).
- GLOBAL MİGRATION GROUP: t.y. “About”, (Çevrimiçi) <http://www.globalmigrationgroup.org/what-is-the-gmg>, 02.02.2019.
- GLOBAL MİGRATION GROUP: 2019 “Acting together in a world on the move”, (Çevrimiçi) <http://www.globalmigrationgroup.org/>, 02.02.2019.
- GİRİT, S.: 2015 “Türkiye Kaçak Göçü Tek Başına Engelleyemez”, 4.09.2015, (Çevrimiçi) http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_turkiye_multeci_politikasi, 03.01.2018.
- GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI (GAV), 2017 “IOM tarafından yayınlanan rapor, göçün geldiği noktayı gösteriyor”, <http://gocvakfi.org/tag/uluslararası-goc-orgutu/>, 21.02.2019.
- GÖKSEL, D.N., GÜNEŞ, R.B.: 2005 “The Role of NGOs in the European Integration Process: The Turkish Experience”, **South European Society and Politics**, V.10, No.1, ss.57-72.
- GRAY, A.: 2017 “These charts show how migration is changing our cities”, **World Economic Forum**, 25 Ekim 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/how-migration-is-changing-world-cities-charts/>, 18.01.2019.
- GÜÇLÜ, Y., 2001 **The Question Of The Sanjak Of Alexandretta: A Study in Turkish-French-Syrian Relations**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- GÜLEÇ, C.: 2015. “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, **Tesam Akademi Dergisi**, C.2, S.2, ss.82-84.
- GÜNDÜZ, A.Y., KAYA, M.: 2014 “Küresel Dünyada Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Kalkınmadaki rolleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Y.6, S.10, ss.130-169.

- HANSEN, R.: 2003 “Migration to Europe Since 1945: Its History and Its Lessons”, **The Political Quarterly**, C.74, S.1, ss.25-38.
- HAQUE, S.: 2006 “**International Cooperation to Manage Migration**”. Managing Regional Public Goods: Labor Migration and Public Health, Asian Development Bank Institute, Bangkok, (Çevrimiçi) <http://www.adbi.org/files/cpp.module5.int.coop.mm.pdf>, 18.09.2018
- HAYTER, T., 2000 **Open Borders**, London, UK, Pluto Press.
- İÇDUYGU, A.,
KEYMAN, F.: 2000 Ahmet İçduygu ve Fuat Keyman, “Globalization, Security and Migration: The Case of Turkey”. **Global Governance**, C.6, S.3, ss.367-387.
- IOM: 2004 Glossary On Migration, Switzerland, IOM.
- IOM: 2009 **Göç Terimleri Sözlüğü**, Editör: Bülent Çiçekli, Cenevre.
- IOM: 2015 “Europe / Mediterranean Migration Response International Organization For Migration”, **Situation Report, 5 October**, (Çevrimiçi) https://www.iom.int/sites/default/files/situation_reports/file/Europe-Mediterranean-Migration-Crisis-Response-Situation-Report-05-October-2015.pdf+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, 23.11.2017.
- IOM: 2015 “IOM Continues to Monitor Mediterranean Migrant Arrivals and Deaths”, 25 August, (Çevrimiçi) <https://www.iom.int/news/iom-continues-monitor-mediterranean-migrant-arrivals-and-deaths>, 23.11.2017.
- IOM: 2019 “Berne Initiative”, (Çevrimiçi) <https://www.iom.int/berne-initiative>, 09.02.2019.
- IOM TURKEY: t.y. “IOM Türkiye Hakkında”, (Çevrimiçi) <http://turkey.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda>, 15.02.2019.
- İÇDUYGU, A., SİRKECİ, İ., 1999 **Bir Ülke, Bir Aile ve Birçok Göç: Cumhuriyet Döneminde Bir Toplumsal Dönüşüm Örneği. 75 Yılda Köylerden Şehirlere.** (Ed. Baydar, O). İstanbul, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, ss.249-260.

- İÇDUYGU, A., ERDER, S., GENÇKAYA, Ö.F.: 2014 **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devler Oluşumunda Ulus-Ötesi Dönüşümlere**, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- İKTİSADİ KALKINMA VAKFI: 2019 Adalet ve İşçileri Politikası, (Çevrimiçi) https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=31&id=223, 06.07.2019.
- KABASAKAL, M.: 2014 “Afrika’daki Küresel Rekabette Yumuşak Güç Kullanımı: Çin Örneği”, T.C. Başkanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, **Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi**, Ankara.
- KANTARCI, Ş.: 2012 “Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı ‘Koalisyonlar Dönemi mi?’”, **Güvenlik Stratejileri**, C.8, S.16, ss. 0-84.
- KARA, M., DÖNMEZ KARA, C.Ö.: 2016 “Türkiye’de Göç Yönetişimi: Kurumsal Yapı ve İşbirliği”, **Journal of Entrepreneurship and Development (JED)**, C.10, S.2, ss.1-25.
- KARKUN, V., YAZICI, Ö.: 2015 “Arap Baharı’nın Suriye’ye Yansıması ve Türkiye’ye Sığınan Mülteciler (Gaziantep Örneği)”, **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum**, C.4, S.12, s.201-213.
- KAVRUK, H., 2002 **Anakent’e Bakış- Türkiye’de Anakent Belediyeciliği ve Kent Hizmetlerini Yönetimi**. Ankara, Hizmet İş Sendikası Yayınları.
- KAYA, S.:2009 “Uluslararası Alanda Polisiye İşbirliğinin Gelişimi: Avrupa Örneği”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.XXVIII, S.1, ss.49-69.
- KAYA, A.: 2013 “Sınır Güvenliği Paradigmalarındaki Değişim ve Türkiye’nin Sınır Güvenliği Yapısının Analizi”, **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, C.4, S.2, ss.1-12.
- KAYA, H.: 2015. “Küreselleşme ve Göç Sorunu”, 30 Ağustos, (Çevrimiçi) <http://www.hasankaya.com/kuresel.html>, 24.11.2017.
- KEARNEY, M., 1996 **From The Invisible Feet: Antropological Studies of Migration and Development, Theories of Migration**, Editör: Robin Cohen, Edward Elgar Publishing England.

- KILINÇ, A.: 2019 “Sınır Aşan Göçler: Mülteci Sorunu ve Göç Yönetimi”, **Ombudsman Akademik**, C.4, S.8, s.75-102.
- KIRAY, M.B.: 2007 **Kentleşme Yazıları**, Ankara, Bağlam Yayınları.
- KOÇAK, O., GÜNDÜZ, R.D.: 2016 “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, C.7, S.12, ss.66-91.
- KOPPENFELS, A.K.V.: 2001 “The Role of Regional Consultative Processes in Managing International Migration”, **IOM Migration Research Series**, No.3, İsviçre, ss.9-15.
- KORKUT, R.: 2010 “Türkiye’de Sığınmacı ve Mülteciler”, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Niğde.
- KOSER, K., 2007 **International Migration: A Very Short Introduction**, Oxford University Press, Oxford.
- KÖYLÜ, H.: 2015 “Erdoğan’ın da Merkel’in de Derdi İç Politika”, 19 Ekim, (Çevrimiçi) <http://www.dw.com/tr/erdo%C4%9Fan%C4%B1n-da-merkelin-de-derdi-i%C3%A7-politika/a-18790296>, 16.05.2017.
- KURTBAĞ, Ö.: 2003 “Avrupa-Akdeniz Ortaklığı: Barcelona Süreci”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.3, No.1, ss.73-92.
- MACISCO, J.: 1992 “International Migration: Issues and Research Needs”, **Migration, Population and Redistribution Policies**, Derleyen: Calvin Goldscheider, Westview Press, Summertown.
- MCCONNELL, A.: 2016 **Mülteci ve Göçmen?**, UNCHR, Cyprus.
- MEMİŞOĞLU, D., KALAĞAN, G.: 2017 Yaratıcı Kentler ve Kentsel Yetenek Üzerine Bir Tartışma. **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.6, S.1, ss.519-536.
- MUTLUER, M., 2003 **Uluslararası Göçler ve Türkiye**, İstanbul, Çantay Kitabevi.
- NAZ, Y.: 2015 “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye’deki Güncel Sorunları”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Isparta.

- NTV: 2015. “Belçika’da 7 kişi gözaltına alındı”, 15.11.2015, (Çevrimiçi) <https://www.ntv.com.tr/dunya/belcikada-7-kisi-gozaltina-alindi,EubKj QHQZ0uw-o6EorqngQ>, 25.12.2017.
- ODMAN, T. 1995 **Mülteci Hukuku**, Ankara, AUSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- OECD, 2015 “Is this humanitarian migration crisis different?” **Migration Policy Debates and Data Briefs**, MPD No.7 September 2015, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/els/mig/Is-this-refugee-crisis-different.pdf>, 23.10.2017.
- OGUZLU, T.: 2008 Middle Easternization of Turkey’s Foreign Policy: Does Turkey Dissociate from the West?, **Turkish Studies**, C.9, S.1, ss.3-20.
- OKOLSKI, M., 1999 **Migration Pressures in Europe, European Populations: Unity in Diversity**, Editörler: Dirk Van de Kaa, Henri Leridon, Guiseppe Gesano, European Association for Populations Studies, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, Netherlands.
- OMELANIUK, I.: 2013 **International Migration and Development: Contributions and Recommendations of the International System**, UNFPA ve IOM Publication of the United Nations System Chief Executives Board for Coordination, (Çevrimiçi) http://publications.iom.int/system/files/pdf/ceb_gmg_web.pdf, 18.08.2019.
- ÖZCAN, M., 2005 **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara.
- ÖZCAN, E.S.: t.y. “Dünya Tarihindeki En Yüksek Göçmen ve Sığınmacı Sayısına Ulaşıldı”, (Çevrimiçi) s.1-3 https://www.academia.edu/6874024/D%C3%BCnya_Tarihindeki_En_Y%C3%Bcksek_G%C3%B6%C4%B1men_ve_S%C4%B1nmac%C4%B1_Say%C4%B1na_Ula%C5%9F%C4%B1ld%C4%B1, 18.07.2018.
- ÖZGEN, A. Ö.: 2010 “Avrupa Birliği Göçmenlik Politikaları: Tarihsel Geçmiş ve Mevcut Durum”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal

- Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Isparta.
- ÖZGÜR, O.: 2013 “Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye’ye Etkileri”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- ÖZLER, Z.: 2010 “AB’de ve Türkiye’de Sınır Yönetimi”, **İktisadi Kalkınma Vakfı Değerlendirme Notu.** (Çevrimiçi)
http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/16-ab_ve_trde_sinir_yonetimi-zeynep_ozler-nisan_2010.pdf, 18.05.2017.
- PARAANALİZ: 2018 “Suriyeliler için 30 milyar dolar harcandı, AB verdiği sözleri tutmadı” 18 Ocak, (Çevrimiçi)
<http://www.paraanaliz.com/2018/raporlar/suriyeliler-icin-30-milyar-dolar-harcandi-ab-verdigi-sozleri-tutmadi-20014/>, 19.07.2018.
- PAZARCI, H.: 1999 **Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap**, 6.Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları.
- PAYDAK, A.: 2012 “Küreselleşme ile Değişen Göç Kavramı: Yasadışı Göç ve Türkiye’de Adana İli Örneği”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Adana
- PEERS, S., 2007 **EU Justice and Home Affairs Law**, Oxford: University Press.
- PEKER, B., SANCAR, M.: 2001 **Mülteciler ve İltica Hakkı: Yasamın Kısımsındakilere Hoş geldin Diyebilmek**, Ankara, İnsan Hakları Derneği Yayınları.
- RESMÎ GAZETE: 2013 “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu”, (Çevrimiçi)
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>, 20.02.2019.
- RESMÎ GAZETE: 2018 “Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, (Çevrimiçi)

- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3.pdf>, 20.02.2019.
- RUSTAMOV, S.: 2011 “Global Governance of Migration. Department of Management and Engineering MA in International and European Relations”, Unpublished Master's Thesis, İsviçre.
- SAĞLAM, S.: 2006 “Türkiye’de İç Göç Olgusu Ve Kentleşme”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, C.5, ss.33-44.
- SAMUR, H.: 2008 Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C.5, S.2, ss.1-16.
- SANBERK, Ö.: 2015 “Avrupa’nın Göç Krizi ve Tampon Ülkeler”, 04 Kasım, (Çevrimiçi) www.ahaber.com, 15.03.2018.
- SEYREK, D.M.: t.y. “Analiz: Türkiye-AB ilişkileri uçuruma sürükleniyor.” **Deutsche Welle**, (Çevrimiçi) <http://www.dw.com/tr/analiz-turkiye-ab-iliskileri-ucuruma-surukleniyor/a-36386312>, 14.11.2017.
- SOLOMON, M.K.: 2008 “International and Regional Cooperation/ Regional Consultative Processes. Inter-State and Intra-Regional Cooperation on Migration Management in the IGAD Region”, **A Workshop Report**, 12th - 14th May 2008, Addis Ababa, Ethiopia, IOM.
- SOMUNCU, B.: 2006 “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası”, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir.
- SOPEMI: 2008 “International Migration Outlook 2008”, Organisation for Economic Cooperation and Development.
- SÜDAŞ, İ., MUTLUER, M.: 2008 “Ekonomik Etkileri Açısından Türkiye’nin Turizm Merkezlerine Yönelik Avrupalı Göçleri”, **Ege Coğrafya Dergisi**, C.17, No.1-2, ss.51-59.
- ŞEMŞİT, S.: 2010 “Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir.

- ŞEN, M.: 2014 Türkiye’de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi, **Çalışma ve Toplum**, C.1, ss.231-256.
- Taneri, G. 2012: “Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Konya.
- TANYOL, Ç.: 2015 “2015 Sonunda Suriyeli Sayısı 2,5 milyon olacak”, 22 Temmuz, (Çevrimiçi) <http://www.amerikaninsesi.com/content/suriyeli-sayisi-2-5-milyon-olacak/2873633.html>, 08.01.2018.
- TATAR, Z.: 2009 “Yetişkinlerin Kentlileşme ve Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Görüşleri (Eskişehir İli Örneği)”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara.
- TC. DIŞİŞLERİ “Akdeniz için Birlik”, (Çevrimiçi) BAKANLIĞI: 2011 <http://www.mfa.gov.tr/akdeniz-icin-birlik.tr.mfa>, 18.07.2019.
- TC. DIŞİŞLERİ “Katılım Ortaklığı Belgeleri”, (Çevrimiçi) BAKANLIĞI AVRUPA https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2001.pdf, 10.02.2019. BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI: 2001
- TC. DIŞİŞLERİ “Katılım Ortaklığı Belgeleri”, (Çevrimiçi) BAKANLIĞI AVRUPA https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2003.pdf, 10.02.2019. BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI: 2003
- TC. DIŞİŞLERİ “İlerleme Raporu 2014”, (Çevrimiçi) BAKANLIĞI AVRUPA http://www.ab.gov.tr/files/ilerlemeRaporlariTR/2014_ilerleme_raporu_tr.pdf, 28.05.2017. BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI: 2014
- TC. DIŞİŞLERİ “İlerleme Raporu 2015”, (Çevrimiçi) BAKANLIĞI AVRUPA http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/2015_turkiye_raporu.pdf, 28.05.2017. BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI: 2015

TC. DIŐIŐLERİ BAKANLIĞI AVRUPA BİRLİĞİ BAŞKANLIĞI: 2016	“İlerleme Raporu 2016”, (Çevrimiçi) http://www.ab.gov.tr/files/5%20Ekim/son__2016_ilerleme_raporu_tr.pdf , 28.05.2017.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2005	“İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı”, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(2).pdf , 10.02.2019.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2014	“Geçici Koruma Yönetmeliği”, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf , 10.02.2019.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2015	İltica ve Göç Eylem Planı”, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik3/iltica-ve-goc-ulusal-eylem-plani_327_344_699 , 10.02.2019.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2015	“GMFD (Küresel Göç ve Kalkınma Forumu”, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik3/gfmd--kuresel-goc-ve-kalkinma-forumu-_409_576_581 , 09.02.2019.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2016	“İdare Faaliyet Raporu 2016”, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/files/files/idari_faaliyet_raporu_2016.pdf , 15.02.2019.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2017	“Genel Gerekçe”, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik6/genel-gerekce_327_328_330_icerik , 20.02.2019.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2018	“Teşkilat şeması” , (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik6/teskilat-semasi_273_274_281_icerik , 14.02.2019.

TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2019	“Uluslararası Kuruluşlar”, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/mobilicerik3/uluslararasi-kuruluslar_363_392_394 , 15.02.2019.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2019	“Geçici Koruma”, (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 , 07.02.2019.
TC. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GÖÇ İDARESİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: t.y.	“Göç Terminolojisi”, t.y., (Çevrimiçi) http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf , 10.02.2019.
TOBB AB DAİRESİ : 2004	“TOBB Raporu 2004”, (Çevrimiçi) http://abm.tobb.org.tr/raporlaryayinlar/AB%20ile%20iliskilerde%20STK%27larin%20rolu%20calisma%20Grubu%20Raporu.doc , 17.03.2019.
TEKİN, F. 2014	Sınırın Sosyolojisi: Ulus, Devlet ve Sınır İnsanları , Ankara, Açılım Kitap.
THE BANGKOK DECLARATION ON IRREGULAR MIGRATION: 1999.	“Towards Regional Cooperation on Irregular/Undocumented Migration” International Symposium on Migration , Bangkok, ss.1-4
THE WORLD ACCORDİNG TO GAWC: 2016	“Globalization and World Cities (GaWC) Research Network”, Loughborough University , 24 Nisan 2017, (Çevrimiçi) http://www.lboro.ac.uk/gawc/world2016t.html , 18.08.2018.
TBMM İNSAN HAKLARI İNCELEME KOMİSYONU: 2012	“Ülkemize Sığınan Suriye Vatandaşlarının Barındıkları Çadırkentler Hakkında İnceleme Raporu” 24. Dönem, 2. Yasama Yılı, (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/28_02_2012_1.pdf , 11.02.2019.
TBMM İNSAN HAKLARI İNCELEME KOMİSYONU	“Göç ve Uyum Raporu”, 26. Dönem, 3. Yasama Yılı, (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf , 11.02.2019.

MÜLTECİ HAKLARI

ALT KOMİSYONU:

2018

- TROCAIRE, 2015 Trocaire, “Policy Briefing”, (Çevrimiçi)
<https://www.trocaire.org/sites/trocaire/files/resources/policy/migration-policy-briefing-2015.pdf>,
25.11.2017.
- TURGAY, S.: 2011 “AB Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Sınır Güvenliği”, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli.
- TÜRK KIZILAYI GÖÇ VE MÜLTECİ HİZMETLERİ MÜDÜRLÜĞÜ: 2017 2017 Yılı Göç İstatistik Raporu,
https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf, 10.02.2019.
- TÜSEV: 2018 “AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA II) ve Sivil Toplum Alt Sektörü Vaka Analizi Sivil Toplum İzleme Raporu 2016-2017”, (Çevrimiçi)
[https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/Avrupa_Birligi_Katili m_Oncesi_Mali_Yardim_Araci_\(IPA_II\)_Sivil_Toplum_Alt_S ektoru_vaka_analizi.pdf](https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/Avrupa_Birligi_Katili m_Oncesi_Mali_Yardim_Araci_(IPA_II)_Sivil_Toplum_Alt_S ektoru_vaka_analizi.pdf), 18.09.2018.
- ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ: 2009 **İki Arada Bir Derede**, Uluslararası Af Örgütü Yayınları.
- UNHCR: t.y. “Türkiye İstatistikleri”, (Çevrimiçi)
<https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>,
01.08.2017.
- UNHCR: t.y. “Refugees/MigrantsEmergencyResponse-Mediterranean”, (Çevrimiçi) <http://data.unhcr.org/mediterranean/regional.php>,
23.11.2017.
- UNHCR: 2018 “Avrupa’daki Durum”, 6 Aralık, (Çevrimiçi)
<https://www.unhcr.org/tr/avrupadaki-durum>, 01.08.2019.
- UNODC, t.y. “Migrant Smuggling”, (Çevrimiçi)
<http://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/smuggling-of-migrants.html>, 10.05.2017.

- UNODC, 2008. “Human Trafficking: An Overview”, New York. (Çevrimiçi)
https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2008/Human_Trafficking-AnOverview.pdf,
11.05.2017.
- UNITED NATIONS.: 2006. “Department of Economic and Social Affairs/Population Division”, ss.3-52.
- UZUN, M., ÖZER, M.A.: 2016 “Avrupa Birliği’nin Göç Politikalarına Dair Değerlendirmeler”, **2nd International Congress on Applied Sciences: Migration, Poverty and Employment - UUBK'2016**, ss.77-85.
- ÜNAL, M.C.: 2017 “‘Arap Baharı’ Sonrası Avrupa Komşuluk Politikasının Geleceği”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, C.16, No.2, ss.147-170.
- VARYEMEZ, E.: 2006. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nden Günümüze Avrupa’da Mülteci Haklarının Oluşumuna Etki Eden Süreçlerin Sosyolojik Bir Analizi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara.
- YALÇIN, C., 2004 **Göç Sosyolojisi**, Ankara, Anı Yayıncılık.
- YATKIN, A.: 2008 Ahmet YATKIN, “Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Güçlü Sivil Toplum Kuruluşları, Avrupa Birliği Üyesi Türkiye”, **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, S.2, s.29-38.
- YEŞİLTAŞ, M.: 2015 “İç Savaşa Komşu Olmak Türkiye’nin Suriye Sınır Güvenliği Siyaseti”, **Analiz**, S.136, 2015, ss.7-37.
- YILMAZ, A.: 2014 “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, V.9/2 Winter , ss.1685-1704.
- YİĞİTTEPE, L.: 2017 “Avrupa Birliği’nin Güvenlik Politikaları”, **Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi**, 2017, C.4, No.7, ss.12-27.
- YURTSEVER, F.: 2014 “Türkiye – Avrupa Birliği İlişkilerinde Sınır Güvenliği Konusu”, **Uluslararası Güvenlik Kongresi 8-9 Ekim 2013 Bildiriler Kitabı**, Editor: Hasret Çomak, Ayşegül Gökalep Kutlu, Kocaeli, ss. 415-441.

ZİYA, O.: 2012

“Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, **TBB Dergisi**, C.24, No.99, 2012, ss.229-240.

ZİZEK, S., 2015

“Yok Olacağız ve Yok Olmayı Hak Edeceğiz”, (Çevrimiçi)
<https://yersizseyler.wordpress.com/2015/11/16/yok-olacagiz-ve-yok-olmayi-hak-edecemiz-slavoj-zizek/>, 26.11.2017.

